

Dymphie van Berkel & Myriam Kaptein

DRIE PARTIJEN, DRIE UITKOMSTEN

Longitudinaal onderzoek
naar de effecten van zoekacties
van Nederlands geadopteerden

Stichting Ambulante Fiom

Drie partijen, drie uitkomsten

Longitudinaal onderzoek
naar de effecten van zoekacties
van Nederlands geadopteerden

Dymphie van Berkel & Myriam Kaptein

Het onderzoek en deze publicatie zijn financieel mogelijk gemaakt door:

C. Wright Millsfonds

W.O.D.C. van Ministerie van Justitie

Nationaal Fonds voor Geestelijke Volksgezondheid

Vormgeving: Studio Wittenberg, Schijndel

© 2004, Stichting Ambulante Fiom, 's-Hertogenbosch.

ISBN 90-72137-39-6

© Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

Voorwoord	9
Hoofdstuk 1 Het onderzoek: opzet en doelstellingen	13
Vraagstelling	15
Opzet van het onderzoek	16
Werving van de respondenten	17
Meetinstrumenten	18
Resultaten van de werving	20
Vergelijking zoekende en niet zoekende geadopteerden	23
Respons tijdens de loop van het onderzoek	24
Hoofdstuk 2 Op zoek naar je biologische moeder	27
Wie zoekt?	29
- Gezinsamenstelling	29
- Gezinsklimaat	30
- Openheid rond adoptie	31
- Beschikbare informatie	33
- Levensgebeurtenissen	33
Wie zoekt niet?	35
Eerste fase zoekactie: op zoek naar de biologische moeder	36
- Twijfel en verlangen	37
- Motieven om te zoeken	39
- Rechten geadopteerde en plichten van de afstandsmoeder	41
Wensen ten aanzien van de ontmoeting	42
Verwachtingen over de ontmoeting en relatie met de biologische moeder	42
Relatie met de adoptieouders in de eerste fase van de zoekactie	44
Waardering adoptieouders versus biologische ouders	46
Conclusie	47

Hoofdstuk 3 De ontmoeting	49
Gang van zaken	50
- Achterhalen van het adres	50
- Voorbereiding op de ontmoeting	50
- Plaats van ontmoeting	51
De eerste ontmoeting	52
- Herkenning en verhelderend	52
- Gelijkenis met de biologische moeder: fantasie en realiteit	52
- Zoeken en vinden	53
Toekomstplannen met betrekking tot de biologische familie	54
Relatie van de adoptieouders in de fase van de ontmoeting	55
Waardering adoptieouders versus biologische ouders	56
Conclusie	57
Hoofdstuk 4 Na de ontmoeting: beter in je vel?	59
Deelname geadopteerden meting 4 en 5	59
Reacties niet ontmoetende geadopteerden	60
Realisatie verwachtingen	62
- Betekenis puzzelstukje en erfelijke informatie	63
- Informatie over de biologische vader	64
Omgang met de adoptiestatus	65
Welzijn en zelfwaardering	66
- De Cantril-ladder	67
- De Brennervraag	68
- De GHQ-12	68
- De Rosenberg Zelfwaarderingsschaal	69
Conclusie	70
Hoofdstuk 5 Na de ontmoeting: ontwikkelingen op het relationele vlak	73
Bronnen van steun	74
Ontwikkeling van de relatie met de biologische moeder	74
- Frequentie van contact	75
- Emotionele aard van contact	76
- Verrassingen en teleurstellingen	77
- Biologische moeder als kennis	78
Ontwikkeling van de relatie met de biologische vader	79
Ontwikkeling van de relaties met de overige leden van biologische familie	80
Relatie met de adoptieouders in de fase na de ontmoeting	82

- Goed of slecht?	85
- Gekwetst	85
- Niet echt kunnen praten	86
Plaats adoptieouders en biologische moeder in het leven van de geadopteerde	87
Contacten tussen biologische familie en adoptiefamilie	90
Ontwikkelingen in de relatie met de partner	90
Conclusie	92
Hoofdstuk 6 Adoptieouders: verliezen van je adoptiekind?	95
Deelname adoptieouders	95
Visie op de zoekactie	96
- Zoeken is goed?	96
- Positieve en negatieve verwachtingen	97
- Uitkomsten	98
Uitkomsten op het persoonlijke vlak	99
- Tevreden maar bezorgd	99
- Welzijn en zelfwaardering	99
Uitkomsten op het relationele vlak	101
- Steun krijgen en geven	101
- Veranderingen in relatie met adoptiekind?	102
Contacten met de biologische familie	103
- Geringe behoefte maar belangrijk	105
Conclusie	106
Hoofdstuk 7 Afstandsmoeders: gezocht en gevonden worden	109
Deelname afstandsmoeders	110
Gevonden worden	110
Verloop eerste ontmoeting	112
- Gelijkenis	112
- Emotioneel maar opluchtend	112
- Het vinden van innerlijke rust en geruststelling	113
- Plannen voor de toekomst	114
Na de ontmoeting: het persoonlijk welzijn van de afstandsmoeder	115
- Welzijn en zelfwaardering	116
Na de ontmoeting: ontwikkeling relatie met het afgestane kind	118
- Gewenste frequentie van de contacten	118
- Emotionele aard van contact	119

- Vriendschap opbouwen	120
- Typering relatie	120
Contact gezinsleden van de afstandsmoeder met geadopteerde	121
- Contacten met de biologische vader	123
Contacten afstandsmoeder met adoptiegezin	123
Conclusie	124
Hoofdstuk 8 Conclusies: drie partijen, drie uitkomsten	127
Besluiten een zoekactie te ondernemen	128
Verloop tot aan de ontmoeting	129
De ontmoeting	130
Na twee jaar: uitkomsten op het persoonlijke vlak	132
Na twee jaar: uitkomsten op het relationele vlak	134
Literatuur	138

Voorwoord

In de eerste decennia na de invoering van de Adoptiewet in 1956 overheerst de euforie. Er is sprake van een breed gedeelde consensus die inhoudt dat adoptie een optie is die belangrijke voordelen oplevert voor alle betrokkenen: de veelal ongewenst zwangere afstandsmoeder kan haar kind afstaan en haar leven van vóór de zwangerschap weer oppakken, het kind krijgt een vader en een moeder en de adoptieouders hun zo gewenste kind.

Een kentering treedt op begin jaren tachtig als geconstateerd wordt dat lang niet alle adopties probleemloos verlopen en meer adoptiekinderen dan verwacht in de hulpverlening terechtkomen. In die periode beginnen zich in Nederland ook geadopteerden te melden bij begeleidende instanties omdat ze op zoek willen naar hun biologische ouders. Vanuit de Fiom wordt begonnen met de ontwikkeling van hulpverlening die erop gericht is geadopteerden te helpen bij een eventuele zoekactie (Bannink, 1991).

Hoewel hulp bij zoekacties nu al een kwart eeuw bestaat, is onderzoek naar het verloop en de effecten van zoekacties schaars. Het Nederlandse onderzoek heeft zich op andere problematiek geconcentreerd. De wetenschappelijke aandacht was vooral gericht op de ontwikkelingsproblematiek van adoptiekinderen (Hoksbergen & Walenkamp, 1991; Juffer, 1993; Rosenboom, 1994; Verhulst, 2000; Van Londen, 2002; Juffer & Stams, 2003; Juffer, Stams & Van IJzendoorn, 2004). Hoewel zoekacties vrij algemeen gezien worden als een mogelijkheid om ontwikkelingsproblematiek te verhelpen of te verlichten, is er weinig wetenschappelijk onderzoek naar de effecten van zoekacties. In Nederland is er kleinschalig onderzoek verricht naar zoekacties van Thaise geadopteerden en loopt er een onderzoek naar Griekse geadopteerden (Geerars e.a., 1995; Storsbergen, 1995). Daarnaast zijn er enkele kleinere retrospectieve studies naar de gang van zaken bij een zoekactie en de effecten van de ontmoeting met de biologische moeder (Stuitje, 1996; Havelaar, 1997). Voor zowel binnenlandse als buitenlandse adoptie geldt dat de ervaringen van afstandsmoeders en adoptieouders tot nu toe nauwelijks zijn onderzocht. In 1999 verscheen er een afstudeeronderzoek naar de ervaringen van 25 Nederlandse afstandsmoeders (Booltink & Kortman, 1999).

Duidelijk is dat in Nederland de wetenschappelijke belangstelling voor zoekacties en de effecten ervan tot nu toe beperkt is gebleven. Geheel anders lag dat de afgelopen periode in de media; een programma als *Spoorloos* was een absolute tophit. De vaak getoonde emotionele, positief gekleurde ontmoetingen roepen echter de vraag op wat de effecten zijn van al dan niet geslaagde zoekacties, hoe het zoekende geadopteerden vergaat na afsluiting van hun zoekacties en hoe het staat met de andere betrokkenen, de adoptieouders en de afstandsmoeders. Het zijn deze en soortgelijke vragen die het onderwerp vormen van dit rapport.

In dit rapport bespreken wij de resultaten van een onderzoek naar zoekacties bij binnenslands geadopteerden.¹ Gedurende tweeënhalf jaar zijn alle drie de partijen gevolgd die bij een zoekactie betrokken zijn: geadopteerden, adoptieouders en afstandsmoeders. Er is gekozen voor zoekacties die geïnitieerd zijn door Nederlands geadopteerden die op zoek zijn naar hun biologische moeder. Het is voor het eerst dat in Nederland dit type prospectief onderzoek wordt verricht. Vergelijkbaar onderzoek is uitgevoerd in de Verenigde Staten en Nieuw-Zeeland (Feast et al, 1994; Silverman, Campbell & Patti, 1988, 1994; Campbell, Silverman & Patti, 1991).

Dit prospectieve onderzoek is per 1 juni 1997 gestart bij de Stichting Ambulante Fiom. Alle Fiom-bureaus die in 1997 bestonden (15 regionale Fiom-bureaus en vier grootstedelijke bureaus) namen deel aan de werving van cliënten.

Sinds het begin van de jaren negentig biedt de Fiom advies, bemiddeling en psychosociale hulp aan Nederlandse en uit het buitenland afkomstige geadopteerden bij zoekacties naar hun bloedverwanten. Op basis van de ervaring in de hulpverleningspraktijk zijn veronderstellingen ontstaan. Met dit onderzoek wil de Fiom de eigen veronderstellingen laten toetsen, de uiteenlopende belangen en behoeften van de drie partijen inventariseren en de eventuele behoefte aan hulpverlening peilen. Door participatie in de begeleidingscommissie en werving van de doelgroepen is de Fiom in alle fasen van het onderzoek betrokken.

In het onderzoek is de geadopteerde gevolgd vanaf de aanmelding bij de Fiom tot twee jaar na de ontmoeting. Enerzijds is het verloop van het zoekproces in kaart gebracht en de effecten daarvan op alle betrokkenen, anderzijds is het hulpverleningsproces geanalyseerd.

1 Het project had een looptijd van vierënhalf jaar. Voor de uitvoering van de eerste fase van het project is subsidie verkregen van het C. Wright Millsfonds van de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht. Het C. Wright Millsfonds was bedoeld als ruimte voor het verrichten van onderzoek met een expliciet emancipatoir oogmerk en een duidelijk handelingsperspectief. De tweede fase wordt gesubsidieerd door het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie en het Nationaal Fonds voor Geestelijke Volksgezondheid.

In 1999 verscheen een eerste rapport over dit onderzoek, *Drie partijen, drie perspectieven* (Kaptein & Van Berkel, 1999). In dit rapport wordt de uitgangspositie van alle betrokkenen bij de aanvang van de zoekacties in kaart gebracht. Geanalyseerd wordt hoe het besluit van de geadopteerde om te gaan zoeken tot stand komt, hoe de drie betrokken partijen aankijken tegen afstand en adoptie en welke verwachtingen er leven over een eventuele ontmoeting.

In 2003 verscheen een adviesnotitie: *Zoekacties bij de Fiom: werk in uitvoering* (Kaptein & Van Berkel, 2003). In deze adviesnotitie is geanalyseerd hoe de hulpverlening bij de Fiom verloopt: hoe wordt een zoekactie begeleid, is er sprake van een landelijke aanpak en in hoeverre sluit de hulpverlening aan bij de hulpvraag van de cliënten? Op grond van de resultaten zijn er aanbevelingen gedaan om de hulpverlening te verbeteren. De voornaamste drie aanbevelingen luiden: er dient gewerkt te worden aan een protocol voor alle fasen van de hulpverlening; de hulpverlening dient zich niet alleen te richten op de zoekfase maar ook op de nazorg; de hulpverlening dient gericht te zijn op alle drie de partijen, met aandacht voor hun specifieke problematiek. Inmiddels is begonnen met de beschrijving van het formele werkproces en de daarbij horende werk-instructie voor de maatschappelijk werkers.

In dit derde rapport gaat het om de uitkomsten en de effecten van de zoekacties voor geadopteerden, afstandsmoeders en adoptieouders. Onder meer wordt geanalyseerd hoe zoekacties feitelijk verlopen, of bestaande verwachtingen werkelijkheid worden, wat de effecten van de zoekacties zijn op het welzijn en de zelfwaardering van alle betrokkenen en hoe diepgaand en bevredigend de relaties zijn die totstandkomen.

Hoofdstuk 1

Het onderzoek: opzet en doelstellingen

In Nederland komt de Adoptiewet in 1956 tot stand. Nederland is hiermee een van de laatste landen in Europa waar een dergelijke wet in werking treedt. Een wettelijke regeling wordt na de Tweede Wereldoorlog urgent vanwege het grote aantal oorlogswezen en een sterke stijging van onwettige geboorten. Daarnaast zijn er (pleeg)ouders die graag een kind willen adopteren maar van wie de rechtspositie slecht geregeld is. De vraag of adoptie wettelijk geregeld moet worden is echter sterk omstrede. De F.I.O.M. (Nederlandse Federatie van Instellingen voor de Ongehuwde Moeder en haar kind) en de UVOM (Unie van Verenigingen voor Ongehuwde Moeders) zetten zich fanatiek in om te voorkomen dat moeder en kind gescheiden zouden worden. Moeder en kind hebben een onverbrekelijke band die niet mag worden verbroken. Ook voor de overheid is adoptie problematisch. Familieverwantschap berust op bloedverwantschap en adoptie zou een inbreuk maken op die natuurlijke verhoudingen. Bovendien leeft er de vrees dat ouders zich zouden onttrekken aan hun natuurlijke plicht om voor hun kinderen te zorgen (Holtrust, 1993). Bij de uiteindelijke invoering van de wet vormt het belang van het kind een belangrijk argument. Moeder en kind vormen weliswaar een natuurlijke eenheid, maar er zijn uitzonderingssituaties denkbaar waarin een moeder niet kan of wil zorgen voor haar kind.

Bij de invoering van de Adoptiewet gaat het vrijwel uitsluitend om adoptie van in Nederland geboren kinderen van ongehuwde moeders. Aanvankelijk gaat het om zo'n 400 à 500 kinderen per jaar. Dit getal begint halverwege de jaren zestig flink te stijgen en ligt in het begin van de jaren zeventig op ruim 1000 per jaar. Na 1975 begint het aantal afstanden ter adoptie in Nederland weer te dalen en sinds 1986 worden minder dan 100 Nederlandse kinderen per jaar afgestaan.

Verschillende factoren hebben bijgedragen aan de afname van het aantal binnenlandse afstanden. Vanaf 1965 is bij wet geregeld dat ongehuwde moeders recht hebben op een uitkering waardoor zij in staat worden gesteld voor zichzelf en hun kind te zorgen. Alleenstaand ouderschap is in een ander licht komen te staan en in 1971 wordt de wettelijke regeling van echtscheiding verruimd. Ten slotte is in 1981 de Wet Afbreking Zwangerschap in werking getreden. Naast de pil, in Nederland geïntroduceerd in 1962, is abortus een acceptabele mogelijkheid geworden om ongewenste geboorten te voorkomen.

In publicaties worden verschillende cijfers genoemd voor het totale aantal adopties sinds 1956. Op grond van CBS-gegevens (1998) gaan wij ervan uit dat sinds de invoering van de Adoptiewet tot aan 1997 een kleine 17.000 Nederlandse vrouwen hun kind ter adoptie hebben afgestaan.

Vanaf het begin is er ook sprake van buitenlandse adoptie. Buitenlandse adoptiekinderen maken echter tot het begin van de jaren zeventig maar een gering deel uit van het totale aantal kinderen dat jaarlijks geadopteerd wordt, tot 1973 gemiddeld 13% per jaar (Hoksbergen, Storsbergen & Brouwer-van Dalen, 1995). Vanaf 1976 overstijgt het aantal buitenlands geadopteerden per jaar het aantal Nederlands geadopteerden.

In het begin van de jaren tachtig beginnen zich in Nederland voor het eerst geadopteerden te melden bij begeleidende instanties die op zoek willen naar hun biologische ouders. Noch voor Nederland, noch voor het buitenland is statistiek beschikbaar die aangeeft hoeveel geadopteerden op zoek gaan naar achtergrondinformatie en hoeveel er daadwerkelijk contact zoeken met hun biologische familie. De cijfers per land en per studie lopen sterk uiteen. Müller & Perry (2001a) maken een schatting op grond van een aantal recente studies. Volgens hun berekeningen gaan in landen met toegankelijke, open dossiers 50% van de geadopteerden op zoek naar hun biologische ouders en wil daarvan minimaal de helft hun ouders ontmoeten. Dat betekent dat één op de vier Nederlands geadopteerden hun biologische ouders zou willen ontmoeten.

De uitkomst van zoekacties wordt in onderzoek en persoonlijke documenten vaak positief omschreven. Het zou geadopteerden 'meer geestelijke gezondheid, welzijn en congruentie' opleveren of geadopteerden in staat stellen 'macht over zichzelf te verwerven omdat de zoektocht hun biografie volledig maakt'².

Er zijn echter ook gegevens die dit optimistische beeld relativeren. In de literatuur zijn voorbeelden te vinden van zoektochten en ontmoetingen die problematisch verlopen en minder positief uitpakken (Fraser, 1997). Het vinden en handhaven van een vorm van contact na de ontmoeting blijkt niet zo eenvoudig (Modell, 1997; Fraser, 1997). In zowel buitenlands als Nederlands onderzoek blijkt dat contacten tussen afstandsmoeder en adoptiekind weinig frequent zijn en regelmatig uitmonden in een type relatie zoals men die heeft met een vreemde (Sachdev, 1989; Pacheco & Eme, 1993; Stuitje, 1996; Havelaar, 1997).

Stuitje (1996) vindt bijvoorbeeld dat 22% van de geadopteerden het contact stopt na één of twee ontmoetingen en dat één op de drie zegt geen contact meer te hebben met zijn biologische moeder. Havelaar (1997) komt tot vergelijkbare conclusies. Zij vermeldt dat 70% van de geadopteerden hun biologische moeder veel minder dan één keer per maand ziet, 'meestal zelfs maar één keer per jaar, bijvoorbeeld alleen met Kerst een kaartje' (Havelaar, 1997).

2 Vertaald uit 'Movement towards mental health, wellness and congruence' (Krueger & Hanna, 1997) en 'Power over self because it completed their biography' (March, 1995a).

Met het longitudinale, prospectieve onderzoek waarover in dit boek gerapporteerd wordt, hopen wij de kennis van de effecten van zoekacties te vergroten en het proces duidelijker in kaart te brengen. De prospectieve opzet van het onderzoek betekent een verbetering ten opzichte van het tot nu toe verrichte onderzoek naar zoekacties dat steeds retrospectief van aard is geweest. Retrospectief onderzoek heeft als gevaar dat er een zelfselectie kan plaatsvinden bij respondenten. Het is voorstelbaar dat alleen geadopteerden meewerken die tevreden zijn over het verloop van hun zoekactie. Dit bemoeilijkt het doen van algemeen geldende uitspraken. Een bekend nadeel van retrospectief onderzoek, waarbij men de respondenten achteraf ondervraagt, is het gegeven dat feiten worden vergeten en/of gekleurd door daaropvolgende gebeurtenissen. Zo zou een positieve dan wel negatieve uitkomst van een zoekactie de herinnering kunnen beïnvloeden van de verwachtingen en doelen die een geadopteerde heeft gehad bij het beginnen van een zoekactie.

Dit onderzoek vult ook enige bestaande hiaten. De nadruk in het onderzoek heeft in het verleden duidelijk gelegen bij zoekende geadopteerden die ontmoeten. Veel minder is bekend hoe het geadopteerden vergaat van wie de zoekactie minder succesvol uitpakt. De niet ontmoetende geadopteerden zullen hier de nodige aandacht krijgen. Een andere vrijwel 'vergeten' groep bij de zoekacties is die van adoptieouders: de meeste aandacht gaat uit naar de geadopteerde en zijn biologische moeder. En ten slotte worden met dit onderzoek gegevens geproduceerd die relevant zijn voor Nederlandse zoekacties, waarnaar tot nu toe maar zeer weinig en beperkt onderzoek is gedaan.

Vraagstelling

De doelstelling van dit onderzoek is na te gaan hoe voor de drie betrokken partijen, de geadopteerden, hun adoptieouders en hun afstandsmoeders het proces van de zoekactie verloopt en welke effecten de zoekactie heeft op individueel en relationeel vlak. Dit leidt tot de volgende brede vraagstellingen:

- Hoe verloopt de zoekactie; wat gebeurt er voorafgaand aan de ontmoeting en in de twee jaar daarna?
- Welke verwachtingen/doelen bestonden er voorafgaand aan de zoekactie en zijn die verwachtingen/doelen gerealiseerd?
- Welk effect heeft de zoekactie op welzijn en zelfwaardering? Verschillen die effecten voor ontmoeters en niet-ontmoeters?
- Welke relaties zijn er door een eventuele ontmoeting totstandgekomen? En wat is de kwaliteit van die relaties?

Opzet van het onderzoek

In dit prospectieve onderzoek is gedurende tweeënhalf jaar het zoekproces gevolgd van geadopteerden die zich in de periode september 1997 tot januari 1999 hebben gemeld bij de Fiom voor een zoekactie. Tegelijkertijd zijn de effecten van deze zoekactie op de betrokken afstandsmoeders en adoptieouders in kaart gebracht. Om te toetsen of eventuele veranderingen in het welzijn en de zelfwaardering bij de zoekende geadopteerden toe te schrijven zijn aan de zoekactie, is een controlegroep geworven van niet zoekende geadopteerden.

De groep geadopteerden die op zoek is naar de biologische moeder kreeg gedurende de loop van het onderzoek vijfmaal een vragenlijst aangeboden, de adoptieouders en de afstandsmoeders elk driemaal en de controlegroep van niet zoekende geadopteerden tweemaal.

De vijf tijdstippen zijn zo gekozen dat zij aansluiten bij de verschillende fasen die te onderscheiden zijn bij een zoekactie die met behulp van de Fiom in gang gezet wordt:

- de intake;
- de voorbereiding op de ontmoeting;
- de ontmoeting of een andere afronding van de zoekactie;
- de verwerking van de uitkomst van de zoekactie en
- het inpassen van het doorlopen zoekproces en bijbehorende ervaringen in het dagelijkse leven.

De vijfde en laatste meting is gekozen op twee jaar na de ontmoeting. Dit betekent dat elke zoekende geadopteerde ongeveer tweeënhalf jaar deelnam aan het onderzoek vanaf het moment dat de eerste vragenlijst werd ingevuld. Wij gingen ervan uit dat een binnenlandse zoekactie gemiddeld een half jaar zou gaan duren. In tabel 1.1 zijn de metingen en de onderzoeksgroepen bij elke meting aangegeven.

Tabel 1.1: Opzet onderzoek

Tijdstip	Onderzoeksgroep
Intake	geadopteerden die zoekactie starten controlegroep
Drie maanden na de intake	geadopteerden adoptieouders
Eerste ontmoeting	geadopteerden afstandsmoeders
Drie maanden na eerste ontmoeting	geadopteerden adoptieouders afstandsmoeders
Twee jaar na eerste ontmoeting	geadopteerden adoptieouders afstandsmoeders controlegroep

Werving van de respondenten

De onderzoekspopulatie bestond uit geadopteerden die op zoek zijn naar hun biologische moeder, hun adoptieouders, de (eventueel) gevonden afstandsmoeders en een controlegroep van geadopteerden die niet zoeken. De geadopteerde zoeker was het vertrekpunt: dit betekende dat de adoptieouders en biologische moeders van de betreffende zoekende geadopteerden om hun medewerking aan het onderzoek gevraagd werd. De onderzochte zoekacties richtten zich uitsluitend op de biologische moeder omdat zij over het algemeen de eerste biologische bloedverwant is waarnaar geadopteerden op zoek gaan.

De Fiom bestond bij aanvang van het onderzoek nog uit 15 regionale en vier grootstedelijke bureaus. Alle *geadopteerden* van 16 jaar en ouder die in de periode september 1997 tot 1 januari 1999 een zoekactie startten naar de biologische moeder met behulp van een van de bureaus van de Fiom, is gevraagd mee te werken aan dit onderzoek³.

In de eerste vragenlijst is aan de geadopteerden toestemming gevraagd om hun *adoptieouders* te mogen benaderen. Als die toestemming gegeven werd, ontvingen de adoptieouders hun eerste vragenlijst drie maanden na de intake van de geadopteerde bij de Fiom.

De werving van de *afstandsmoeders* verliep via de Fiom-werkers. Indien de afstands moeder positief stond tegenover de ontmoeting, kreeg zij van de Fiom-werker een brief vóór de ontmoeting. In de brief werd uitgelegd wat het onderzoek inhield en wat van haar werd gevraagd. Afstandsmoeders die mee wilden werken, konden dit kenbaar maken door een adresstrookje in te vullen en op te sturen met een antwoordenvolp. De afstandsmoeders die wilden meewerken ontvingen hun eerste vragenlijst bij de eerste ontmoeting.

De werving van de *controlegroep* ten slotte gebeurde via advertenties in landelijke en regionale dagbladen en tijdschriften met de volgende tekst:

'BINNENLANDS GEADOpteERD en niet op zoek?

De Universiteit Utrecht voert samen met Stichting Ambulante Fiom een wetenschappelijk onderzoek uit. Doel van dit onderzoek is zicht te krijgen op de ervaringen van geadopteerden. Hiertoe willen wij graag in contact komen met binnenlands geadopteerden v.a. 16 jaar die niet op zoek zijn naar ouders/bloedverwanten. Schriftelijke info te verkrijgen bij (adres en telefoonnummers).'

3 De respondenten zijn geworven bij de 19 bureaus van de Fiom die over heel Nederland verdeeld zijn. De zoekende geadopteerden van bureau Zuid-Limburg waren in de wervingsperiode overgedragen aan bureau Eindhoven en bij bureau Zeeland heeft de werving geen enkele respondent opgeleverd. De 81 deelnemende geadopteerden waren als volgt verdeeld over de resterende 17 bureaus: Eindhoven (12x), Midden-Brabant (9x), Gelderland (9x), Zwolle (9x), Utrecht (9 x), Alkmaar (5x), Drenthe (4x), Friesland (4x), Den Haag (3x), Rotterdam (3x), 't Gooi (3 x), Haarlem (3 x), Noord- en Midden-Limburg (2x), Amsterdam (2x), Groningen (2x), Leiden (1x), Dordrecht (1x).

De oproep werd 4 oktober 1997 voor het eerst geplaatst en verscheen medio 1999 voor het laatst in diverse landelijke dagbladen en tijdschriften. Om opgenomen te worden in de controlegroep mochten degenen die zich aanmeldden niet op zoek geweest zijn naar biologische familieleden en niet van plan zijn op korte termijn een zoekactie te ondernemen.

De controlegroep wordt gebruikt om te analyseren welke factoren van invloed zijn op het besluit om te gaan zoeken en om te controleren of de eventuele veranderingen in welzijn en zelfwaardering van de geadopteerden na afloop van de zoekactie toegeschreven mogen worden aan de zoekactie en het al dan niet vinden van de biologische moeder.

Meetinstrumenten

Voor iedere meting en voor alle vier de onderzoeksgroepen zijn vragenlijsten geconstrueerd om het verloop van de zoekactie te volgen. Bij de constructie van deze lijsten is gebruikgemaakt van aandachtspunten uit de literatuur, vragenlijsten van eerder in Nederland verricht onderzoek naar binnenlandse en buitenlandse zoekacties van geadopteerden (Havelaar, 1997; Storsbergen in: Hoksbergen, Storsbergen & Brouwer-van Dalen, 1995) en praktijkervaring van Fiom-werkers. De lijsten zijn ter beoordeling voorgelegd aan adoptieouders, geadopteerden en afstandsmoeders en na een uitgebreide bespreking met representanten van deze groepen bijgesteld.

Om het welzijn en de zelfwaardering van de geadopteerden te meten zijn naast zelf ontwikkelde vragenlijsten, gestandaardiseerde instrumenten geselecteerd om welzijn en zelfwaardering te meten: de GHQ (General Health Questionnaire), de Cantril-ladder, de Brennervraag en de Rosenberg Zelfwaarderingsschaal. Deze instrumenten zijn in elke vragenlijst opgenomen zodat voor de geadopteerden, adoptieouders en afstandsmoeders het verloop van welzijn en zelfwaardering gedurende de zoekacties gevolgd kan worden.

De *Cantril-ladder* meet het psychologische welzijn van respondenten. Aan de respondent wordt gevraagd op een ladder aan te geven hoe goed het met hem gaat. De hoogste sport van de ladder met het cijfer 10 geeft aan dat het heel erg goed met de respondent gaat en de laagste sport met het cijfer 0 geeft aan dat het heel erg slecht gaat. De respondent moet het cijfer dat het meest op hem van toepassing is omcirkelen. De respondent geeft zichzelf een rapportcijfer. De validiteit van de Cantril-ladder is ruimschoots aangetoond (Veenhoven, 1984).

De *Brennervraag* meet het algemeen welbevinden. De Brennervraag luidt: 'Hoe voel je jezelf meestal?' De respondent kan kiezen uit 5 alternatieven: 'heel opgewekt'; 'opgewekt'; 'niet opgewekt en niet somber'; 'somber' en 'heel somber'. Over de betrouwbaarheid en validiteit van de Brennervraag is in de literatuur niet veel bekend. Omdat

zij kort en simpel zijn, worden dergelijke enkelvoudige vragen toch vaak opgenomen in onderzoek naar geluk en tevredenheid. Om die reden is de vraag ook in dit onderzoek opgenomen naast beter gevalideerde instrumenten.

De GHQ (*General Health Questionnaire*) is een maat voor de huidige geestelijke gezondheid van een respondent. De GHQ is door Goldberg (1970) ontwikkeld in de jaren zeventig. Het is een instrument dat frequent gebruikt wordt in diverse settings en culturen. De oorspronkelijke vragenlijst bestond uit 60 vragen, maar in de loop der tijd zijn er verschillende kortere versies ontwikkeld. In dit onderzoek gebruiken wij de GHQ-12. De GHQ-12 is gemakkelijk in te vullen en met zijn 12 vragen relatief kort en objectief. Deze verkorte versie meet vooral een algemeen onwelbevinden. De respondent moet aangeven of hij een bepaald symptoom of gedrag recent heeft ervaren. Een voorbeeld van een dergelijke vraag is: 'Bent u de laatste tijd door zorgen veel slaap tekort gekomen?' De respondent kan kiezen uit vier antwoordmogelijkheden: 'helemaal niet'; 'niet meer dan gewoonlijk'; 'wat meer dan gewoonlijk' en 'veel meer dan gewoonlijk'. Deze vragenlijst spoort dus vooral mensen op die hun actuele situatie slechter inschatten dan normaal. De betrouwbaarheid (interne consistentie) is goed (Cronbachs alpha .90), de GHQ-12 heeft een mediane correlatie van .62 tot .73 met gestandaardiseerde psychiatrische interviews (Furer, König-Zahn & Tax, 1993-1995; Koeter & Ormel, 1991; Goldberg & Williams, 1988). De meest gebruikte scoringsmethode is dichotoom (0-0-1-1). De scores op de schaal kunnen lopen van 0 tot 12. Een hoge score wijst op ernstig psychisch disfunctioneren. In de literatuur bestaat weinig overeenstemming waar de grens ligt tussen het gewone en het klinische gebied. In een tweetal recente bevolkingsonderzoeken in België en de GGZ regio Midden Westelijk Utrecht naar de algemene mentale gezondheidstoestand werd de grens van ≥ 2 gehanteerd (Gisle & Demarest, 1997; Nemesis, 2002). In het Belgische onderzoek (N=2986) bedraagt de gemiddelde GHQ-score in de leeftijdsgroep van 15 jaar en ouder 1,4. In ons onderzoek zullen wij hetzelfde afkappunt gebruiken van ≥ 2 .

De *Rosenberg Zelfwaarderingschaal* meet, zoals de naam al aangeeft, de zelfwaardering van respondenten. De vragenlijst bestaat uit 10 uitspraken zoals: 'Over het geheel genomen, ben ik tevreden over mijzelf.' De respondent kan kiezen uit vier alternatieven: 'past *helemaal niet* bij mij'; 'past *eigenlijk niet* bij mij'; 'past *een beetje* bij mij'; 'past *goed* bij mij'. De 10 vragen van de Rosenbergschaal worden herleid tot een schaal van 0 tot 6. De score van de respondent wordt bepaald door het aantal negatieve antwoorden op de vragen. Een score van 0 betekent dat de respondent geen enkel negatief antwoord heeft gegeven. Hoe hoger de score, hoe lager de zelfwaardering van de respondent. De test-hertest betrouwbaarheid van de Rosenberg Zelfwaarderingschaal is .92 en de test vertoont een duidelijke relatie met schalen voor depressie, angst en reputatie bij leeftijdgenoten zoals theoretisch verwacht mag worden (Rosenberg, 1979).

Resultaten van de werving

Bij de planning van het onderzoek gingen wij ervan uit dat er per jaar 350 à 400 respondenten beschikbaar zouden zijn. Er bestaat geen landelijke registratie van het precieze aantal Nederlands geadopteerden die op zoek gaan naar hun biologische moeder. Genoemde schatting was gebaseerd op de registratie van de Fiom-bureaus die per jaar bijhouden hoeveel cliënten zich met welke problematiek aanmelden. Een van de categorieën bij de afstands- en adoptieproblematiek is 'zoekend kind'. In 1996 meldden zich bij de regionale bureaus 587 zoekende kinderen. De cijfers voor de jaren 1997 en 1998 lagen in dezelfde orde van grootte, namelijk 532 en 525. De grootstedelijke bureaus begeleidden daarnaast jaarlijks nog eens rond de 150 geadopteerden bij hun zoekacties. Bij elkaar opgeteld zou het gaan om ongeveer 700 zoekende kinderen per jaar. Bij de opzet van het onderzoek gingen wij ervan uit dat het in grofweg de helft van de gevallen zou gaan om Nederlands geadopteerden, de potentiële respondenten voor dit onderzoek.

De werving is bij de deelnemende bureaus op verschillende tijdstippen van start gegaan. Dit hield verband met het instrueren van de Fiom-werkers inzake de wervingsprocedure. In september 1997 ging de werving van start bij het eerste bureau van de Fiom; vanaf januari 1998 waren alle bureaus betrokken bij de werving. Vanaf het moment van deelname werd bij elk bureau een vragenlijst meegegeven aan iedere Nederlands geadopteerde van boven de 16 jaar die op zoek wilde naar zijn biologische moeder.

In de onderzoeksperiode zijn in totaal 142 vragenlijsten meegegeven aan 51 (36%) mannen en 91 (64%) vrouwen. Van de 142 *geadopteerden* die benaderd zijn, namen er 81 deel aan het onderzoek: 56 vrouwen en 25 mannen. De totale respons is 57%: voor de mannen is de respons 49%, voor de vrouwen 62%. Het aantal meegegeven lijsten ligt beduidend lager dan te verwachten valt op basis van de jaarcijfers van de Fiom. Dit blijkt bij nader onderzoek te verklaren vanuit de ruime invulling van de categorie 'zoekend kind'. Het zoekende kind kan op zoek zijn naar de biologische moeder, maar ook naar de biologische vader, (half)broers en (half)zusters of grootouders. Lang niet alle kinderen blijken dus op zoek naar hun biologische moeder. Bovendien blijken ook zoekende kinderen die niet geadopteerd zijn geregistreerd te worden onder deze categorie, bijvoorbeeld kinderen die na een echtscheiding één van de ouders uit het oog zijn verloren en jaren later naar deze ouder gaan zoeken.

De werving van de *adoptieouders* verliep, zoals vermeld, via de geadopteerden. Van twee geadopteerden waren beide adoptieouders overleden. De resterende 79 geadopteerden hebben zelf aangegeven of hun adoptieouders benaderd mochten worden. Als geadopteerden op het tijdstip van het invullen van de eerste vragenlijst geen toestemming gaven om hun adoptieouders te benaderen, is dit verzoek bij de volgende meting herhaald. Deze herhaalde pogingen hebben slecht één respondent opgeleverd.

In totaal hebben 37 geadopteerden toestemming gegeven hun adoptieouders te benaderen. Aan al deze adoptiegezinzen zijn vragenlijsten toegestuurd. Adoptieouders die beiden in leven waren en niet gescheiden ontvingen ieder een vragenlijst, tenzij de geadopteerde uitdrukkelijk had aangegeven dat alleen vader of moeder aangeschreven mocht worden. Wij hebben 44 ingevulde lijsten van 28 adoptiegezinzen terugontvangen. Het betreft 30 geadopteerden omdat het bij twee adoptiegezinzen om twee adoptiekinderen ging (respons 80%).

Niet alle adoptieouders die benaderd mochten worden, wilden dus meewerken: adoptieouders van zeven gezinnen weigerden. Van adoptieouders van vijf gezinnen is de reden hiervoor bekend. Eén vader heeft zijn dochter gemeld dat hij het een 'idiote' lijst vindt. Eén moeder was pas vanaf het twaalfde levensjaar de stiefmoeder van de geadopteerde dochter en vond deelname om die reden niet zinvol. Eén vader gaf aan geen vragenlijsten te willen invullen, maar wel bereid te zijn tot een gesprek. Een ouderpaar schreef: 'De reden van het terugsturen is dat we vinden dat we niet tot de doelgroep behoren, daar van een zoektocht naar biologische ouders in ons geval geen sprake is. Vanaf het moment dat we onze dochter adopteerden, is ons de woon- en verblijfplaats van haar biologische ouders bekend geweest. Dit is voor onze dochter ook nooit een geheim geweest. Dat zij zich tot de Fiom heeft gewend, is omdat zij informatie wil hebben over het voorkomen van erfelijke ziekten etc. in haar biologische familie en nog niet de behoefte voelt om haar biologische moeder te ontmoeten.' Ten slotte schreef een ander ouderpaar: 'Wij willen u bij deze melden dat wij in het geheel niet geïnteresseerd zijn in deze zaak en doen dan ook niet mee aan dit onderzoek.' De ouders van twee adoptiegezinzen hebben om onbekende redenen niet op de oproep gereageerd.

Ruim de helft van de geadopteerden gaf geen toestemming hun adoptieouders te benaderen. Er blijkt een belangrijke reden voor deze weigering: liefst 23 geadopteerden (28%) hadden hun adoptieouder(s) ten tijde van de eerste vragenlijst niet op de hoogte gesteld van hun zoekactie. Naast de onwetendheid van de adoptieouders werd er nog een aantal andere redenen voor de weigering opgegeven. Vijf geadopteerden hadden zelf overlegd met hun adoptieouders en doorgegeven dat hun adoptieouders niet mee wilden werken. Acht geadopteerden wilden hun adoptieouders niet belasten: 'Ik wil niet dat ze hiermee lastig gevallen worden'; 'Ze hebben het er al moeilijk genoeg mee gehad.' Vijf geadopteerden wilden het wel vragen, maar toen nog niet: 'Graag wil ik hun eerst dit onderzoek uitleggen.' Vier geadopteerden vonden niet dat hun adoptieouders benaderd hoeven te worden in verband met hun zoekactie: 'Ik ben op zoek, niet zij.'

Nogal wat adoptiekinderen wilden niet dat hun adoptieouders gevraagd werd mee te werken aan het onderzoek. De vraag is of deze weigeringen niet van invloed zijn op de samenstelling van de groep adoptieouders die deelneemt aan het onderzoek. Het is

mogelijk dat alleen de adoptieouders meewerken die een hechte band met hun adoptiekind hebben en er dus sprake is van een ondervertegenwoordiging in de onderzoeksgroep van ouders met een slechte of minder goede band met hun adoptiekind. Om te bepalen of de deelnemende groep adoptieouders afwijkt van de niet deelnemende ouders, is gekeken naar de antwoorden van de geadopteerden op enkele vragen uit de eerste vragenlijst over het gezinsklimaat van vroeger (zie Kaptein & Van Berkel, 1999). De vragen betreffen de band die geadopteerden met hun adoptievader en adoptie-moeder hadden/hebben, het feit of hun geadopteerd zijn vroeger thuis bespreekbaar was, of zij zich thuis veilig voelden en ten slotte wat hun algemene oordeel is over de vroegere thuissituatie. Uit deze vergelijking komt duidelijk naar voren dat geadopteerden van niet meewerkende adoptieouders de gezinssituatie en de band met hun adoptieouders negatiever beoordelen dan de geadopteerden van wie de adoptieouders wel meewerken. Van de vijf onderzochte variabelen zijn er vier significant: de geadopteerden van wie de ouders niet meedoen, oordelen significant negatiever over de band met hun adoptievader ($t = 2.951, p = .004$)⁴, vinden dat adoptie vroeger thuis minder bespreekbaar was ($Z = -2.494, p = .013$), zeggen zich thuis minder veilig gevoeld te hebben ($\chi^2 = 6.672, p = .010$) en hun algemene beoordeling van de vroegere thuissituatie valt significant lager uit ($t = -4.016, p = .000$). De band met de moeder is niet significant verschillend ($t = 1.510, p = .135$).

Deze analyse wijst op een oververtegenwoordiging van adoptiegezinnen waarover adoptiekinderen positief oordelen. Zo blijken bijvoorbeeld 13 van 14 adoptiegezinnen niet mee te werken waarvan de geadopteerden zeggen dat zij er zich niet veilig in hebben gevoeld. De resultaten van de deelnemende adoptieouders zijn derhalve niet geheel representatief voor de totale groep adoptieouders. Bij de interpretatie van de antwoorden van de adoptieouders zal rekening gehouden moeten worden met een vertekening in positieve richting.

De *afstandsmoeders* zijn rechtstreeks geworven via de hulpverlener van de Fiom. De afstandsmoeders werd gevraagd aan het onderzoek deel te nemen op het moment dat zij gevonden werden door hun afgestane kind. In totaal hebben van de 81 geadopteerden er 51 hun biologische moeder ontmoet. Hiervan heeft bijna de helft (25) van de afstandsmoeders deelgenomen.

Ten slotte de *controlegroep*. In totaal reageerden 64 niet zoekende geadopteerden op de oproep in de landelijke kranten, regionale dagbladen en tijdschriften⁵. Daarnaast werden zes niet zoekende geadopteerden aangemeld vanuit het netwerk van de Fiom. Al deze 70 aangemelde geadopteerden kregen de eerste vragenlijst toegestuurd, die door 57 geadopteerden ingevuld werd teruggestuurd. Na ontvangst van de 57 lijsten vielen zeven lijsten af omdat zij niet aan het selectie criterium van de controlegroep voldeden, namelijk niet op zoek geweest naar biologische familieleden en niet van plan op

korte termijn een zoekactie te ondernemen. De volgende respondenten vielen af: vier geadopteerden die aangaven dat hun biologische moeder was overleden en daarom niet meer op zoek te kunnen gaan, een geadopteerde die haar biologische moeder altijd gekend had als een soort 'tante', een geadopteerde die wel van plan was te gaan zoeken en dit ook gedurende de looptijd van het onderzoek gedaan heeft en een geadopteerde ten slotte die wel binnen de doelgroep paste maar alleen de vragen wilde invullen die zij zelf relevant vond. Uiteindelijk bestond de controlegroep uit 50 niet zoekende geadopteerden.

Er is veel energie gestoken in het bij elkaar krijgen van de controlegroep. De respons op de advertenties lag veel lager dan verwacht. Uitgaande van de eerder besproken schatting van Müller & Perry (2001a) dat 50% van de geadopteerden niet op zoek gaat, zou er sprake zijn van een aanzienlijke groep niet-zoekers. Geadopteerden die niet bezig zijn met hun adoptiestatus hebben wellicht geen belangstelling voor deelname aan een onderzoek over die adoptiestatus.

Vergelijking zoekende en niet zoekende geadopteerden

Om als controlegroep te kunnen dienen is het belangrijk dat deelnemers van de controlegroep op relevante kenmerken niet afwijken van de onderzochte groep. Zoekenden en niet-zoekenden zijn daarom op demografische kenmerken met elkaar vergeleken: leeftijd, sekse, religie, opleiding, relatie en woonsituatie.

Zowel bij de zoekenden als niet-zoekenden is het aantal vrouwen oververtegenwoordigd: van de 81 zoekende geadopteerden zijn er 56 (69%) van het vrouwelijk geslacht, van de groep niet-zoekenden 39 (78%).

Aan beide groepen geadopteerden is gevraagd wat hun hoogste opleiding is. De niet zoekende geadopteerden lijken wat hoger opgeleid (zie tabel 1.2). Het niveau van opleiding van de twee groepen verschilt echter niet significant van elkaar. De woonsituatie bij aanvang van het onderzoek is vergelijkbaar, er bestaan op dit punt geen significante verschillen tussen zoekers en niet-zoekers. In tabel 1.3 is te zien dat het merendeel van beide groepen samenwoont met een partner, al dan niet met kinderen. Bij de zoekende geadopteerde heeft 17% geen vaste partner, bij de niet-zoekenden 28%. Op het punt van sekse, relatie en woonsituatie bestaan er geen significante verschillen.

Wel significant verschillen de twee groepen op het punt van leeftijd en religie. De niet-zoekers zijn gemiddeld 34 jaar, de zoekers 30 jaar ($t=3,217$, $p=.04$). Uit onderzoek blijkt dat de grootste groep zoekers tussen de 25 en 35 jaar oud is (Pacheco & Eme, 1993). In dit onderzoek zijn 61 van de 81 zoekende geadopteerden (75%) tussen de 25 en 35 jaar

4 In dit boek beschouwen wij een resultaat als significant bij $p < .05$

5 Van de 64 respondenten reageerden er 30 op landelijke kranten (NRC, De Volkskrant, De Telegraaf, Vrij Nederland), 4 op het Adoptietijdschrift, 7 op regionale bladen en 23 op de Margriet.

en bij de niet-zoekers 29 van de 50 (58%). Meer zoekers rekenen zichzelf tot een religie dan niet-zoekers: respectievelijk 55 (68%) versus 24 (48%) ($\chi^2=5,115$, $p=.024$). Een verschil in leeftijd zou voor dit onderzoek vooral een probleem geweest zijn als de niet-zoekers jonger waren geweest. In dat geval had de jongere leeftijd een verklaring kunnen bieden voor het feit dat zij (nog) niet op zoek zijn gegaan.

Gemaakte vergelijkingen laten zien dat de controlegroep en de groep van zoekende geadopteerden bij aanvang van de studie in demografisch opzicht sterk op elkaar lijken. De beide groepen lijken niet alleen op elkaar, maar ook op zoekers uit andere onderzoeken (Lifton, 1988; Silverman et al., 1988; Sachdev, 1992; Pacheco & Eme, 1993). In de meeste onderzoeken zijn vrouwen oververtegenwoordigd, de meerderheid getrouwd en ligt de leeftijd van de zoekenden vaak tussen de 25 en 35 jaar.

Tabel 1.2: Hoogste opleiding van zoekende en niet zoekende geadopteerden

	Zoekers N=81	Niet-zoekers N=50
Lagere school/LBO/MAVO	31 (38%)	11 (22%)
MBO/HAVO/VWO	36 (44%)	24 (48%)
HBO/Universiteit	14 (17%)	15 (30%)

zoekers>niet-zoekers, $\chi^2 = 4,897$, $p=.086$

Tabel 1.3: Huidige woonsituatie zoekende en niet zoekende geadopteerden

	Zoekers N=78	Niet-zoekers N=50
Bij adoptieouder(s)	8 (10%)	2 (4%)
Alleenwonend	13 (17%)	16 (32%)
Met partner	42 (54%)	24 (48%)
Met partner en kinderen	15 (19%)	8 (16%)
Geen vaste relatie	17%	28%

zoekers>niet-zoekers, $\chi^2 = 5.067$, $p=.167$

Respons tijdens de loop van het onderzoek

Het uitvoeren van het onderzoek heeft 2½ jaar geduurd. Zoals te verwachten was er sprake van uitval. In tabel 1.4 wordt een overzicht gegeven van het aantal respondenten dat op de verschillende tijdstippen aan het onderzoek heeft deelgenomen.

Van de groep zoekende geadopteerden hebben zes respondenten alleen de eerste lijst ingevuld; de overige respondenten hebben minimaal twee lijsten ingevuld. De derde

Tabel 1.4: Deelname respondenten gedurende de gehele loop van het onderzoek

	Meting 1	Meting 2	Meting 3	Meting 4	Meting 5
Zoekende geadopteerden	81	75	45	57	56
Niet zoekende geadopteerden	50	-	-	-	32
Afstandsmoeders	-	-	25	23	19
Adoptieouders	-	44	-	32	36

meting vond plaats op het tijdstip van ontmoeting: alleen de geadopteerden die hun biologische moeder ontmoetten, vulden de derde lijst in.

Bij de groep afstandsmoeders is van twee respondenten alleen de eerste lijst beschikbaar, bij de groep adoptieouders geldt dit voor vier respondenten. Alle andere afstandsmoeders en adoptieouders hebben minimaal twee van de drie lijsten ingevuld. Tijdens de loop van het onderzoek is zeer actief geprobeerd het aantal respondenten zo hoog mogelijk te houden. Dit leidde ertoe dat sommige respondenten die bij een bepaalde meting afhaakten, bij een latere meting weer meewerkten. Dit verklaart ook waarom er bij de adoptieouders bij de vierde meting minder deelnemers zijn dan bij de vijfde en laatste meting. Het betekent ook dat de samenstelling van de onderzoeksgroepen op de verschillende meetmomenten enigszins varieert.

De tweede meting bleek achteraf niet op het meest gunstige moment te zijn verricht. Bij de opzet van het onderzoek werd ervan uitgegaan dat de eerste ontmoeting met de biologische moeder op zijn vroegst een half jaar na de intake zou plaatsvinden. De tweede meting, drie maanden na aanmelding bij de Fiom, was bedoeld om na te gaan hoe zoekende geadopteerden en adoptieouders de periode die voorafgaat aan de feitelijke ontmoeting ervaren. In de praktijk bleek de zoekactie in sommige gevallen uiterst snel te verlopen. Voor het onderzoek betekende dit dat vragenlijst twee en drie gecombineerd dienden te worden voor de groep geadopteerden die hun moeder binnen drie maanden ontmoet. Bij de verwerking van deze 'combilijsten' zijn de vragen die betrekking hebben op de periode die voorafgaat aan de ontmoeting verwerkt bij de resultaten van de tweede meting, de vragen die betrekking hebben op de ontmoeting bij de derde meting.

Hoofdstuk 2

Op zoek naar je biologische moeder

In onderzoek is getracht na te gaan welke factoren in verband gebracht kunnen worden met zoekacties. De eerste grootschalige buitenlandse onderzoeken (Triseliotis, 1973; Sorosky, Baran & Pannor, 1975) leverden de volgende factoren op: zoekenden zijn in vergelijking tot niet-zoekenden vaker van het vrouwelijke geslacht, hebben weinig of negatieve informatie over hun achtergrond, zijn vaker ontevreden met het adoptiegezin, hebben een negatief zelfbeeld en vinden aanleiding voor zoeken in levensgebeurtenissen als huwelijk, zwangerschap en geboorte van een kind of dood van adoptieouders. Ook in latere onderzoeken is de relatie tussen genoemde factoren en het ondernemen van zoekacties onderzocht.

Volgens Müller & Perry (2001a) is een ingrijpende levensgebeurtenis de meest voorkomende reden van geadopteerden om een zoekactie te beginnen. In het onderzoek van Pacheco (1993) begint 25% van de geadopteerden een zoekactie bij de geboorte van een kind. In het onderzoek van Sachdev (1992) wordt door liefst 60% van de ondervraagden de zwangerschap en geboorte van een kind als aanleiding genoemd. En in het onderzoek van Sobol & Cardiff (1983) noemt 14% van de geadopteerden de geboorte van een kind en 11% de dood van de adoptieouders als reden om op zoek te gaan naar de biologische ouder(s). De percentages lopen uiteen, maar het is duidelijk dat ingrijpende levensgebeurtenissen vaak een zoekactie uitlokken.

In alle onderzoeken blijken zoekenden van het vrouwelijk geslacht oververtegenwoordigd. Als verklaring wordt gewezen op het grotere belang van vrouwen bij het vinden van hun biologische moeder als zij zelf te maken krijgen met zaken die de voortplanting betreffen. Dit zou verklaren waarom zwangerschap en het krijgen van een kind vaak worden genoemd als reden om een zoekactie te starten (Pacheco & Eme, 1993). Een tweede reden zou te maken hebben met seksespecifieke socialisatie. Vrouwen zijn meer geneigd zichzelf te definiëren in termen van sociale relaties, in het geval van adoptie als dochter/lid van een onbekende biologische familie. Deels valt het overwicht aan vrouwen echter ook te verklaren uit de grotere geneigdheid van vrouwen om mee te werken aan onderzoek (Sobol & Cardiff, 1983). Ook in controlegroepen van niet zoekende geadopteerden blijken vrouwen frequenter aanwezig. Dit geldt ook voor dit onderzoek. Vrouwen bleken meer bereid mee te werken dan mannen: van de geadop-

terden die zich bij de Fiom aanmeldden voor een zoekactie, haakten procentueel meer mannen af dan vrouwen, namelijk 51% tegenover 38%. Ook in onze controlegroep zijn vrouwen oververtegenwoordigd.

Wat betreft beschikbare informatie, gezinsklimaat en zelfbeelden zijn de resultaten niet altijd eenduidig. Sobol en Cardiff (1983) vinden in hun onderzoek dat het juist die geadopteerden zijn die meer weten over de omstandigheden rond geboorte en afstand die eerder gaan zoeken. Andersen (1989) en Sorosky, Baran & Pannor (1974, 1975, 1978) vinden echter dat de hoeveelheid informatie die de geadopteerde al heeft over de biologische achtergrond niet van invloed is op het latere zoekgedrag.

Aumend & Barrett (1984) vinden in hun onderzoek een bevestiging van de eerste onderzoeken: zoekers scoren qua achtergrondinformatie, gezinsklimaat en zelfbeeld lager dan niet-zoekers. Zij waarschuwen wel dat dit niet betekent dat zoekers over het algemeen een negatief zelfbeeld hebben of negatief oordelen over hun thuissituatie. Ook zoekers hebben een positief zelfbeeld en zijn positief over hun ouders, maar hun zelfbeeld is bijvoorbeeld wel wat lager dan dat van de niet-zoekers. Een positieve beoordeling van de thuissituatie vinden Pacheco & Eme (1993) in hun onderzoek. De overgrote meerderheid van hun 72 respondenten die een zoekactie voltooit, houdt van de adoptieouders (93%), weet zichzelf geliefd door hen (89%) en voelt dat hij bij die ouders hoort (61%). Omdat er geen vergelijking is gemaakt met niet zoekende geadopteerden is het onduidelijk of hun beoordeling in positieve dan wel negatieve zin afwijkt van die van niet zoekende geadopteerden.

Een open houding van de ouders over adoptie lijkt het zoeken te vereenvoudigen (Campbell, Silverman & Patti, 1991). Verder blijkt de beoordeling van de thuissituatie te variëren door het tijdstip waarop men de geadopteerden ondervraagt. Tijdens en na het beëindigen van de zoekactie lijkt de beoordeling positiever dan vóór het begin van de zoekactie (Sobol & Cardiff, 1983). Bij al deze uitkomsten moet bedacht worden dat de genoemde onderzoeken uitgevoerd werden in een periode waarin er radicale veranderingen optraden in het denken over open versus gesloten adoptie en de mogelijkheid van zoekacties.

Ten slotte zijn naast de genoemde psychologische variabelen, de leeftijd van plaatsing en gezinssamenstelling in verband gebracht met het beginnen van een zoekactie. Deze variabelen zijn veel minder onderzocht. Een late plaatsing en de aanwezigheid van eigen biologische kinderen zouden risicofactoren vormen voor latere probleemgedragingen (Verhulst & Versluis-den Bieman, 1989). Aumend & Barrett (1984) stellen op grond van hun resultaten vast dat niet-zoekers eerder geplaatst zijn in het adoptiegezin dan zoekers. Hetzelfde vinden Sobol & Cardiff (1983) die concluderen: hoe ouder de persoon is ten tijde van de adoptie, des te groter is de kans dat er een zoekactie ondernomen zal worden. De gezinssamenstelling en de plaats in de rij (eerste of tweede kind) van de zoekenden blijkt nogal te variëren (Müller & Perry 2001a). Geadopteerden die enig kind zijn tonen niet meer interesse om te zoeken dan kinderen uit gezinnen met meer adoptiekinderen of eigen biologische kinderen.

In de volgende hoofdstukken worden de resultaten besproken van de drie fasen van een zoekactie waarin een zoekende geadopteerde achtereenvolgens terecht komt. Dit hoofdstuk gaat over de periode waarin de zoekactie in gang gezet wordt, in het volgende hoofdstuk staat de ontmoeting centraal en in hoofdstukken 4 en 5 wordt geanalyseerd hoe de periode na de ontmoeting verloopt. In het huidige hoofdstuk over het beginnen van een zoekactie, analyseren wij de resultaten met betrekking tot de volgende vragen:

- Wie zoeken?
- Wie zoeken niet?
- Met welke doelen en verwachtingen starten geadopteerden een zoekactie?
- Wat betekent het beginnen van een zoekactie voor de relatie van de geadopteerde met zijn adoptieouders?

Wie zoekt?

In de inleiding van dit hoofdstuk zijn variabelen genoemd die in verband gebracht worden met het besluit al dan niet een zoekactie te beginnen. Zoekers en niet-zoekers zouden op een aantal psychologische karakteristieken en sociale kenmerken van elkaar verschillen. In het eerste deel van dit hoofdstuk wordt geanalyseerd in hoeverre onze resultaten deze eerdere uitkomsten ondersteunen. Achtereenvolgens zullen wij nagaan of:

- zoekers later geplaatst zijn in het adoptiegezin dan niet-zoekers;
- de samenstelling van het gezin van zoekers afwijkt van niet-zoekers;
- zoekers hun vroegere thuissituatie negatiever beoordelen;
- zoekers de vroegere bespreekbaarheid van adoptie negatiever beoordelen;
- zoekers over minder informatie beschikken;
- zoekers de afgelopen 12 maanden meer geconfronteerd zijn met ingrijpende levensgebeurtenissen als huwelijk, zwangerschap of dood van de adoptieouder.

Bij de beschrijving van de opzet van het onderzoek in hoofdstuk 1 zijn al enkele demografische kenmerken van zoekende en niet zoekende geadopteerden met elkaar vergeleken. Op grond van die vergelijking werd geconcludeerd dat de zoekende geadopteerden en de controlegroep op de meeste onderzochte variabelen goed vergelijkbaar zijn. De groepen verschillen niet significant qua sekse, woonsituatie en relativetiming. Niet-zoekers blijken wel significant ouder te zijn en zichzelf significant vaker tot een religie te rekenen.

Gezinssamenstelling

Zowel zoekende als niet zoekende geadopteerden zijn op jonge leeftijd in hun adoptiegezin geplaatst, respectievelijk gemiddeld op de leeftijd van negen maanden (mediaan 6) en zes maanden (mediaan 4). Dit verschil in de leeftijd waarop de twee groe-

pen in de adoptiegezinnen zijn geplaatst, is niet significant ($t=-1,576$, $p=.118$), maar gaat wel in de verwachte richting: zoekers worden op oudere leeftijd geplaatst. Geerars, Hoksbergen & Rooda (1995) spreken over 'zorgplaatsing' als kinderen ouder dan 10 maanden zijn bij plaatsing. Dit is het geval bij 14% van de niet-zoekenden en bij 19% van de zoekenden.

De niet zoekende kinderen kwamen relatief wat vaker als eerste in een adoptiegezin terecht. Het verschil is net niet significant bij tweezijdige toetsing ($\chi^2 = 5.595$, $p=.061$). Vanwege de kleine getallen zijn in de berekening pleegkinderen en biologisch eigen kinderen samengevoegd. De groep met biologisch eigen kinderen is in beide gevallen klein (zie tabel 2.1).

Tabel 2.1: Waren er al kinderen toen u aankwam in het adoptiegezin?

	Zoekenden N=81	Niet-zoekenden N=50
Ja, pleegkinderen	8 (10%)	3 (6%)
Ja, biologisch eigen kinderen	4 (5%)	1 (2%)
Ja, geadopteerde kinderen	31 (38%)	12 (24%)
Nee	38 (47%)	34 (68%)

Gezinsklimaat

Aan de zoekers en niet-zoekers zijn op het eerste tijdstip vragen voorgelegd over de sfeer in hun vroegere gezin en de ouder-kind relatie. Beide groepen geadopteerden beoordelen hun vroegere thuissituatie als positief of zeer positief (zie tabel 2.2). Eén op de vijf zoekende geadopteerden (20%) noemt hun vroegere thuissituatie negatief of zeer negatief. Van de niet-zoekers komt één op de tien (10%) tot een dergelijke beoordeling. Het verschil tussen de groepen is significant ($t=-2,541$, $p=.012$).

De vraag of men zich vroeger thuis veilig voelde wordt door 18% van de zoekenden en 6% van de niet-zoekenden ontkennend beantwoord. Bij tweezijdige toetsing is het verschil net niet significant ($\chi^2 = 3,580$, $p=.058$).

Tabel 2.2: Algemene beoordeling thuissituatie

	Zoekenden N=81 *	Niet-zoekenden N=50*
Zeer positief	22 (27%)	24 (48%)
Positief	37 (46%)	21 (42%)
Positief en negatief	6 (7%)	-
Negatief	14 (17%)	4 (8%)
Zeer negatief	2 (3%)	1 (2%)

* zoekers> niet-zoekers, oordeel thuissituatie: $t=-2,541$, $p=.012$

Het merendeel van beide groepen geadopteerden beoordeelt de relatie met hun adoptie moeder en -vader als goed en uitstekend. Slechts een enkele keer wordt de relatie slecht of zeer slecht genoemd (zie tabel 2.3). Desondanks zijn de niet-zoekers in het algemeen positiever in hun oordeel dan de zoekers. De beoordeling slecht of zeer slecht wordt slechts één keer gegeven door de niet zoekende groep tegenover tien keer door de zoekende groep. Zoekers vinden significant vaker de band met hun adoptie moeder slechter dan de niet-zoekers ($t=2,384$, $p=.019$). De band met de adoptievader wordt door de groepen niet significant anders beoordeeld ($t=1.827$, $p=.070$).

Tabel 2.3: Beoordeling contact met adoptie moeder en adoptievader

	Contact met adoptie moeder*		Contact met adoptievader**	
	Zoekenden N=80	Niet-zoekenden N=50	Zoekenden N=79	Niet-zoekenden N=50
Zeer slecht	1 (1%)	-	3 (4%)	1 (2%)
Slecht	4 (5%)	-	2 (3%)	-
Matig	12 (15%)	2 (4%)	6 (7%)	1 (2%)
Redelijk	10 (12%)	9 (18%)	10 (12%)	8 (16%)
Goed	30 (37%)	21 (42%)	38 (47%)	20 (40%)
Uitstekend	23 (28%)	18 (36%)	20 (25%)	20 (40%)

*zoekers>niet-zoekers, band moeder: $t=2,384$, $p=.019$

** zoekers>niet-zoekers, band vader: $t=1.827$, $p=.070$

Openheid rond adoptie

Een belangrijk aspect van het gezinsklimaat is de manier van communiceren over het feit van adoptie. In adoptiekringen wordt er over het algemeen vanuit gegaan dat het goed is het kind zo vroeg mogelijk voor te lichten. Uit handleidingen valt echter geen vaste leeftijd af te leiden. Triseliotis (1973) vindt in zijn onderzoek dat kinderen die tussen de vier en acht jaar worden ingelicht het meest tevreden zijn. Hij acht echter de wijze waarop de kinderen op de hoogte worden gebracht van hun adoptiestatus van meer belang dan de precieze leeftijd van de kinderen.

In ons onderzoek zijn zoekende en niet zoekende geadopteerden op vergelijkbare leeftijden voorgelicht: in beide groepen zegt de helft van de geadopteerden het altijd geweten te hebben (zoekenden 48%, niet-zoekenden 50%). Op achtjarige leeftijd, de grens die Triseliotis aangeeft waarop adoptiekinderen idealiter voorgelicht zouden moeten zijn, is 80% van de zoekenden en 84% van de niet-zoekenden op de hoogte van zijn adoptiestatus. In beide groepen zijn er enkele uitschieters die pas na hun 18e verjaardag op de hoogte zijn gesteld: bij de zoekers gaat het om drie geadopteerden van respectievelijk 19, 20 en 25 jaar (4%), bij de niet-zoekenden gaat het om één persoon van 30

jaar (2%). Achteraf vindt 84% van de zoekers en 88% van de niet-zoekers dat zij op een goede leeftijd ingelicht zijn.

Betekent deze tevredenheid over de voorlichting nu ook dat in de gezinnen van beide groepen adoptie goed bespreekbaar was en zij bij hun adoptieouders terechtkonden als zij over dit onderwerp wilden praten?

Tabel 2.4 laat zien welke behoefte er bij de geadopteerden bestond om over hun adoptie te praten. Lang niet alle geadopteerden blijken de behoefte gevoeld te hebben om over hun adoptie te praten: in beide groepen gaat het om ruim 30%. Het percentage geadopteerden dat er alleen in het adoptiegezin over wil praten, ligt hoger bij de niet-zoekenden. Het grootste verschil is te zien bij de behoefte om er uitsluitend buiten het gezin over te praten: deze behoefte bestaat bij 18% van de zoekenden tegenover slechts 4% bij de niet-zoekenden. Kortom, zoekenden praten er relatief wat meer over buiten het gezin, niet-zoekenden binnen het gezin. De verschillen zijn niet significant.

Tabel 2.4: Behoefte om over geadopteerd zijn te praten

	Zoekenden N=77	Niet-zoekenden N=48
Nee	25 (33%)	15 (31%)
Binnen adoptiegezin	18 (23%)	15 (31%)
Buiten adoptiegezin	14 (18%)	2 (4%)
Zowel binnen als buiten adoptiegezin	17 (22%)	14 (29%)
Anders	3 (4%)	2 (4%)

Zoals tabel 2.5 laat zien was de bespreekbaarheid ook niet in alle adoptiegezinnen optimaal. Zoekenden oordelen significant negatiever over de mate waarin adoptie in het gezin ter sprake kon komen: van de zoekenden vindt 38% de bespreekbaarheid onvoldoende, van de niet-zoekenden 21% ($\chi^2 = 6,863$, $p = .032$).

Tabel 2.5: Bespreekbaarheid van adoptie in gezinssituatie

	Zoekenden* N=79	Niet-zoekenden* N=48
Te weinig	30 (38%)	10 (21%)
Voldoende	43 (54%)	37 (77%)
Anders	6 (8%)	1 (2%)

* zoekers>niet-zoekers, bespreekbaarheid: $\chi^2 = 6,863$, $p = .032$

Onze resultaten blijken eerdere onderzoeksresultaten te ondersteunen, die ontevredenheid met de sfeer in het gezin opvoeren als factor die bijdraagt aan het op zoek gaan naar de biologische moeder. Er zijn significante verschillen: de zoekenden oordelen negatiever over zowel hun thuissituatie als over de band met hun moeder. Enkele

andere resultaten zijn niet significant maar vertonen allemaal een duidelijke trend in dezelfde richting. Zoekenden geven vaker aan zich onveilig gevoeld te hebben en een slechte band te hebben gehad met de vader. Tegelijkertijd lijkt het zinvol hier de waarschuwing van Aumend & Barrett (1984) te herhalen. Er bestaan duidelijke verschillen, maar het merendeel van de zoekenden is positief over zijn opvoeding, gezin en de banden met zijn adoptieouders.

In tegenstelling tot wat Campbell et al (1991) vonden, blijkt openheid in dit onderzoek het zoeken niet te bevorderen. De bespreekbaarheid is significant groter bij de niet-zoekers. Dit lijkt ook beter aan te sluiten bij het voorafgaande. Geringe bespreekbaarheid van adoptie lijkt een indicatie voor een slechtere gezinssfeer.

Beschikbare informatie

Triseliotis (1973) en Sorosky, Baran & Pannor (1975) vonden in hun studies dat zoekers over minder en meer negatieve informatie beschikken dan de niet-zoekers. Latere onderzoeken konden deze resultaten niet bevestigen (Sobol & Cardiff, 1983; Andersen, 1989; Sorosky, Baran & Pannor, 1974, 1975, 1978). Ook onze resultaten ondersteunen deze vroege aanname niet.

Adoptieouders kunnen hun kinderen alleen uitgebreid informeren als zij zelf over voldoende gegevens beschikken. In de periode waarin de hier onderzochte geadopteerden geplaatst werden, was er sprake van gesloten adoptie, waarbij aan de adoptieouders over het algemeen weinig gegevens verstrekt werden over de biologische afstamming en omstandigheden rond de afstand. Gezien deze situatie is het niet zo verwonderlijk dat zowel de zoekers als niet-zoekers aangeven over weinig informatie te beschikken. Acht van de zoekers (10%) en vier (8%) van de niet-zoekers zeggen over geen enkele informatie te beschikken. Documenten over de biologische moeder (en in een heel enkel geval over de biologische vader) waren voorhanden voor 68% van de zoekers en 52% van de niet-zoekers. En ten slotte beschikt 28% van de zoekers en 50% van de niet-zoekers over informatie die mondeling verstrekt is. Het verschil tussen de groepen is niet significant. Bij de documenten gaat het om geboorteaktes, afstandsverklaringen, adoptiepapieren, documenten van de Raad voor de Kinderbescherming en arrondissementrechtbank. De mondeling verstrekte informatie is zeer beperkt: 'Dat zij zielig was'; 'Dat zij mooi was, lerares was en dat ze me Marjolein genoemd had'; 'Doopbewijs, adoptiepapieren en een paar heel vage verhalen'; 'De achternaam en globaal de reden van het afstaan.'

Levensgebeurtenissen

Naast gezinsklimaat en beschikbare informatie, worden vaak bepaalde ingrijpende levensgebeurtenissen genoemd als factoren die zoekacties in gang zetten.

Inderdaad geeft een deel van de door ons onderzochte geadopteerden een dergelijke gebeurtenis op als een reden om op zoek te gaan: 17 (21%) geadopteerden noemen de zwangerschap van zichzelf of partner, zeven (9%) het hebben van kinderen en zes (7%) de dood van de adoptieouder(s).

De in de onderzoeksliteratuur genoemde levensgebeurtenissen blijken dus een rol te spelen in de besluitvorming. Een verdere analyse laat echter zien dat het in het leven van niet-zoekers niet ontbreekt aan vergelijkbare ingrijpende levensgebeurtenissen. Aan beide groepen is een lijst voorgelegd met de vraag welke ingrijpende gebeurtenissen zich in de laatste 12 maanden hebben voorgedaan. Relevant lijken in dit verband trouwen/gaan samenwonen, zwangerschap, miskraam, geboorte kind, overlijden van adoptievader/adoptieouder. In tabel 2.6 is te zien dat zoekende en niet zoekende geadopteerden qua huwelijk/samenwonen en zwangerschap en geboorte sterk op elkaar lijken. Uitsluitend zoekers zijn het afgelopen jaar met de dood van hun adoptieouders geconfronteerd: zes adoptieouders zijn overleden, waarbij één geadopteerde beide adoptieouders verloor. Drie van deze vijf geadopteerden noemen de dood van hun adoptieouders als aanleiding om te gaan zoeken. Bij de niet-zoekers deden zich het laatste jaar geen sterfgevallen voor. Wel is het zo dat bij de niet-zoekers vaker dan bij de zoekers beide adoptieouders al overleden zijn (14% tegenover 3%), een omstandigheid die het zoeken juist zou moeten vergemakkelijken.

Samenvattend: levensgebeurtenissen als huwelijk, zwangerschap, geboorte en dood van de adoptieouders blijken geadopteerden ertoe te kunnen aanzetten een zoekactie te beginnen. Vergelijking met de niet-zoekers laat echter ook zien dat een dergelijke levensgebeurtenis niet bij alle geadopteerden tot een zoekactie leidt. Er is meer nodig voor het ondernemen van een zoekactie dan de geboorte van een kind of de dood van een adoptieouder.

Tabel 2.6: Ingrijpende gebeurtenissen in de afgelopen 12 maanden

Ingrijpende gebeurtenissen	Zoekenden N=75	Niet-zoekenden N=50
Huwelijk/samenwonen	12 (16%)	9 (18%)
Overlijden adoptievader	3 (4%)	-
Overlijden adoptieouder	3 (4%)	-
Zwangerschap	10 (13%)	7 (14%)
Geboorte eigen kind	3 (4%)	5 (10%)
Miskraam	1 (1%)	1 (2%)

Wie zoekt niet?

Dit onderzoek is gericht op zoekacties en degenen die betrokken zijn bij deze zoekacties: zoekende geadopteerden, adoptieouders en afstandsmoeders. De controlegroep dient om valide uitspraken te kunnen doen over de effecten van de zoekactie. Hoewel het onderzoek niet expliciet als doelstelling heeft het 'niet zoeken' te analyseren, willen wij in deze paragraaf toch enig materiaal presenteren dat inzicht geeft in niet-zoekers en hun redenen om af te zien van een zoekactie.

De respondenten uit onze controlegroep definiëren zichzelf als niet zoekende geadopteerden. Dit blijkt niet te betekenen dat de mogelijkheid van een zoekactie nooit bij hen is opgekomen. Precies de helft van de niet-zoekers blijkt in het verleden een zoekactie overwogen te hebben. Daarnaast blijken negen niet-zoekers (18%) ooit naar informatie over de biologische ouders gezocht te hebben. Opvallend is dat niet-zoekers op het punt van informatie zoeken vergelijkbaar blijken met de zoekers. Van de zoekers hebben er 20 (25%) ooit eerder naar informatie gezocht over de biologische ouders. Bij beide groepen gaat het, op één uitzondering na, steeds om informatie over de biologische moeder. En ten slotte zou 60% van de niet-zoekers instemmen met een ontmoeting als hun biologische moeder zelf naar hen op zoek zou gaan.

Het overwegen van een zoekactie, het op zoek gaan naar informatie en de bereidheid hun moeder te ontmoeten leiden in het geval van de niet-zoekers niet tot het beginnen van een zoekactie. In een open vraag hebben de niet-zoekers hun overwegingen om niet te zoeken toegelicht. In de antwoorden kunnen een viertal categorieën overwegingen onderscheiden worden. Van de 40 niet-zoekers die de vraag beantwoorden, zeggen er 25 (60%) expliciet geen behoefte te voelen aan een zoekactie, zeggen er acht (20%) het leven van de biologische moeder en zeven (18%) het leven van hun adoptieouders niet overhoop te willen halen; daarnaast zeggen 17 (42%) niet-zoekers een zoekactie niet aan te durven of er angst voor te hebben. Opmerkelijk is verder dat 12 geadopteerden (30%) bij deze vraag zelf naar voren brengen dat, hoewel zij niet op zoek gaan, zij wel nieuwsgierig zijn naar de biologische moeder en de omstandigheden rond de afstand. Niet-zoekers noemen regelmatig meerdere overwegingen om niet te gaan zoeken.

Het meest genoemde argument is het ontbreken van de behoefte. Niet-zoekers verklaren de afwezigheid van die behoefte met behulp van een aantal samenhangende zaken. Zij zeggen hun adoptieouders als hun 'echte ouders' te beschouwen, 'een normale en gelukkige jeugd' te hebben gehad en niet het gevoel te hebben dat er iets 'mist' in hun leven. De volgende citaten illustreren dit type overweging: 'Ik ben happy met mijn gezin en ouders en voel mij goed en ik heb niet het gevoel dat ik iets mis'; 'Ik heb er geen behoefte aan. Ik heb twee ouders, de mijne en houd zielsveel van ze. Meer heb ik niet nodig.' Voor de biologische moeder zeggen niet-zoekers geen gevoelens te koesteren,

zij is een vreemde waarmee men geen band ervaart. ‘Als iemand mij zegt: Je biologische moeder zit in de trein naar Amsterdam, eerste coupé, tweede bank, dan zal ik met deze mevrouw waarschijnlijk net zoveel gemeen hebben als met een aardige kennis’; ‘Ik heb niet het idee dat ik me verbonden zal voelen met ‘mensen’ die ik nooit gekend heb’; ‘Ik heb geen enkele band (opgebouwd) met biologische ouders. Het zal meer onrust opleveren dan dat ik voordeel zou halen uit een ontmoeting.’ Een tweetal niet-zoekers zegt dat zij geen behoefte hebben op zoek te gaan uit wrok: ‘Geen behoefte aan. Ik neem het haar bijzonder kwalijk dat zij mij heeft afgestaan. Kan er erg moeilijk begrip voor opbrengen. Wil eerst zelf alles op orde hebben.’

Na het ontbreken van de behoefte, worden angst of het ontbreken aan lef het meest frequent genoemd. De geadopteerden blijken vooral bang voor een nieuwe afwijzing en het verstoren van de eigen rust. In het volgende citaat heeft de niet-zoeker met hoofdletters en uitroeptekens zijn angst onderstreept: ‘Heb lang gezocht naar eufemismen, maar er is slechts één antwoord mogelijk: ANGST!!! dat mijn zo zorgvuldig en ten koste van veel energie (therapie et cetera) opgebouwde (redelijk gelukkige) leven in duigen valt!!’ Een andere niet-zoeker zegt: ‘Het vereist een enorme moed en bijna sadomasochistische neiging op zoek te gaan en alle mensen in je omgeving (familie + jezelf) een stuk emotie te laten beleven. Tevens is afwijzing een optie, dus het is heel erg eng om te doen.’

Het niet willen kwetsen van de adoptieouders komt op de derde plaats van redenen die niet-zoekers geven voor hun besluit om van een zoekactie af te zien. In dit verband is een vraag interessant die zowel aan zoekers als niet-zoekers is gesteld, namelijk de vraag hoe hun adoptieouders staan/zouden staan tegenover de zoekactie (zie tabel 2.7). De behoefte van de niet-zoekers om hun adoptieouders niet te kwetsen en hun leven niet overhoop te halen, lijkt aan te sluiten bij hun inschatting van het geringe enthousiasme van hun adoptieouders. Het aantal adoptieouders met een ‘positieve’ houding ligt bij de niet-zoekers lager dan bij de zoekers. De antwoorden van zoekers en niet-zoekers zijn niet zonder meer vergelijkbaar. Bij de niet-zoekers gaat het om een hypothetische vraag en waren alleen de drie eerste alternatieven beschikbaar.

Eerder in dit hoofdstuk is al vastgesteld dat niet-zoekers significant gunstiger oordelen over de sfeer in hun gezin, de band met hun moeder en de bespreekbaarheid van adoptie. Kennelijk gaan deze positieve gezinsomstandigheden niet samen met een positieve houding van de adoptieouders tegenover een zoekactie.

Eerste fase zoekactie: op zoek naar de biologische moeder

In dit hoofdstuk beschrijven wij de eerste fase van de zoekactie waarbij als materiaal de antwoorden gebruikt worden van de twee eerste vragenlijsten die zijn ingevuld: de eerste bij aanmelding bij de Fiom (meting 1), de tweede drie maanden na het begin van de zoekactie (meting 2). Bij de opzet van het onderzoek is uitgegaan van de ver-

Tabel 2.7: Houding adoptieouders zoekers en niet-zoekers tegenover zoekactie

	Hoe staat uw vader/ zou uw vader staan ten opzichte van zoekactie?		Hoe staat uw moeder/ zou uw moeder staan ten opzichte van zoekactie?	
	Zoekers N=81	Niet-zoekers N=45	Zoekers N=81	Niet-zoekers N=46
Negatief	1 (2%)*	9 (20%)	1 (1%)*	10 (22%)
Neutraal	11 (17%)	22 (49%)	8 (11%)	21 (46%)
Positief	29 (45%)	14 (31%)	34 (47%)	15 (33%)
Wisselend	5 (8%)	-	9 (13%)	-
Ouder niet op de hoogte	19 (29%)	-	20 (28%)	-
Vader/moeder overleden	16	-	9	-

* percentages zijn bij zoekers berekend over de levende ouders

onderstelling dat eventuele ontmoetingen op zijn vroegst een half jaar na de aanmelding zullen plaatsvinden. In de praktijk blijken de zoekacties zich niet te voegen naar dit schema: 17 geadopteerden ontmoeten hun moeder al binnen de eerste drie maanden. Voor deze groep van vroege ontmoeters is een gecombineerde vragenlijst geconstrueerd, de 'combilijst', waarin zoveel mogelijk de vragen van zowel vragenlijst 2 als 3 opgenomen zijn. Afhankelijk van de vraag zijn de resultaten verwerkt bij meting 2 of 3.

Een beschrijving van de praktische gang van zaken bij een zoekactie, vanaf de intake tot en met de ontmoeting, komt in het volgende hoofdstuk als één geheel aan de orde.

Twijfel en verlangen

Voor de meeste geadopteerden begint adoptie pas in de puberteit een belangrijke rol te spelen (Sachdev, 1992; Kowal & Schilling, 1985). Dit geldt ook voor de geadopteerden uit dit onderzoek: gemiddeld beginnen zij met 14-15 jaar adoptie een belangrijk onderwerp te vinden (Kaptein & Van Berkel, 1999). Over het algemeen wordt pas weer 15 jaar later een zoekactie gestart: de gemiddelde leeftijd waarop de geadopteerden uit deze studie een zoekactie starten ligt op 30 jaar. Aan het definitieve besluit om te gaan zoeken zijn vaak jaren vol twijfel voorafgegaan. Eenderde van de geadopteerden (35%) geeft aan niet getwijfeld te hebben, 15% neemt het besluit binnen tweeënhalft jaar. Precies de helft van de geadopteerden twijfelt langer dan tweeënhalft jaar waarvan liefst 20% langer dan tien jaar met uitschieters van 30, 35 en 40 jaar. Ook bij de aanvang van de zoekactie weten niet alle geadopteerden of zij hun biologische moeder willen ontmoeten. Dit geldt voor 12% van de zoekers bij de aanmelding en 17% drie maanden daarna.

Een kwart van de geadopteerden blijkt al op een eerder tijdstip naar de biologische ouders te hebben gezocht: in 19 van de 20 gevallen ging dat uitsluitend om de biologi-

sche moeder, één geadopteerde zocht tevens naar informatie over zijn biologische vader.

Een belangrijke overweging bij de niet-zoekers om geen zoekactie te ondernemen was de wens de adoptieouder niet te kwetsen. De twijfel bij de zoekende zou daar ook deels uit verklaard kunnen worden: tweederde van de geadopteerden (67%) denkt dat hun adoptieouders het moeilijk vinden om aan hun biologische ouders te denken en 59% voelt zichzelf schuldig tegenover hun adoptieouders als zij aan hun biologische ouders denken.

De twijfel is groot, maar dat geldt ook voor het verlangen om de biologische moeder te ontmoeten (zie tabel 2.8). Op het moment van aanmelding zegt driekwart van de geadopteerden dat het verlangen om hun biologische moeder te ontmoeten groot tot zeer groot is. Ook na drie maanden zoeken blijft dit verlangen naar de biologische moeder onveranderd sterk. Het verlangen de biologische vader te ontmoeten is opvallend veel lager: de helft benoemt dit verlangen als gering of zelfs zeer gering. Het verlangen naar de biologische vader verandert niet gedurende de eerste drie maanden. Op de twee eerste tijdstippen is het verlangen naar de moeder significant groter dan naar de vader (meting 1: $t=9,171$, $p=.000$; meting 2: $t= -5,952$, $p=.000$).

In de literatuur wordt een aantal verklaringen gegeven voor het feit dat geadopteerden vaker op zoek gaan naar de biologische moeder en meer naar haar verlangen: de biologische moeder is makkelijker te vinden; in onze westerse cultuur is moederliefde vanzelfsprekend en de moeder-kind relatie onverbreekelijk; en de oververtegenwoordiging van vrouwen in de populatie van zoekende geadopteerden (Müller & Perry, 2001a).

Tabel 2.8: Hoe groot is uw verlangen om uw biologische vader en moeder te ontmoeten?

Verlangen naar	Biologische moeder*	Biologische moeder**	Biologische vader*	Biologische vader**
	Meting 1 N=75	Meting 2 N=56	Meting 1 N=74	Meting 2 N=58
Zeer gering		2 (4%)	21 (28%)	17 (29%)
Gering	3 (4%)	5 (9%)	16 (22%)	14 (24%)
Niet gering en niet groot	17 (23%)	15 (27%)	19 (26%)	10 (17%)
Groot	32 (43%)	16 (29%)	11(15%)	10 (17%)
Zeer groot	23 (31%)	18 (32%)	7 (10%)	7 (12%)

* meting 1: verlangen naar biologische moeder > verlangen naar biologische vader, $t=9,171$, $p=.000$

** meting 2: verlangen naar biologische moeder > verlangen naar biologische vader, $t= -5,952$, $p=.000$

Alle geadopteerden blijken zich afgevraagd te hebben of hun biologische moeder nog wel eens aan ze denkt en 59% heeft zich hetzelfde afgevraagd over de vader. De meesten (70%) denken dat één of beide biologische ouders aan hen gedacht hebben: 57% denkt dat alleen de moeder aan hen gedacht heeft, 12% denkt dat dit opgaat voor beide

ouders, 1% alleen voor de vader. Slechts twee geadopteerden denken dat zij niet aan hen gedacht hebben. De rest (27%) zegt geen idee te hebben.

De geadopteerden die denken dat hun moeder aan hen gedacht heeft, verwijzen in hun toelichting naar de betekenis die zwangerschap, bevalling en zorg voor kinderen verondersteld wordt te hebben in het leven van vrouwen. Zij zien zwangerschap en bevalling als zulke ingrijpende gebeurtenissen dat een vrouw ze nooit kan vergeten. De verjaardag van de geadopteerde wordt in dat verband genoemd als tijdstip waarop de moeder aan hen zal denken (48%): 'Zij heeft mij negen maanden bij zich gedragen in haar buik. Zoets is zo ingrijpend dat kun je nooit vergeten. Zodoende denk ik, vooral als ik jarig ben dat zij aan mij denkt.' Het 'moederinstinct' zorgt ervoor dat een moeder haar kind nooit vergeet (35%) en zich zal blijven afvragen wat er van haar kind is terechtgekomen. 'Ik denk dat elke moeder bezorgd is om haar kinderen, ter adoptie gegeven of niet.' Een klein aantal geadopteerden licht ook toe waarom zij aannemen dat de vader aan hen denkt. Dit blijkt niet zozeer te berusten op zijn 'vaderschap' maar meer op feitelijke informatie: het is bijvoorbeeld bekend dat beide ouders getwijfeld hebben over het afstand doen of zij stuurden kaarten met kerst en verjaardagen.

Motieven om te zoeken

In veel onderzoek wordt een onderscheid gemaakt tussen factoren die geadopteerden ertoe aanzetten om een zoekactie te starten en 'diepere' motieven die aan zoekacties ten grondslag liggen (Müller & Perry, 2001a). In onze vragenlijsten is deze tweedeling ook terug te vinden. Aan de geadopteerden is enerzijds gevraagd om aan te geven wat de belangrijkste reden(en) is (zijn) om nú op zoek te gaan, anderzijds is gevraagd waarom men naar op zoek is of wat men hoopt te vinden.

Vaak blijken er meer dan één reden te bestaan om een zoekactie te beginnen. Nieuwsgierigheid (56%) is de meest frequente reden die naar voren gebracht wordt. Voor negen van de 81 geadopteerden is dit de enige reden die zij opgeven. Anderen zeggen het gevoel te hebben er rijp voor te zijn (19%): 'Dat ik er rijp genoeg voor ben. En dat ik nu zelf een gezin heb en niet kan begrijpen dat een ouder een kind ter adoptie kan aanbieden.'

Al eerder kwam ter sprake dat een ingrijpende levensgebeurtenis een aanleiding kan zijn om een zoekactie te beginnen. Veelgenoemde aanleidingen zijn: de dood van de adoptieouders, huwelijk, geboorte en zwangerschap. Ook bij de zoekacties waarover hier gerapporteerd wordt, hebben dergelijke levensgebeurtenissen een rol gespeeld. In dit onderzoek noemen 17 geadopteerden (21%) de zwangerschap van zichzelf of hun partner als reden om op zoek te gaan naar de biologische moeder: 'Mijn vrouw heeft een miskraam gehad. Wij hebben een kinderwens en vanaf die tijd vraag ik mij af hoe mijn biologische ouders zich voelen nu zij mij hebben afgestaan.' Zevenmaal (9%) wordt

verwezen naar het zelf hebben van kinderen en zes keer (7%) naar de dood of het sterven van de adoptieouder(s).

Meer dan een kwart (26%) van de geadopteerden ziet in ziekten of problemen van zichzelf of de kinderen een aanleiding om te zoeken. Voor twee geadopteerden geeft het feit dat zij geen of weinig contact meer hebben met hun adoptieouders de doorslag. Ten slotte is een enkele keer de angst dat als men 'nog langer wacht, het te laat kan zijn.'

Nieuwsgierigheid, er 'rijp' voor zijn, een ingrijpende levensgebeurtenis en behoefte aan medische informatie zijn de meest genoemde redenen om op zoek te gaan. Maar wat zijn de 'diepere' motieven van de geadopteerden, wat hopen zij te vinden, waarnaar zijn zij op zoek? Deze vraag is aan de geadopteerden voorgelegd zowel bij de aanmelding bij de Fiom als drie maanden daarna. Op grond van informatie die verkregen is uit de eerste vragenlijst is de tweede vragenlijst bijgesteld en aangevuld. De vraag 'Wilt u uw echte moeder ontmoeten?', is aangevuld met de meer feitelijke vraag 'Wilt u uw biologische moeder ontmoeten?'

Aan de zoekacties van de meeste geadopteerden blijkt een veelvoud aan motieven ten grondslag te liggen (zie tabel 2.9). Opmerkelijk is dat bij de tweede meting, als de zoekende kan kiezen tussen het op zoek gaan naar de 'echte' moeder en de 'biologische moeder', de meeste geadopteerden kiezen voor de optie 'biologische moeder'. In de visie van de geadopteerden zijn de termen 'echte moeder' en 'biologische moeder' blijkbaar niet synoniem. Voorafgaande aan de ontmoeting blijken de geadopteerden weinig interesse te tonen in het ontmoeten van hun eventuele (half)broers en zusters.

Tabel 2.9: Waar zijn de geadopteerden naar op zoek?

	Meting 1 N=81	Meting 2 N=58
Informatie over erfelijkheid	50 (62%)	41 (71%)
Ontbrekende stukjes van de puzzel	54 (67%)	38 (66%)
Jezelf beter leren kennen	46 (57%)	17 (29%)
Uw echte moeder	62 (76%)	9 (16%)
Uw biologische moeder	-	42 (72%)
Uw echte vader	31 (38%)	-
Informatie over uw biologische vader	-	33 (57%)
Uw biologische zusters en broers	10 (12%)	10 (18%)
Reden van afstand	-	40 (69%)
Herkenning	-	34 (59%)
Innerlijke rust	-	37 (64%)

Rechten geadopteerde en plichten van de afstandsmoeder

Drie maanden na het begin van de zoekactie is aan de zoekende geadopteerden gevraagd welke rechten zij denken te hebben. De meeste geadopteerden hebben geen idee hoeveel en welke rechten zij hebben. In het Valkenhorst-arrest uit 1994 is vastgelegd dat in beginsel iedereen recht heeft op het kennen van zijn afstammingsgegevens. In het geval van geadopteerden dient een brief naar de biologische moeder gestuurd te worden met de vraag of haar afgestane kind het dossier mag inzien. Als de moeder niet binnen een bepaalde termijn reageert met een zwaarwegend argument, heeft het afgestane kind het recht haar dossier in te zien.

Een grote groep zoekers (40%) denkt geen enkel recht te hebben: men is niet goed op de hoogte, wil zich eigenlijk niet op rechten beroepen of heeft slechte ervaringen. 'Geen enkel recht, ik spreek uit ervaring.' 'Geen, ik wil mij niet beroepen op rechten, maar op medewerking en begrip van mijn biologische moeder.' 'Ik denk dat ik geen rechten heb! (dat voelt heel naar). De biologische ouders worden zeer beschermd naar mijn gevoel. Terwijl zij mij ter wereld hebben gebracht. Ik zou willen dat het kind meer inzage en meer informatie zou krijgen.' Een ongeveer even grote groep (43%) noemt het recht op inzage in dossiers, al dan niet met toestemming van de biologische moeder. Naast het recht op inzage dossiers, wordt een enkele keer het recht genoemd op informatie over reden tot afstand, afkomst, erfelijkheid, privé-adres van de biologische moeder, bestaan biologische (half)broers en zusters. 'Inzage dossier, het verhaal van mijn biologische moeder, een foto van haar.' 'Inzage dossier met instemming biologische moeder.' 'Inzage dossier. Informatie over biologische ouders. Wat voor mensen waren het, erfelijkheidsinformatie, weten of er nog (half)broers of zusters zijn.' Een drietal geadopteerden meent recht te hebben op een ontmoeting. 'Inzage in dossier, heb ik al gehad en dan ontmoeting met haar.' 'In elk geval inzage in dossier Raad voor de Kinderbescherming. Daarnaast dacht ik dat ik recht had op ten minste één ontmoeting. Is dat zo?' De antwoorden die gegeven zijn bij deze vraag zijn zeer divers.

Er lijkt drie maanden na het begin van de zoekactie bij de geadopteerden veel onduidelijkheid te bestaan over hun rechten tijdens de zoekactie, mooi geïllustreerd door de vraag 'Is dat zo?' in het laatste citaat.

De geadopteerde heeft weliswaar geen recht op een ontmoeting met zijn biologische moeder, maar vindt hij desondanks dat zijn moeder de plicht heeft hem te ontmoeten?

Van de geadopteerden meent 69% dat de biologische moeder geen plichten heeft. In de toelichting wordt gewezen op de officiële afstand van de biologische moeder waardoor een dergelijke plicht zou ontbreken en op de behoefte de moeder vrij te laten en rekening te houden met haar persoonlijke omstandigheden. 'De plichten daar heeft zij 32 jaar geleden al afstand van gedaan.' 'Mijn biologische moeder heeft een reden gehad om mij af te staan. Door de ontmoeting kan deze pijnlijke periode weer boven

komen. Zij zal voor zichzelf moeten uitmaken of zij dat wil, niet ik.' De rest (31%) meent dat de biologische moeder wel de plicht heeft ofwel om hen te ontmoeten (28%) ofwel om informatie te geven (3%). Deze verplichting wordt soms dwingend geformuleerd. 'Ze kan niet doen of ik niet besta.' 'Ik ben haar kind en zij heeft mij uit liefde afgestaan dus ze moet haar eigen kind toch wel willen zien.' 'Zij moet weten wat zij mij heeft aangedaan.' 'Ja, omdat ik vind dat zij maar gewoon met de billen bloot moet en voor de waarheid uit moet komen omtrent de hele toedracht.'

Wensen ten aanzien van de ontmoeting

Ongeveer de helft van de geadopteerden weet hoe hij het liefst de gang van zaken bij de ontmoeting zou zien. De wensen blijken zich vrijwel uitsluitend te richten op praktische zaken zoals de plaats van ontmoeting en de aanwezigheid van derden. Vrijwel iedereen zegt de voorkeur te hebben voor een 'neutrale' plaats waarbij men veelal het Fiom-bureau op het oog heeft. Voor de meesten blijkt dit bovendien de aanwezigheid van de hulpverlener van de Fiom te impliceren. 'Het beste is gewoon bij de Fiom met (tijdelijk) de medewerker'; 'De Fiom heeft mij verteld hoe een ontmoeting via hen geregeld kan worden. Dat spreekt mij aan. Met name door de begeleiding. Zij hebben veel ervaring.' Zes geadopteerden noemen nog andere personen die zij er graag bij zouden willen hebben. 'Ik wens mijn vrouw en kinderen bij mij te hebben als ik mijn moeder ontmoet. Ik vind het belangrijk dat ze ziet wat het dierbaarste voor mij is.' Slechts een enkeling associeert een eerste ontmoeting met een gezellige of feestelijke gebeurtenis: 'Eerst bij de Fiom met een maatschappelijk werkster erbij en dan samen lekker weg, uit eten of iets anders.' Opmerkelijk zijn de antwoorden van twee geadopteerden die aangeven dat zij voorafgaande aan de ontmoeting hun moeder graag zouden willen bekijken. 'Het liefst zou ik, zoals je wel eens ziet in films (bij politiefilm) door een raam willen kijken hoe zij eruit ziet. Zou mij dit bevalen, dan ga ik naar binnen. Anders zou ik weglopen.'

De andere helft van de geadopteerden zegt geen wensen te hebben. Het ontbreken van wensen en de summiere praktische wensen hebben wellicht te maken met voorzichtigheid, het zich indekken voor tegenvallers. Voor de geadopteerden is het immers onduidelijk hoe de zoekactie zal uitpakken. Zoals één van de geadopteerden zegt: 'Nee, ik wil mij geen voorstellingen maken. Dat zal altijd tegenvallen. Ik zie wel te zijner tijd.' Drie maanden na de intake zeggen bijna alle geadopteerden (94%) rekening te houden met tegenvallers.

Verwachtingen over de ontmoeting en relatie met de biologische moeder

Voor de zoekende geadopteerden is geheel onduidelijk hoe de zoekactie zal aflopen. Bij de beantwoording van vragen over hun verwachtingen komt dan ook grote onzekerheid naar voren. De meerderheid (± 60% op beide tijdstippen) zegt niet te weten of

hun biologische moeder bereid is hen te ontmoeten, bijna eenderde deel (op beide tijdstippen) denkt dat zij wel zal instemmen en een enkeling meent dat de biologische moeder hen niet zal willen ontmoeten.

Onbekend is voorts hoe na een ontmoeting de relatie met de biologische moeder zich zal ontwikkelen. Bij beide eerste metingen zegt 80% nog niet te weten hoe vaak zij zelf hun biologische moeder willen zien. Tweederde van de geadopteerden denkt dat het zal gaan om een vriendschappelijk contact. In deze onzekere situatie vermijden de geadopteerden de meer extreme antwoordmogelijkheden als een zakelijk of een zeer vriendschappelijk contact (zie tabel 2.10).

Tabel 2.10: Wat verwacht u van het contact met uw biologische moeder?

	Meting 1 N=72	Meting 2 N=49
Zeer vriendschappelijk	5 (7%)	7 (14%)
Vriendschappelijk	56 (78%)	33 (67%)
Zakelijk	11 (15%)	9 (18%)

Een minderheid van de geadopteerden denkt op zijn biologische ouders te zullen lijken: eenderde denkt op zijn biologische moeder te lijken en een kwart op zijn vader. Tien geadopteerden weten dat hun biologische vader een buitenlander is. Hun donkere huidskleur wordt dan toegeschreven aan hun bijvoorbeeld Griekse of Spaanse vader. De meeste geadopteerden geven echter aan het niet te weten. Dit lijkt vanzelfsprekend in een situatie waarin men de biologische ouders nog nooit ontmoet heeft. Er zou echter sprake kunnen zijn van een behoefte om zich in te dekken tegen teleurstellingen. In het kader van een ander onderzoek zijn met 19 zoekende geadopteerden uit dit onderzoek in dezelfde eerste fase diepte-interviews gehouden (Coenradi, 1999). In die studie bleken vrijwel alle geadopteerden uiteenlopende uiterlijke en innerlijke kenmerken toe te schrijven aan hun biologische ouders. Opvattingen die overigens vaak wel gerelativeerd werden met opmerkingen als 'Ik weet niet waarom ik dat denk maar...'

Tabel 2.11: Denken geadopteerden dat zij op hun biologische moeder/vader lijken?

	Lijkt op biologische moeder N=81	Lijkt op biologische vader N=81
Nee	1 (1%)	4 (5%)
Geen idee	53 (65%)	57 (70%)
Ja, qua karakter	8 (10%)	6 (7%)
Ja, qua uiterlijk	9 (11%)	9 (11%)
Ja, zowel uiterlijk als karakter	9 (11%)	4 (5%)

Relatie met de adoptieouders in de eerste fase van de zoekactie

Een deel van de geadopteerden blijkt het moeilijk te vinden hun adoptieouders met hun zoekplannen te confronteren. De meerderheid (67%) denkt dat hun adoptieouders het moeilijk vinden om aan hun biologische ouders te denken. Dit verklaart mede het grote aantal geadopteerden dat bij aanvang van de zoekactie hun adoptieouders niet inlicht over hun plannen. In totaal zijn in 23 gezinnen de adoptieouders (19 vaders en 20 moeders) door hun adoptiekind niet op de hoogte gesteld van het feit dat zij zich aangemeld hebben bij de Fiom.

Na drie maanden is de situatie veranderd: 12 geadopteerden zetten alsnog de stap en lichten hun ouders in (twee geadopteerden lichten alleen hun adoptie moeder in en niet hun vader). Na drie maanden resteren er 11 geadopteerden die hun adoptieouders nog niet hebben ingelicht. Van deze 11 hebben er op dit tweede tijdstip zelfs al twee hun biologische moeder ontmoet.

Bij het begin van de zoekactie en drie maanden na aanvang is aan alle zoekende geadopteerden gevraagd welke effecten de zoekactie heeft op de relatie met de adoptieouders en welke steun zij ervaren van hun adoptieouders⁶.

In de beleving van de geadopteerden is de zoekactie van weinig invloed op de relatie met de adoptieouders. Een enkele geadopteerde zegt dat door de zoekactie de relatie verslechtert of verbetert: het gaat om maximaal drie geadopteerden die vinden dat op een van beide metingen hun relatie met vader en moeder verslechtert en om maximaal drie geadopteerden die zeggen dat de relatie verbetert. Alle andere geadopteerden zeggen dat de relatie hetzelfde is gebleven.

Een stabiele relatie met de adoptieouder betekent niet altijd dat de adoptieouder ook positief staat tegenover de zoekactie en het adoptiekind steunt en met hem over de zoekactie praat.

In deze eerste fase van de zoekactie zegt minder dan de helft van de adoptiekinderen zonder meer 'ja' op de vraag of hun adoptieouders positief staan tegenover de zoekactie (tabel 2.12). Tegelijkertijd is ook maar een enkeling ronduit negatief. Meer dan de helft is neutraal, wisselend of niet op de hoogte. Verder blijkt minder dan de helft van de geadopteerden zich gesteund te voelen door hun adoptieouders (tabel 2.13) en zegt minder dan helft ronduit 'ja' op de vraag of zij met hun adoptieouders over de zoekactie kunnen praten (tabel 2.14).

6 Het gaat hier om vragen die in alle vijf de vragenlijsten van de zoekende geadopteerden terugkomen. Degenen die hun moeder al binnen drie maanden ontmoeten, hebben de zogenaamde combilijst ingevuld en deze vragen maar vier keer beantwoord. De antwoorden op de vragen naar het effect van de zoekactie op de relatie met de adoptieouders, zijn verwerkt bij de ontmoeting. Dit verklaart het lage aantal respondenten op het tweede tijdstip.

Tabel 2.12: Houding adoptieouder en -vader op tijdstip 1 en 2

	Hoe staat uw vader tegenover zoekactie?		Hoe staat uw moeder tegenover zoekactie?	
	Meting 1 N=81	Meting 2 N=57	Meting 1 N=81	Meting 2 N=56
Negatief	1 (2%)	1 (2%)	1 (1%)	2 (5%)
Neutraal	11 (17%)	15 (34%)	8 (11%)	12 (24%)
Positief	29 (45%)	18 (41%)	34 (47%)	20 (40%)
Wisselend	5 (8%)	4 (9%)	9 (13%)	10 (20%)
Ouder niet op de hoogte	19 (29%)	7 (14%)	20 (28%)	6 (12%)
Overleden	16	13	9	6

Tabel 2.13: Ervaren steun bij zoekactie

	Steun vader		Steun moeder	
	Meting 1 N=80	Meting 2 N=57	Meting 1 N=80	Meting 2 N=58
Ja	30 (49%)	15 (35%)	33 (46%)	25 (48%)
Nee	15 (25%)	22 (50%)	18 (25%)	21 (40%)
Niet op de hoogte	16 (26%)	7 (16%)	20 (28%)	6 (12%)
Overleden	19	13	9	6

Tabel 2.14: Kunt u met adoptievader/moeder praten over zoekactie?

	Praat met vader	Praat met moeder
	Meting 1 N=58	Meting 2 N=57
Ja	18 (40%)	23 (45%)
Gaat wel	9 (20%)	10 (20%)
Niet echt	7 (16%)	8 (16%)
Helemaal niet	4 (9%)	4 (8%)
Niet op de hoogte	7 (16%)	6 (12%)
Overleden	13	6

Samenvattend: in 23 gezinnen stellen de geadopteerden hun adoptieouders niet op de hoogte van het feit dat zij van plan zijn een zoekactie op gang te brengen. Na drie maanden hebben 12 van de geadopteerden deze stap wel gezet. Geadopteerden zijn vrij algemeen van opvatting dat de zoekactie niet van invloed is op de relatie met hun adoptieouders. In bijna de helft van de gevallen staan de ouders positief tegenover de zoekactie, voelen de geadopteerden zich gesteund en zeggen met hun ouders te kunnen praten. Dit betekent van de andere kant dat ruim de helft van de adoptieouders niet positief is of niet op de hoogte en hun kind niet steunt.

Waardering adoptieouders versus biologische ouders

Geadopteerden beschikken over twee stel ouders. Dit wordt heel evident op het moment dat geadopteerden op zoek gaan. Gekeken is hoe voorafgaande aan de ontmoeting de waardering van de geadopteerden voor de beide ouderparen uitvalt. Er is een tweetal vragen gesteld: er is gevraagd naar een oordeel over beide ouderparen en naar de verbondenheid die de geadopteerde met hen voelt.

Het is zonder meer duidelijk dat geadopteerden zich meer verbonden voelen met hun adoptieouders dan met hun biologische ouders. Op het moment van aanmelding voelt 90% zich meer verbonden met zijn adoptie moeder dan met zijn biologische moeder en voor de adoptievader geldt dat zelfs voor 99%.

Dit impliceert niet automatisch dat geadopteerden hun biologische ouders ook negatiever beoordelen dan hun adoptieouders (zie tabel 2.15). Opmerkelijk is dat ongeveer de helft van de geadopteerden zowel op tijdstip 1 als 2 zegt geen onderscheid te maken tussen beide vaders en tussen beide moeders. Gezien de opties bij de vraag is 'geen onderscheid' mogelijk een veilige categorie omdat men er geen voorkeur in hoeft uit te spreken. De geadopteerden die wel een voorkeur uitspreken, denken over het algemeen negatiever over hun biologische moeder dan over hun adoptie moeder.

Op het eerste tijdstip denken tien geadopteerden positiever over hun biologische moeder dan over hun adoptie moeder, voor drie van deze tien gaat dit ook op voor de adoptievader. Deze subgroep heeft over het algemeen een wat slechtere relatie met hun adoptieouders: vier van de tien hebben zich thuis onveilig gevoeld en de band met hun adoptievader en -moeder wordt in driekwart van de gevallen beoordeeld als matig of redelijk. Matig en redelijk zijn categorieën die door de andere geadopteerden veel minder van toepassing geacht worden om de relatie met hun adoptieouders te karakteriseren (zie tabel 2.3).

Tabel 2.15: Hoe denkt u over uw biologische vader/moeder in vergelijking met uw adoptievader/moeder?

	Biologische moeder versus adoptie moeder		Biologische vader versus adoptievader	
	Meting 1 N=68	Meting 2 N=51	Meting 1 N=61	Meting 2 N=48
Negatiever	24 (35%)	17 (33%)	27 (44%)	18 (38%)
Geen verschil	34 (50%)	27 (53%)	31 (51%)	25 (52%)
Positiever	10 (15%)	7 (14%)	3 (5%)	5 (10%)

Conclusie

Met het beginnen van een zoekactie wordt voor de meeste geadopteerden een lange periode van twijfel afgesloten. De zoekactie is in eerste instantie gericht op de biologische moeder en niet op de vader. Het verlangen de biologische moeder te ontmoeten is significant heftiger dan het verlangen de biologische vader te ontmoeten.

Zoekers en niet-zoekers blijken zich op een aantal factoren van elkaar te onderscheiden. Vergeleken met niet zoekende geadopteerden beoordelen zoekende geadopteerden hun gezinssituatie en hun band met hun adoptiemoeder en -vader significant negatiever. Meer zoekers dan niet-zoekers hebben zich ook onveilig gevoeld in hun adoptiegezin. En ten slotte onderscheiden de groepen zich in de bespreekbaarheid van de adoptie: het aan de orde stellen van adoptie lag moeilijker in de gezinnen van zoekers dan niet-zoekers. Ondanks deze verschillen, beoordeelt driekwart van de zoekers zijn gezinssituatie als (zeer) positief.

Niet zoeken blijkt overigens niet te betekenen dat de niet-zoekers zich op geen enkele manier bezig houden met een zoekactie. Een deel van de niet-zoekers blijkt wel degelijk ooit een zoekactie overwogen te hebben (50%) en naar informatie gezocht te hebben (18%). En 60% zou ook instemmen met een ontmoeting met de biologische moeder als zij het initiatief zou nemen. Meest genoemde argumenten om niet te zoeken zijn het ontbreken van de behoefte, het niet overhoop willen halen van het leven van adoptieouders of biologische ouders en het niet aandurven van de zoekactie uit angst voor een nieuwe afwijzing of het verstoren van de eigen rust. De adoptieouders van niet-zoekers blijken negatiever te denken over een eventuele zoekactie dan die van de zoekers.

De uitkomst van een zoekactie wordt in hoge mate bepaald door de afstandsmoeder. Veel geadopteerden denken (40%) geen enkel recht te hebben en 69% vindt dat zijn biologische moeder niet de plicht heeft om hem te ontmoeten. Door deze onzekerheid en 'rechteloosheid' is het voor de geadopteerde moeilijk aan te geven wat hij zelf wil of wat hij van zijn moeder verwacht. Hij twijfelt of zijn moeder hem wil ontmoeten, heeft alleen een paar praktische ideeën hoe de ontmoeting eruit moet zien (bij de Fiom en in aanwezigheid van een Fiom-werker), heeft zich nog geen idee gevormd hoe vaak hij zijn moeder wil zien en verwacht dat het contact vriendschappelijk zal zijn. Desondanks blijken zijn verwachtingen uiteindelijk hoog gespannen. Naast meer praktische informatie (over erfelijkheid, reden van afstand en biologische vader), hoopt hij op uitkomsten die voor hem persoonlijk van belang zijn: het vinden van de bekende ontbrekende stukjes van de puzzel, innerlijke rust, meer zelfkennis en herkenning.

Adoptie was in veel gezinnen van zoekers geen makkelijk onderwerp. Naar de mening van 38% van de geadopteerden was de bespreekbaarheid van adoptie in het gezin onvoldoende en vond het merendeel van de adoptieouders (67%) het moeilijk om aan de biologische ouders te denken. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat ook een zoekactie een beladen onderwerp moet zijn. Het lijkt daarom niet zo vreemd dat een

kwart van de geadopteerden aanvankelijk hun adoptieouders niet inlicht over de aanvang van hun zoekactie. Desondanks geven vrijwel alle geadopteerden aan dat de zoekactie niet van invloed is op de relatie met hun adoptieouders. Vrijwel alle geadopteerden voelen zich meer verbonden met hun adoptieouders dan met de biologische ouders. Ongeveer de helft van de adoptieouders stelt zich positief op, steunt zijn kind en kan er redelijk over praten. Tegelijkertijd is duidelijk dat in de andere helft van de gevallen het ontbreekt aan steun vanuit de adoptieouders.

Hoofdstuk 3

De ontmoeting

De geadopteerden van wie de zoektocht in dit onderzoek gevolgd wordt, hebben zich bij een Fiom-bureau aangemeld voor ondersteuning van hun zoekactie. Het zoeken naar gegevens over afstandsmoeders verloopt op de Fiom-bureaus volgens een vast patroon. Bij de aanvang van een zoekactie bekijkt de Fiom-werker welke gegevens zijn opgenomen in de dossiers van de gezochte afstandsmoeder. Uit een inventarisatie van de Fiom uit 1995 blijkt dat er zo'n 151.000 dossiers en kaarten met afstammingsgegevens bewaard worden door rechtbanken, hulpverleningsinstanties, overheidsinstellingen en ongeveer 50 Nederlandse tehuizen. Naast gegevens over de omstandigheden rond de afstand, is in de dossiers informatie te vinden over de toenmalige verblijfplaats van de biologische moeder. De Fiom-werker schrijft de betreffende gemeente aan met het verzoek om actuele informatie. Afhankelijk van de omstandigheden (al dan niet vaak verhuisd, snelheid van werken van de betrokken gemeente enz.) kan de tijd variëren die het duurt om het juiste adres boven water te krijgen. Als het huidige actuele adres achterhaald is, stuurt de Fiom-werker een brief naar de biologische moeder in een enveloppe zonder logo. Als het contact gelegd is en de vrouw in kwestie stemt toe in contact met haar afgestane kind, dan wordt de afstandsmoeder uitgenodigd voor een gesprek voorafgaande aan de ontmoeting. Op grond van dit gesprek kan besloten worden nog één of meerdere gesprekken te voeren voordat er sprake is van een ontmoeting.

In dit hoofdstuk bekijken wij hoe het de onderzochte geadopteerden vergaat in de periode van de ontmoeting. Als materiaal dient de derde vragenlijst die direct na de ontmoeting is afgenomen. Twee geadopteerden van de 81 haken af nog vóór een eventuele ontmoeting heeft kunnen plaatsvinden. Vanzelfsprekend betekent dit niet dat alle overige geadopteerden hun zoekactie met een ontmoeting afronden.

Van onze onderzoeksgroep ontmoeten uiteindelijk 51 geadopteerden hun biologische moeder (63%), waarvan er 45 de derde vragenlijst invulden. Bij de 30 geadopteerden die niet ontmoeten ligt in zes gevallen de reden bij de geadopteerden zelf, in de overige 24 gevallen heeft de reden van niet ontmoeten te maken met de afstandsmoeder (zie verder hoofdstuk 4).

In dit hoofdstuk komen de volgende vragen aan de orde:

- Hoe verlopen de zoekactie en de ontmoeting bij de onderzochte geadopteerden?
- Wat betekent de ontmoeting voor de geadopteerde persoonlijk? In hoeverre betekent de ontmoeting een realisering van zijn wensen?
- Welke plannen heeft de geadopteerde met betrekking tot zijn biologische familie?
- Welk effect heeft de ontmoeting op de relatie van de geadopteerde met zijn adoptieouders?

Gang van zaken

Achterhalen van het adres

Het vinden van het huidige adres van de biologische moeder duurt gemiddeld ruim twee maanden. In zes gevallen hoeft de Fiom niet op zoek naar het adres: vier geadopteerden zijn altijd al op de hoogte geweest van het adres van de biologische moeder; één biologische moeder heeft zichzelf net gemeld bij een Fiom-bureau en één adres is al achterhaald bij een vorige zoekpoging. Als we deze zes gevallen buiten beschouwing laten, blijkt driekwart van de adressen (76%) binnen drie maanden achterhaald te zijn. Na een jaar zijn alle adressen op drie na bekend: van deze drie gevallen staakt één geadopteerde de zoekactie na zes maanden wegens persoonlijke omstandigheden en kan één geadopteerde zich niet vinden in de aanpak van de Fiom en trekt haar zoekvraag in. In het derde geval blijkt de biologische moeder onvindbaar omdat zij waarschijnlijk geëmigreerd is naar de Verenigde Staten.

Zoals gezegd, bedraagt de gemiddelde tijd om een adres op te sporen ruim twee maanden, de feitelijke afronding of het einde van de zoekactie duurt veel langer: het gemiddelde ligt op 11 maanden, de mediaan op zes maanden (zie tabel 3.1). Een ontmoeting is niet de enige manier waarop een zoekactie kan worden afgerond. Andere mogelijkheden zijn de weigering van de afstands moeder om haar biologische kind te ontmoeten of de informatie dat zij overleden is. Ook na 36 maanden zijn er twee zoekacties nog altijd niet afgerond: in één geval is al geruime tijd een briefwisseling gaande, bij de andere zoekactie blijft een reactie van de biologische moeder uit maar blijft de betreffende geadopteerde pogingen ondernemen om contact te krijgen.

Vorbereiding op de ontmoeting

Om zich voor te bereiden op de ontmoeting kan de geadopteerde de genoemde dossiers inzien. Vanuit de Fiom wordt daarnaast voorgesteld om via de Fiom schriftelijk contact te hebben om de wensen en verwachtingen reëler te maken en meer op elkaar af te stemmen. Van de 45 geadopteerden die hun biologische moeder ontmoeten en de derde vragenlijst invullen, voeren er 24 (53%) een dergelijke briefwisseling met de biologische

Tabel 3.1: Aantal maanden tot afronding zoekactie

Afgerond na	N = 79*
1 maand	8 (10%)
2 maanden	16 (20%)
3 maanden	24 (30%)
6 maanden	37 (47%)
9 maanden	48 (61%)
12 maanden	58 (73%)
24 maanden	73 (92%)
36 maanden	77 (97%) **

* de twee gestaakte zoekacties zijn buiten beschouwing gelaten

** twee zoekacties lopen nog

moeder. Daarnaast is er in 11 gevallen (24%) telefonisch contact voorafgaande aan de ontmoeting. In totaal hebben 28 van de 45 geadopteerden schriftelijk of/en telefonisch contact met hun biologische moeder voordat zij haar in levende lijve ontmoeten.

Van de mogelijkheid om dossiers in te zien maken 18 (40%) geadopteerden gebruik. Zeven keer gaat het hierbij om het dossier van de adoptieouders, zesmaal om dat van de afstands moeder en vier geadopteerden kijken beide in, van één geadopteerde is onbekend welk dossier hij inziet.

Een laatste voorbereiding bestaat uit gesprekken op de bureaus met de Fiom-werker. De meeste geadopteerden hebben tot aan de afronding van de zoekactie twee tot vier keer een afspraak.

Plaats van ontmoeting

Voorzover er wensen ten aanzien van de ontmoeting geuit zijn in de aanloop naar de ontmoeting blijkt dit vrijwel altijd te gaan om de plaats van ontmoeting en de aanwezigheid van derden (zie hoofdstuk 2). Een ontmoeting op een 'neutrale plaats', in aanwezigheid van een Fiom-werker blijkt de voorkeur te hebben. In de meerderheid van de gevallen vinden de ontmoetingen conform deze wensen plaats. De Fiom-werker is bij 29 van de 45 ontmoetingen aanwezig en 27 maal is de plaats van ontmoeting een Fiom-bureau. In de overige gevallen (16 keer) is de ontmoeting elders en zonder een Fiom-werker. Deze afwezigheid heeft diverse achtergronden: geadopteerden hebben hun moeder zelfstandig opgezocht omdat zij het adres al hebben of het van de Fiom-werker hebben gekregen, hun biologische moeder in het buitenland verblijft of omdat een afstands moeder niet begeleid wil worden door de Fiom vanwege ervaringen in het verleden.

De eerste ontmoeting

Herkenning en verhelderend

De eerste ontmoeting duurt vrij lang, gemiddeld drie uur met uitschieters van zes uur (vijf keer) en zeven uur (één keer). Aan de geadopteerden is gevraagd van een aantal emoties aan te geven of zij van toepassing zijn op hun eerste ontmoeting (zie tabel 3.2). Emotioneel en overweldigend lijken de meest toepasselijke termen om de emoties van de eerste ontmoeting te omschrijven. Het zijn termen die een aantal geadopteerden wel noemen, maar het zijn niet de termen die het vaakst genoemd worden. Op het tijdstip van ontmoeting zijn dat op de eerste plaats herkenning en verhelderend. Vrijwel niemand blijkt teleurgesteld of vindt de ontmoeting zakelijk van karakter.

Tabel 3.2: Emoties van toepassing op de ontmoeting met de biologische moeder

	N = 45
Herkenning	30 (67%)
Verhelderend	26 (57%)
Opluchting	23 (51%)
Bevredigend	20 (44%)
Emotioneel	19 (42%)
Overweldigend	10 (22%)
Geremd	8 (18%)
Zakelijk	2 (4%)
Teleurstellend	2 (4%)

Gelijkenis met de biologische moeder: fantasie en realiteit

Herkenning blijkt de term die de geadopteerden het meest van toepassing achten op de ontmoeting. Herkenning blijkt ook een belangrijk element in de fantasieën van geadopteerden over de biologische moeder voorafgaande aan de ontmoeting. Precies tweederde van de geadopteerden zegt tevoren fantasieën gehad te hebben over hun biologische moeder. De fantasieën betreffen vooral het uiterlijk van de biologische moeder: geadopteerden zijn nieuwsgierig hoe hun biologische moeder er uit ziet, maar blijken met name benieuwd of er sprake is van een gelijkenis. 'Of ik erop zou lijken. Zij zeggen van wel. Mijn dochter lijkt op haar'; 'Fantasieën dat ik op haar zou lijken.' Geadopteerden geven expliciet aan dat zij op een dergelijke overeenkomst hoopten: 'Alleen fantasieën wat betreft haar uiterlijk. Ik hoopte mijzelf in haar te herkennen'; 'Ik hoopte dat ik op haar zou lijken.' In 70% van de gevallen (21 van de 30) zeggen de geadopteerden dat deze fantasieën kloppen met de werkelijkheid.

De fantasieën betreffen vrijwel uitsluitend het uiterlijk van de biologische moeder. De herkenning tijdens de eerste ontmoeting is breder en blijft niet beperkt tot de uiterlijke kenmerken van de biologische moeder.

Er zijn vier geadopteerden die geen enkele gelijkenis zeggen te zien en drie die zeggen het niet te weten. Alle anderen (38 van de 45) zeggen zichzelf op een of andere manier in hun biologische moeder te herkennen. Acht geadopteerden geven alleen uiterlijke kenmerken aan: 'Gelaatstrekken'; 'Ogen, kin, haar.' De overige 30 geadopteerden geven aan karakterovereenkomsten te zien al dan niet naast uiterlijke overeenkomsten: tien geadopteerden vinden dat zij alleen qua karakter op hun biologische moeder lijken, 20 zowel qua uiterlijk als karakter. 'Lichamelijke bouw, gezicht behalve de ogen. Manier van reageren (summier, de kat uit de boom kijken). Onze levens hebben veel parallellen. Eigenwijs, sportief, studie/studentenstad, dieren/natuur. Kinderkampen en eten!' En een andere geadopteerde zegt: 'Kleding, correct zijn, bescheiden, humor. Soms het praten (kan erg kort zijn), kaaklijnen, de dingen veelal overwegen, serieus. Het altijd doorzetten van dingen/ondernemingen wanneer mogelijk. Het niet willen opgeven, altijd op zoek naar verklaringen en altijd vragen waarom.' Opvallend is dat veel geadopteerden deze vraag uitgebreid en gedetailleerd toelichten. Deze bereidheid tot een lang antwoord geeft waarschijnlijk aan hoe belangrijk het zien van overeenkomsten is. Zoals Modell (1997) stelt, onderstrepen deze overeenkomsten de biologische band die de geadopteerde met zijn biologische moeder heeft en roepen zij een gevoel op van verwantschap en verbondenheid.

Zoeken en vinden

Met behulp van een zoekactie en ontmoeting hopen geadopteerden een veelheid aan wensen te realiseren. Tabel 3.3 laat zien welke doelen en wensen geadopteerden vóór de ontmoeting hebben en in hoeverre de ontmoeting een realisering betekent van die wensen.

Tabel 3.3: Waarnaar zijn de geadopteerden op zoek en wat vinden zij?

	Waarnaar op zoek?	Wat gevonden?
	Meting 2 N=58	Meting 3 N=45
Uw biologische moeder	42 (72%)	38 (84%)
Informatie over erfelijkheid	41 (71%)	20 (44%)
Reden van afstand	40 (69%)	36 (80%)
Ontbrekende stukjes van de puzzel	38 (66%)	18 (40%)
Innerlijke rust	37 (64%)	22 (49%)
Informatie over uw biologische vader	33 (57%)	20 (44%)
Jezelf beter leren kennen	17 (29%)	7 (16%)
Uw biologische zusters en broers	10 (18%)	10 (22%)
Uw echte moeder	9 (16%)	7 (16%)

Van alle geadopteerden die hun moeder ontmoeten geeft 84% aan dat het daarbij gaat om het vinden van de 'biologische moeder' en 16% van de 'echte moeder'. In veel ontmoetingsgesprekken (80%) is de reden van afstand een onderwerp van gesprek. Het kennen van deze reden staat hoog op de wensenlijst: de vraag hoe een moeder haar kind heeft kunnen afstaan, is volgens Andersen (1989) de 'number one' vraag van geadopteerden. Viervijfde van de geadopteerden geeft aan tijdens de ontmoeting hierover informatie te krijgen. Alle andere wensen blijken in mindere mate gerealiseerd te worden door de ontmoeting: niet alle gewenste informatie wordt verkregen en niet alle meer persoonlijke doelen worden bereikt. Gezien het type wensen en de veelheid is dit ook niet te verwachten omdat de derde vragenlijst ingevuld is zo snel mogelijk na de eerste ontmoeting. In het volgende hoofdstuk zullen wij nagaan wat er op langere termijn van deze wensen terechtkomt.

In elk geval is ook de informatie over de biologische vader geringer dan voorafgaande aan de ontmoeting gewenst: van de geadopteerden wenst 57% informatie en geeft 44% aan dit gekregen te hebben. Het bestaan van de biologische vader lijkt een vanzelfsprekend gespreksonderwerp bij een eerste ontmoeting. In de meeste gevallen blijkt de biologische vader ook wel ter sprake te komen: vrijwel alle geadopteerden (82%) praten met hun biologische moeder bij de eerste ontmoeting over hun biologische vader en krijgen (60%) informatie over hun biologische vader. Beide getallen liggen hoger dan de 20 (44%) geadopteerden (zie tabel 3.3) die zeggen tijdens de ontmoeting informatie gekregen te hebben over de biologische vader. Waarschijnlijk krijgen sommige geadopteerden tijdens de eerste ontmoeting wel informatie van hun biologische moeder maar betreft het niet precies de gewenste informatie of blijft de informatie beperkt, bijvoorbeeld omdat de vader overleden of onbekend is of omdat het contact met hem al lang geleden verbroken is. In nogal wat gevallen blijkt de biologische vader namelijk niet op de hoogte van het bestaan van zijn biologische kinderen: van de 35 geadopteerden die deze vraag beantwoorden, zeggen er 26 dat hun biologische vader onwetend is, nog eens vijf zeggen het niet te weten en slechts vier geadopteerden zeggen dat hun biologische vader op de hoogte is van hun bestaan.

Toekomstplannen met betrekking tot de biologische familie

Een tweetal geadopteerden zegt na de ontmoeting geen contact meer te wensen met de biologische moeder. De ene geadopteerde noemt de ontmoeting 'Op alle vlakken een teleurstelling' en zegt over zijn biologische moeder: 'Ze was alles wat ik niet verwacht had.' De andere geadopteerde vindt dat het allemaal te snel is gegaan. Over haar contact met haar biologische moeder zegt zij: 'Ze wil te veel. Ze koopt dure cadeaus en dat wil ik niet, zij belt iedere dag, stuurt kaarten met liefs mama erop. Ik vind dat te gek.' Deze tweede geadopteerde is ook de enige die zegt spijt te hebben van de ont-

moeting. Afgezien van deze twee uitzonderingen heeft niemand spijt van de ontmoeting en wil iedereen contact houden met de biologische moeder.

Geadopteerden blijken zich vóór de ontmoeting moeilijk een idee te kunnen vormen van de frequentie waarmee zij hun biologische moeder na de ontmoeting willen blijven zien. Maar ook ten tijde van de ontmoeting blijft het aantal geadopteerden hoog (43%) dat zegt het niet te weten. De meeste geadopteerden die het wel weten, willen hun moeder eens per maand (14%) of een paar keer per jaar (30%) zien.

In de derde vragenlijst is de geadopteerden gevraagd of zij op zoek willen naar hun biologische vader. Na de ontmoeting met hun biologische moeder zou ongeveer de helft van de geadopteerden (47%) ook wel op zoek willen naar de biologische vader, vrijwel iedereen voegt daar echter aan toe dat 'niet nu direct' te willen. Een kwart van de geadopteerden (27%) zegt 'nee' op de vraag of zij op zoek willen gaan naar hun biologische vader en vier geadopteerden (9%) zeggen het nog niet te weten. Voor sommige geadopteerden die wel zouden willen zoeken ontbreekt de mogelijkheid omdat de vader dood is (viermaal) of informatie (tweemaal) ontbreekt. Vier geadopteerden (9%) hebben al telefonisch of in levende lijve contact met hun biologische vader gehad.

Behalve de biologische vader willen de geadopteerden ook andere (biologische) familieleden ontmoeten. Een wens die meestal ondersteund wordt door de biologische moeder. Vrijwel alle geadopteerden (86%) willen hun biologische (half)broers en zusters ontmoeten en een groot aantal ook de huidige partner van hun biologische moeder. De interesse in de biologische grootouders is veel minder groot (zie tabel 3.4).

Tabel 3.4: Verstreckte informatie over biologische familieleden en wens tot ontmoeten

	Heeft biologische moeder info gegeven over?	Wil geadopteerde ontmoeten?	Wil biologische moeder dat geadopteerde ontmoet?
Biologische vader	60%	47%	-
Broers en zusters	86%	88%	89%
Grootouders	71%	17%	24%
Huidige partner	63%	63%	67%

Relatie van de adoptieouders in de fase van de ontmoeting

Zes van de 45 geadopteerden die hun biologische moeder ontmoeten, hebben hun ouders op het derde tijdstip nog altijd niet ingelicht. Ruim de helft van de geadopteerden zegt dat de adoptievader en -moeder positief tegenover de ontmoeting met de biologische moeder staan (vaders 57%; moeders 55%). Op de vraag of zij met hun adop-

tievader en/of -moeder over hun ontmoeting kunnen praten, antwoordt 56% van de geadopteerden zonder meer 'ja' als het om hun adoptievader gaat en 49% als het de adoptiemoeder betreft. Verder vindt op het moment van de ontmoeting bijna de helft van de geadopteerden dat hun adoptievader (43%) en -moeder (46%) hen steunt.

De ontmoeting met de biologische moeder blijkt van weinig invloed op de relatie van de geadopteerde met zijn adoptieouders. Slechts in enkele gevallen verandert er iets in de relatie met de adoptieouders, de meeste relaties blijven hetzelfde. Wat de relatie met de adoptiemoeder betreft, zeggen vijf geadopteerden (16%) dat hun relatie met haar door de ontmoeting verslechtert terwijl vier (13%) een verbetering rapporteren. In de relatie met de adoptievader verandert er minder, drie keer (11%) wordt een verbetering gerapporteerd, de rest van de relaties blijft gelijk.

Bijna de helft van de geadopteerden wil dat zijn adoptieouders zijn biologische moeder ontmoeten en precies evenveel geadopteerden denken dat hun adoptieouders ook zelf die wens hebben (zie tabel 3.5).

Tabel 3.5: Gewenste toekomstige ontmoetingen tussen adoptieouders en biologische moeder

	Ontmoeting adoptiemoeder- biologische moeder		Ontmoeting adoptievader- biologische moeder	
	Wens geadopteerde	Wens adoptiemoeder	Wens geadopteerde	Wens adoptievader
Ja	16 (41%)	11 (28%)	16 (50%)	16 (50%)
Nee	16 (41%)	16 (41%)	8 (25%)	7 (22%)
Weet ik niet	2 (5%)	7 (18%)	2 (6%)	3 (9%)
Niet op de hoogte	5 (13%)	5 (13%)	6 (19%)	6 (19%)
Overleden	6	6	11	11

Waardering adoptieouders versus biologische ouders

Op alle drie de eerste tijdstippen is aan de geadopteerden gevraagd hoe zij denken over hun biologische moeder en vader in vergelijking met hun adoptievader en -moeder.

Op alle tijdstippen maakt de helft of meer van de geadopteerden geen onderscheid tussen zijn adoptiemoeder en biologische moeder en tussen zijn adoptievader en biologische vader. In het algemeen denken de zoekende geadopteerden negatiever over de biologische vader dan over de biologische moeder.

Geadopteerden die hun moeder ontmoeten laten een duidelijke verschuiving zien in positieve richting. Het aantal geadopteerden dat positiever denkt over zijn biologische moeder dan over zijn adoptiemoeder neemt toe van 15% naar 26% en het percentage geadopteerden dat negatiever denkt over zijn biologische moeder daalt van 35% naar 7%. Deze verschuiving is net niet significant ($\chi^2 = 5.209, p = .074$). Bij de

adoptievader zien wij een dergelijke verschuiving niet. Op het moment van de ontmoeting is er slechts één persoon die positiever denkt over zijn biologische vader dan over zijn adoptievader.

Tabel 3.6: Hoe denkt u over uw biologische vader/moeder in vergelijking met uw adoptievader/moeder?

	Biologische moeder versus adoptiemoeder			Biologische vader versus adoptievader		
	Meting 1 N=68	Meting 2 N=51	Meting 3 N=42	Meting 1 N=61	Meting 2 N=48	Meting 3 N=28
Negatiever	24 (35%)	17 (33%)	3 (7%)	27 (44%)	18 (38%)	12 (43%)
Geen verschil	34 (50%)	27 (53%)	28 (67%)	31 (51%)	25 (52%)	15 (54%)
Positiever	10 (15%)	7 (14%)	11 (26%)	3 (5%)	5 (10%)	1 (4%)

Conclusie

Een zoekactie kost tijd: de gemiddelde zoekactie duurt 11 maanden. De variatie is echter groot. In dit onderzoek is voor een enkele geadopteerde de zoekactie al binnen een maand afgerond, maar duurt het voor anderen twee jaar of langer. Bij een succesvolle afsluiting van een zoekactie heeft het eerste contact met de biologische moeder dus gemiddeld na 11 maanden plaats.

Ter voorbereiding op de ontmoeting ontplooiën de geadopteerden een aantal activiteiten: ruim de helft schrijft een brief naar de biologische moeder, een kwart heeft telefonisch contact, 40% van de geadopteerden maakt gebruik van de mogelijkheid dossiers in te zien en in de meeste gevallen vinden vóór de ontmoeting twee tot vier gesprekken plaats op het Fiom-bureau. Conform het advies van de Fiom, vindt de eerste ontmoeting meestal (60%) plaats op neutraal terrein (het Fiom-bureau) in aanwezigheid van de Fiom-werker.

De meest gerapporteerde emotie tijdens de eerste ontmoeting is herkenning, het constateren van een gelijkenis met de biologische moeder. Geadopteerden blijken gefantaseerd te hebben over uiterlijke overeenkomsten met hun biologische moeder. De fantasieën en hoopvolle verwachtingen blijken tijdens de ontmoeting bewaarheid te worden: vrijwel alle geadopteerden (84%) zeggen zich op een of andere manier in hun biologische moeder te herkennen. Het betreft naast uiterlijke kenmerken vooral karaktereigenschappen. Herkenning is een belangrijke emotie tijdens de ontmoeting omdat het een van de weinige mogelijkheden is voor de geadopteerde om de (biologische) band met de moeder, die men voor het eerst ontmoet, te bevestigen.

Een belangrijke functie van de ontmoeting is het uitwisselen van informatie. De 'number one' vraag van veel geadopteerden 'waarom ben ik afgestaan' komt tijdens viervijfde van de ontmoetingen aan de orde. Daarnaast verstrekt de biologische moeder informatie over de rest van de biologische familie. Ruime informatie is er over de andere

kinderen van de biologische moeder, de (half)broers en zusters van de geadopteerde, de partner van de moeder en de grootouders.

Hoewel de biologische vader tijdens vrijwel alle ontmoetingen ter sprake is gekomen, zijn niet alle geadopteerden de gehoopte informatie over de biologische vader te weten gekomen. Waarschijnlijk heeft dit te maken met het gebrek aan informatie bij de biologische moeder zelf. De meeste biologische vaders zijn volgens de informatie van de biologische moeder niet op de hoogte van het bestaan van hun biologische kinderen. Veel geadopteerden voor wie dat mogelijk is willen, in de toekomst, 'niet nu', hun biologische vader ontmoeten.

In het algemeen lijkt de ontmoeting van weinig invloed op de relatie van de geadopteerde met zijn adoptieouders. Slechts een enkele geadopteerde geeft aan dat de relatie met zijn adoptieouders verslecht of verbetert onder invloed van de ontmoeting. Voor de geadopteerden blijft de adoptiemoeder zijn 'echte' moeder. Uit het feit dat de ontmoeting van de geadopteerde niet van invloed is op de relatie met zijn adoptieouders kan niet geconcludeerd worden dat ook alle adoptieouders hun kind steunen. Grofweg de helft van de adoptiemoeders en -vaders staat positief tegenover de ontmoeting, steunt hun kind en fungeert als gesprekspartner. Bij het feit dat slechts de helft van de ouders een actieve betrokkenheid toont, moet bedacht worden dat de gemiddelde zoekende geadopteerde al 30 jaar is en meestal zelfstandig woont, veelal met partner.

Ten slotte blijken geadopteerden hun biologische moeder meer te zijn gaan waarderen door de zoekactie en ontmoeting. Het aantal geadopteerden dat negatiever over zijn biologische moeder denkt dan over zijn adoptiemoeder neemt af. Ruim een kwart beoordeelt ten tijde van de ontmoeting de biologische moeder zelfs positiever dan zijn adoptiemoeder. De waardering voor de biologische vader in vergelijking met de adoptievader verandert niet.

Wat de toekomst betreft wil, zoals gezegd, de helft van de geadopteerden op zoek naar zijn biologische vader en wil 88% zijn biologische broers en zusters en 63% de partner van zijn biologische moeder ontmoeten. En ongeveer de helft van de geadopteerden wil dat zijn adoptieouders in de toekomst de biologische moeder ontmoeten.

Hoofdstuk 4

Na de ontmoeting: beter in je vel?

In het programma Spoorloos eindigt de uitzending meestal op het hoogtepunt van de ontmoeting. Hoe het de betrokkenen daarna vergaat, blijft voor de kijker onbekend. Voor adoptieonderzoek geldt in zekere zin hetzelfde, de meeste studies beperken zich tot de zoekactie en de ontmoeting. Hoe het de betrokken partijen na de ontmoeting vergaat, is minder vaak onderwerp van research. Voor zover er al onderzoek naar is verricht, beperkt het zich tot geadopteerden die hun biologische moeder ontmoeten. Geadopteerden die hun moeder niet ontmoeten, verdwijnen uit het zicht van de onderzoeker. In de volgende twee hoofdstukken gaat het over de periode na de ontmoeting en bekijken wij ook hoe het de groep geadopteerden vergaat die hun biologische moeder niet ontmoeten.

In het vierde hoofdstuk gaat het om de individuele effecten van de zoekactie: het welzijn, de zelfwaardering en het uitkomen van de verwachtingen van de geadopteerden drie maanden en twee jaar na de ontmoeting. In hoofdstuk 5 onderzoeken wij de effecten van de zoekactie voorzover zij de relaties van de geadopteerden betreffen.

In dit hoofdstuk komen de volgende vragen aan de orde:

- Wat heeft het zoeken en ontmoeten de geadopteerden, ontmoeters en niet-ontmoeters, opgeleverd drie maanden en twee jaar na de afronding van de zoekactie?
- Hoe gaan degenen die niet ontmoeten om met hun teleurstelling?
- Hoe staat het met het welzijn en zelfwaardering van ontmoeters en niet-ontmoeters?

Deelname geadopteerden meting 4 en 5

Van de 81 geadopteerden die zich melden bij de Fiom ontmoeten 51 geadopteerden (65%) hun biologische moeder. Bij de overige 30 zoekacties (35%) resulteert de zoekactie niet in een ontmoeting.

Zoals te verwachten, haken in de loop van het onderzoek geadopteerden af. Drie maanden na de ontmoeting nemen nog 57 (70%) van de 81 geadopteerden deel, twee jaar na de ontmoeting nog 56 (69%). Degenen die ontmoeten blijken meer bereid aan het onderzoek te blijven deelnemen dan degenen die hun biologische moeder niet ontmoeten. Drie maanden na de ontmoeting neemt 82% van de ontmoeters nog deel en

50% van de niet-ontmoeters. Voor het laatste tijdstip is dit respectievelijk 76% en 57%. Het aantal geadopteerden dat hun biologische moeder niet ontmoet en participeert in het onderzoek is klein op moment 4 en 5 (zie tabel 4.1). Gezien de kleine aantallen moeten de resultaten van deze groep met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden. Niet duidelijk is in hoeverre de resultaten van deze onderzoeksgroep representatief zijn voor de gehele populatie niet ontmoetende geadopteerden. Bovendien is door de geringe omvang van de groep niet-ontmoeters een statistische toetsing veelal niet mogelijk en niet zinvol.

Tabel 4.1: Deelnemers aan het onderzoek op tijdstip 4 en 5

	Drie maanden na afronding zoekactie N=57	Twee jaar na afronding zoekactie N=56
Geadopteerden die ontmoeten N=51 (63%)	42 (82%)	39 (76%)
Geadopteerden die niet ontmoeten N=30 (37%)	15 (50%)	17 (57%)

Reacties niet ontmoetende geadopteerden

Van de 81 geadopteerden ontmoeten er uiteindelijk 30 hun biologische moeder niet. Deels liggen de redenen bij de geadopteerden zelf: twee geadopteerden staken hun zoekactie al voor een eventuele ontmoeting, vier geadopteerden willen het rustig aan doen terwijl hun afstands moeder is gevonden en instemt met een ontmoeting. Bij de overige 24 (39%) gaat het om de volgende gevallen: vier biologische moeders zijn overleden, één is onvindbaar, drie biologische moeders hebben de brieven ongeopend teruggestuurd met mededelingen als 'geen interesse', zes biologische moeders hebben de afstand altijd geheim gehouden en willen dat zo houden, zes biologische moeders hebben de afstand niet geheim gehouden maar willen om andere redenen absoluut geen contact, bijvoorbeeld omdat het afgestane kind uit een verkrachting is geboren of 'als baby al ongewenst was' en ten slotte willen vier biologische moeders wel een brief schrijven of vragen beantwoorden maar niet ontmoeten.

In buitenlandse studies weigert 9% tot 15% van de biologische moeders contact (Müller & Perry, 2001b) en in 8% van de gevallen is de moeder overleden. In dit onderzoek zijn vier (5%) van de 81 afstands moeders overleden en weigeren 19 (23%) contact. In vergelijking met dit buitenlandse onderzoek is het totale percentage weigerende afstands moeders in dit onderzoek aan de hoge kant.

Bij de 15 niet-ontmoeters die aan dit onderzoek deelnemen is in vier gevallen de biologische moeder overleden en wenst in de overige 11 gevallen de biologische moeder

geen contact: 'Zij wilde niet. Zij wilde het verleden laten rusten. Haar kinderen weten nergens van, haar man wel'; 'Mijn biologische moeder wil niets met mij te maken hebben.' Drie van de 11 geadopteerden hebben wel een briefwisseling (gehad) met hun moeder: 'Zij wil anoniem blijven. Wij schrijven wel met elkaar en verder wil zij mij niet in haar huidige leven.'

Aan de niet-ontmoeters zijn drie maanden na de ontmoeting vragen voorgelegd die specifiek ingaan op hun situatie. Gevraagd is hoe zij achteraf tegen de zoekactie en de afloop daarvan aankijken en of zij hopen dat er in de toekomst alsnog een ontmoeting zal plaatsvinden.

Ondanks de negatieve uitkomst kijken zes van de 11 geadopteerden van wie de biologische moeder geen contact wil, redelijk positief terug op hun zoekactie: 'Bevredigend. Wij hebben één keer een briefwisseling gehad'; 'Blij dat ik deze heb ondernomen. Afloop is enigszins teleurstellend, maar misschien beter zo'; 'Bevredigend doordat ik veel meer weet door het lezen van het dossier. Onbevredigend omdat ik nog wat antwoorden mis en dus moeilijk mijn biologische vader kan zoeken. En ik vind het jammer dat ik haar niet 'mijn pijn' mag uitleggen.' De overige vijf noemen de afloop teleurstellend.

Opvallend is dat de geadopteerden met een afwijzende moeder de hoop niet geheel hebben opgegeven: vijf geadopteerden zeggen voluit 'ja' op de vraag of zij hopen dat er toch nog ooit een ontmoeting zal plaatsvinden. 'Uiteraard'; 'Ja, voor mij is het niet afgelopen. Ik wil meer weten. Ik wil dat zij eraan herinnerd blijft.' Vier geadopteerden aarzelen: 'Ja en nee. Nu is de afwijzing nog te kort geleden. Zij mag nu stappen ondernemen. Ik pak mijn eigen leven weer op, net zoals voorheen, voor de zoekactie.' Twee geadopteerden hopen op een andersoortige ontmoeting: 'Ontmoeting op papier. Misschien ook wel in levende lijve'; 'Misschien geen echte lieflijke ontmoeting, maar dan toch een teken van leven/herkenning.'

Voor de vier geadopteerden van wie de biologische moeder is overleden, is er nog de optie van contact met andere familieleden. Deze vier geadopteerden zijn verdrietig of teleurgesteld door de dood van hun biologische moeder, maar drie van de vier noemen inderdaad de mogelijkheid van andere contacten: 'Verdrietig door haar dood en blij met het contact met haar weduwnaar en dochter'; 'Enerzijds teleurgesteld doordat zij overleden is. Anderzijds afwachtend ten aanzien van eventuele contacten met andere familieleden.'

Bij deze kleine groep is er sprake van een veelheid aan situaties en reacties. Het niet ontmoeten is voor iedereen een teleurstelling maar de meerderheid van de geadopteerden lijkt achteraf tevreden dat zij een zoekactie begonnen is. Opmerkelijk is wel dat de hoop niet wordt opgegeven en de wens bestaat andere familieleden en de biologische vader te ontmoeten. Met de afwijzing van de biologische moeder of het feit van haar dood, lijkt in elk geval voor een deel van deze geadopteerden de zoekactie niet

ten einde. Zoals een geadopteerde zegt van wie de moeder hem niet wil ontmoeten: 'Ik had gedacht dat al was het een tegenvaller dat ik het erbij kon laten zitten, maar dat gaat niet.'

Realisatie verwachtingen

In de vorige hoofdstukken is beschreven welke verwachtingen geadopteerden koesteren over hun zoekactie en is nagegaan in hoeverre die verwachtingen gerealiseerd worden op het moment van de ontmoeting. Geconcludeerd is dat bij de derde meting de uitkomsten achterblijven bij de verwachtingen. In dit hoofdstuk bekijken wij de stand van zaken na drie maanden en twee jaar na de ontmoeting of afronding. Wij bespreken achtereenvolgens de resultaten voor de ontmoeters en niet-ontmoeters.

Vanzelfsprekend is het belangrijkste doel van de zoekactie het opsporen van de biologische moeder. Drie maanden na de start van de zoekactie en bij de ontmoeting geeft het merendeel van de geadopteerden aan dat zij op zoek zijn naar hun 'biologische moeder' en niet naar hun 'echte moeder'. Dit verandert niet in de periode na de ontmoeting, tijdens het opbouwen van een relatie. Ook op deze latere momenten geven de geadopteerden aan dat zij de 'biologische moeder' vinden (zie tabel 4.2). Het vermijden van de term 'echte moeder' maakt duidelijk dat de meerderheid van de geadopteerden de relatie met hun biologische moeder niet wenst te typeren als een moeder-kind relatie.

Behalve een ontmoeting met de biologische moeder, wenst de meerderheid van de geadopteerden meer informatie over erfelijkheid, reden van afstand, 'ontbrekende puzzelstukjes', innerlijke rust en informatie over de biologische vader. Als wij de tweede en de vijfde meting met elkaar vergelijken, zien wij dat twee jaar na de ontmoeting de verwachtingen, waarmee de geadopteerden de zoekactie beginnen, ruimschoots gerealiseerd zijn. Een uitzondering hierop vormt de informatie over de biologische vader (zie tabel 4.2).

In de tabel is in de laatste kolom opgenomen wat niet-ontmoeters zeggen te vinden. Het uitblijven van een ontmoeting blijkt niet te betekenen dat de zoekactie niets oplevert. Ongeveer de helft van de niet-ontmoetende groep krijgt informatie over de reden van afstand en/of informatie over de erfelijkheid. Eenderde van de niet-ontmoeters zegt door hun zoekactie innerlijke rust te vinden, zichzelf beter te leren kennen en ontbrekende stukjes van de puzzel te vinden. Ten slotte vindt eenderde van de niet-ontmoeters informatie over de biologische vader.

Tabel 4.2: Wat hebben ontmoeters en niet-ontmoeters gevonden na drie maanden en na twee jaar?

	Op zoek waarnaar?	Wat gevonden?				
		Ontmoeters				Niet- ontmoeters
	Meting 2 N=58	Meting 3 N=45	Meting 4 N=42	Meting 5 N=38-39*	Meting 5 N=17	
Uw biologische moeder	42 (72%)	38 (84%)	36 (86%)	29 (78%)		
Informatie over erfelijkheid	41 (71%)	20 (44%)	23 (55%)	34 (87%)	8 (47%)	
Reden van afstand	40 (69%)	36 (80%)	32 (77%)	34 (90%)	9 (53%)	
Ontbrekende stukjes van de puzzel	38 (66%)	18 (40%)	18 (43%)	24 (65%)	6 (35%)	
Innerlijke rust	37 (64%)	22 (49%)	20 (48%)	24 (62%)	6 (35%)	
Informatie over uw biologische vader	33 (57%)	20 (44%)	23 (55%)	18 (47%)	6 (35%)	
Jezelf beter leren kennen	17 (29%)	7 (16%)	8 (19%)	16 (41%)	6 (35%)	
Erkenning	16 (28%)	16 (36%)	15 (36%)	16 (43%)	2 (12%)	
Uw echte moeder	9 (16%)	7 (16%)	5 (12%)	2 (6%)		

*Bij de vijfde meting zijn de vragen door een wisselend aantal geadopteerden beantwoord.

Betekenis puzzelstukje en erfelijke informatie

Niet altijd is duidelijk wat geadopteerden precies onder de gebruikte termen verstaan. Het 'ontbrekende stukje van de puzzel' is als alternatief in het onderzoek opgenomen omdat het vaak als vanzelfsprekend argument opduikt in populaire literatuur. Maar wat bedoelt de geadopteerde er eigenlijk mee? En over welke informatie krijgt hij de beschikking als hij zegt erfelijke informatie te vinden. In hoeverre gaat het hier om feitelijke medische kennis?

Op het vijfde tijdstip zeggen liefst 34 van 39 geadopteerden (87%) dat zij erfelijke informatie gevonden hebben. Slechts negen van die 34 verwijzen in hun toelichting expliciet naar ziekten: 'Ik weet dat er geen enge ziektes in de familie voorkomen'; 'Met uitzondering van hoofdpijn en nek- en rugklachten zijn er geen erfelijke ziektes aanwezig.' Voor de meeste geadopteerden (23) gaat het bij erfelijke informatie om het herkennen van overeenkomsten qua karakter en uiterlijk: 'Ik lijk op beide ouders qua uiterlijk en innerlijk, handen en voeten van moeder enz.'; 'Keuze van werksfeer is dezelfde, namelijk werken met kinderen, specifiek de basisschoolleerkracht zijn'; 'Een paar gebaren, mijn pessimistische inslag op zijn tijd (wat mij overigens helpt haar te begrijpen)'. Bij deze tweede categorie lijkt het minder te gaan om zakelijke informatie maar om informatie die hen helpt bij de vormgeving van hun identiteit. Twee geadopteerden verwoorden dit

expliciet: ‘Dat ik nu beter weet bij wie ik hoor’; ‘Dat ik mijzelf beter leer begrijpen en ermee leer om te gaan.’

‘Stukjes van de puzzel’ blijkt een breed concept dat veel overlap vertoont met andere doelen. Degenen die ‘stukjes’ vinden en toelichten wat dit voor hen betekent, verwijzen frequent naar informatie over de gang van zaken in de periode rond bevalling en afstand: de loop van de zwangerschap en bevalling, de reden van afstand en de rol van de biologische vader daarbij. ‘Gedetailleerde feiten tijdens de bevalling met name het verhaal van mijn biologische vader’; ‘Uitleg over de concrete omstandigheden’; ‘De puzzel is compleet. Ik weet nu precies wat de beweegredenen voor de afstand waren, hoe ze zich daaronder voelde en dergelijke.’ Een ‘puzzelstukje’ blijkt verder te staan voor informatie over afstamming en wederom familiegelijkenis: ‘De vraag waar kom ik vandaan, waar lijk ik op, is beantwoord’; ‘Zekerheid van wie ik afkom. Alleen vader zal ik helaas nooit vinden.’ De door ons onderscheiden doelen blijken nogal wat overlap te vertonen: herkenning van uiterlijk en karaktertrekken en gang van zaken rond de afstand blijken door geadopteerden steeds opnieuw bij steeds andere doelen genoemd te worden. Naast het willen ontmoeten van de moeder, lijken de wens te weten of je op je biologische ouders lijkt en het opvullen van gaten in de kennis rond de afstand de ‘diepere’ motieven voor zoekacties. Het lijkt daarbij minder te gaan om feitelijke kennis dan om kennis die het persoonlijk welzijn kan vergroten en de geadopteerde leert zichzelf te begrijpen.

Informatie over de biologische vader

Voorafgaande aan de ontmoeting geeft 57% van de geadopteerden aan behoefte te hebben aan informatie over de biologische vader. De ontmoeting levert 44% van de geadopteerden de gewenste informatie op. En twee jaar na de ontmoeting zegt 47% over de gewenste informatie te beschikken. De informatievoorziening over de vader verbetert kennelijk niet in de loop van twee jaar.

Twee jaar na de ontmoeting is aan de geadopteerden gevraagd aan te geven over welke informatie zij beschikken: bijna de helft van de geadopteerden (49%) zegt geen enkele informatie te hebben. Zes geadopteerden (15%) weten zaken als geboorteplaats, naam en leeftijd van de vader: ‘Ik weet zijn naam en destijds zijn woonplaats en dat hij haar verlaten heeft toen zij zwanger was.’ Vijf geadopteerden (13%) beschikken over wat persoonlijke gegevens: ‘Ik weet iets over zijn verleden en relatie met mijn biologische moeder.’ Eén geadopteerde beschikt over brieven en foto’s en één geadopteerde meldt in het dossier gegevens gevonden te hebben die ‘waarschijnlijk niet kloppen’. Twee van de 39 geadopteerden hebben hun biologische vader gevonden. De geringe hoeveelheid informatie kan wellicht verklaard worden uit het feit dat in het merendeel van de gevallen er geen contact meer is tussen de afstandsmoeder en de biologische vader waardoor de gewenste informatie soms domweg ontbreekt of beperkt is. Wellicht durven de geadopteerden ook een onwillige biologische moeder niet onder druk te zetten (zie hoofdstuk 7).

Omgang met de adoptiestatus

De geadopteerde heeft als extra ontwikkelingstaak het geadopteerd zijn een plaats in zijn leven te geven. Bij de aanvang en het einde van het onderzoek zijn een aantal vragen gesteld die mogelijke negatieve gevoelens tegenover die adoptiestatus inventariseren (tabel 4.3, vraag 1 t/m 4). Daarnaast zijn alleen op het laatste tijdstip vragen gesteld over de omgang en het hanteren van die adoptiestatus (tabel 4.3, vraag 5 t/m 9).

Allereerst is nagegaan of eventuele negatieve emoties rond de adoptiestatus minder zijn geworden voor ontmoeters en niet-ontmoeters. In tabel 4.3 worden de resultaten van de eerste en de vijfde meting met elkaar vergeleken. Als wij naar de resultaten van deze eerste vier vragen kijken, zien wij dat er na twee jaar bij de ontmoeters minder negatieve gevoelens zijn dan bij aanvang van de zoekactie: er zijn minder geadopteerden die zich sneller gekwetst voelen of anders dan andere mensen en er zijn minder geadopteerden die zich nergens bij voelen horen of die denken dat hun leven moeilijker is omdat zij geadopteerd zijn. De afname is alleen significant voor het gevoel nergens bij te horen (McNemar test, $p=.002$).

Bij de niet-ontmoeters is deze tendens juist andersom. Degenen die niet ontmoeten staan twee jaar na de ontmoeting/afsluiting zoekactie negatiever tegenover hun adoptiestatus dan bij aanvang van de zoekactie. Toetsing levert geen significantie op, maar het aantal respondenten is ook erg klein.

Behalve naar de afname van negatieve gevoelens, is bij de laatste meting gekeken of bij ontmoeters en niet-ontmoeters een aantal positieve gevoelens toenemen (vraag 5 t/m 7, tabel 4.3). Van de ontmoeters gaat 28% positiever over zichzelf denken, heeft bijna de helft (42%) van de ontmoetende geadopteerden minder moeite met het geadopteerd zijn en kan precies de helft beter over adoptie praten. In de laatste kolom van de tabel is te zien dat al deze positieve effecten in veel mindere mate aanwezig zijn bij de niet-ontmoeters.

Met name voor de ontmoeters vallen er gunstige effecten van de zoekactie te constateren als het de adoptiestatus betreft. Desondanks blijft een groot aantal geadopteerden er problemen mee houden. Bijna de helft van de geadopteerden (46%) die hun biologische moeder ontmoet hebben, geeft aan dat er voor hen geen hoofdstuk afgesloten is. Voor degenen die niet ontmoeten geldt dit nog in sterkere mate, slechts 25% zegt een hoofdstuk afgesloten te hebben.

Geadopteerden blijven bezig met hun adoptiestatus. Na twee jaar zegt 42% van de ontmoeters nog even vaak bezig te zijn met hun adoptiestatus als vóór de ontmoeting, 39% zegt er minder mee bezig te zijn en 19% meer. Voor de niet-ontmoeters is dat respectievelijk 35% (even vaak), 29% (minder) en 35% (meer).

Tabel 4.3: Gevoelens in verband met adoptiestatus

	Meting 1*	Meting 5* Ontmoeters	Meting 5* Niet- ontmoeters
	N=80/81	N=36/39	N=16/17
1. Denkt u dat uw leven moeilijker is omdat u geadopteerd bent?	33 (41%)	13 (33%)	8 (50%)
2. Voelt u zich door uw adoptie anders dan andere mensen?	38 (47,5%)	14 (36%)	13 (77%)
3. Voelt u zich sneller gekwetst dan andere mensen?	49 (61%)	18 (46%)	12 (71%)
4. Heeft u het gevoel dat u nergens bij hoort?	28 (35%)	4 (10%)**	4 (25%)
5. Bent u positiever naar uzelf gaan kijken?		11 (28%)	2 (12%)
6. Kunt u makkelijker over adoptie praten?		19 (50%)	2 (12%)
7. Heeft u minder moeite met geadopteerd zijn?		15 (42%)	5 (29%)
8. Is het leven gecompliceerder geworden door contact?		9 (25%)	-
9. Heeft u een hoofdstuk afgesloten?		17 (46%)	4 (25%)

* Afzonderlijke vragen zijn door een wisselend aantal personen beantwoord.

** meting1>meting 5 Nergens bij voelen horen, McNemar test, p=.002

Welzijn en zelfwaardering

De meeste resultaten waarover in dit onderzoek gerapporteerd wordt, zijn gebaseerd op vragenlijsten die specifiek ontwikkeld zijn voor het hier beschreven longitudinale onderzoek. Een van de vraagstellingen van het onderzoek betreft het effect van de zoekactie op welzijn en zelfwaardering van alle drie de betrokken partijen. Voor het meten van verschuivingen in het welzijn en de zelfwaardering van de geadopteerden, de adoptieouders en afstandsmoeders zijn ook een aantal gestandaardiseerde instrumenten gebruikt: Cantril-ladder, General Health Questionnaire, Brennervraag en Rosenberg Zelfwaarderingsschaal (zie voor een beschrijving van de instrumenten hoofdstuk 1).

In deze paragraaf analyseren wij of en zo ja welke verschuivingen er optreden in het welzijn van de geadopteerden. Het gaat hier om de analyse van drie groepen: ontmoeters, niet-ontmoeters en de controlegroep van niet-zoekers. Per meetinstrument wordt een aantal statistische vergelijkingen gemaakt.

1. Allereerst bekijken wij per meetinstrument of voor de ontmoeters eventuele verschuivingen significant zijn als wij 4 metingen tegelijkertijd in de analyse betrekken. Meting 2 is bij deze toetsing weggelaten omdat het betrekken van meting 2 bij deze analyse betekent dat het aantal respondenten met 17 vermindert die de combilijst hebben ingevuld. Voor de niet-ontmoeters is de groep te klein om deze analyse uit te voeren.
2. Vervolgens vergelijken wij of er bij ontmoeters, niet-ontmoeters en controlegroep sig-

nificante verschillen optreden tussen de eerste en vijfde meting. Dit is voor dit onderzoek de belangrijkste vergelijking tussen tijdstippen. Het laat zien of in de loop van twee jaar het welzijn en de zelfwaardering van de zoekende geadopteerden, ontmoeters en niet-ontmoeters toegenomen is.

3. Daarna bekijken wij of ontmoeters en niet-ontmoeters op de afzonderlijke metingen van elkaar verschillen. Eindigt op een van de metingen het welzijn en de zelfwaardering van de niet-ontmoeters op een lager niveau dan dat van de geadopteerden die wel ontmoeten?
4. Ten slotte bekijken wij voor meting 1 en 5, het begin en einde van het onderzoek, of de totale groep zoekers op deze momenten verschilt van de controlegroep van niet-zoekers.

De Cantril-ladder

De Cantril-ladder meet het psychologisch welzijn van respondenten. Aan de respondent wordt gevraagd zijn welzijn met een rapportcijfer te beoordelen. In tabel 4.4 staat aangegeven hoe de drie onderzochte groepen op de diverse metingen hun welzijn schatten. Als wij voor de ontmoeters de vier metingen tegelijkertijd in de analyse betrekken, blijkt er geen significante verschuiving op te treden. Als wij meting 1 en 5 met elkaar vergelijken dan zien wij dat zowel ontmoeters als niet-ontmoeters in de loop van de zoekactie hun welzijn hoger gaan waarderen. Bij de geadopteerden die hun biologische moeder ontmoeten, stijgt het rapportcijfer dat zij zichzelf geven van 7 naar 7.7 en bij degenen die niet ontmoeten van 6.8 naar 7.5. Deze verschuiving is alleen significant voor de ontmoeters ($t = -2.403$, $p = .022$). Bij de controlegroep is geen verschuiving te zien.

Op tijdstippen 1, 2, 4 en 5 zijn er geen significante verschillen in welzijnscores tussen ontmoetende en niet ontmoetende geadopteerden. Op tijdstip 1 bestaat er wel een duidelijk verschil tussen de score van de totale groep zoekers en de controlegroep. De niet-zoekers geven op meting 1 een significant hoger rapportcijfer aan hun welzijn dan degenen die wel zoeken ($t = 2.631$, $p = .010$). Bij de laatste meting zijn er geen verschillen meer in de welzijnscores tussen de twee groepen. De rapportcijfers die de zoekers en niet-zoekers op het laatste tijdstip aan hun welzijn geven zijn nagenoeg gelijk.

Tabel 4.4: Gemiddelde scores op Cantril-ladder van ontmoeters, niet-ontmoeters en controlegroep op meting 1 t/m 5

	Ontmoeters	Niet-ontmoeters	Controlegroep
Meting 1	7 (N=51)	6.80 (N=30)	7.62 (N=50) **
Meting 2	7.52 (N=31)	7 (N=25)	
Meting 3	7.57 (N=44)		
Meting 4	7.49 (N=41)	6.93 (N=15)	
Meting 5	7.67 (N=33) *	7.53 (N=17)	7.53 (N=32)

* meting 1 > meting 5, ontmoeters, $t = -2.403$, $p = .022$

** zoekers > niet-zoekers, meting 1, $t = 2.631$, $p = .010$

De Brennergvraag

De Brennergvraag is een enkelvoudige vraag naar het algemeen welbevinden van respondenten. De Brennergvraag luidt: 'Hoe voel je jezelf meestal?'

In tabel 4.5 staan voor de drie groepen de gemiddelde scores op deze vraag weergegeven. De Brennergvraag laat hetzelfde patroon zien als de resultaten van de Cantril-ladder. De Friedman-test, waarbij de metingen 1, 3, 4 en 5 van de ontmoeters tegelijk in de analyse betrokken worden, vertoont geen significant resultaat. Zowel ontmoeters, niet-ontmoeters als controlegroep gaan hun welzijn in de loop van 2½ jaar iets hoger waarderen. De stijgingen zijn echter niet significant. Als wij kijken hoe ontmoeters en niet-ontmoeters op de afzonderlijke metingen scoren, zijn er geen significante verschillen. De controlegroep scoort bij aanvang van de zoekactie hoger dan de zoekers, maar dit verschil is niet significant. Ook op het laatste tijdstip scoren zoekers en niet-zoekers niet significant verschillend.

Tabel 4.5: Gemiddelde scores op de Brennergvraag van ontmoeters, niet-ontmoeters en controlegroep op meting 1 t/m 5

	Ontmoeters	Niet-ontmoeters	Controlegroep
Meting 1	3.58 (N=50)	3.46 (N=28)	3.79 (N=49)
Meting 2	3.66 (N=32)	3.67 (N=24)	
Meting 3	3.75 (N=44)		
Meting 4	3.76 (N=41)	3.93 (N=15)	
Meting 5	3.97 (N=38)	3.65 (N=17)	3.97 (N=32)

De GHQ-12

De GHQ-12 is een maat voor de huidige geestelijke gezondheid van de respondent en meet vooral een algemeen onwelbevinden.

Als wij ervan uitgaan dat een score gelijk of groter dan 2 een aanwijzing is voor psychisch niet-welbevinden, dan zien wij dat bij alle drie de groepen op diverse momenten sprake is van psychisch onbehagen.

Als wij voor de ontmoeters de scores op de metingen 1, 3, 4 en 5 in de statistische analyse betrekken is er geen significante verschuiving te zien. Het psychisch welbevinden neemt bij zowel ontmoeters als niet-ontmoeters toe tussen meting 1 en 5, maar deze verschillen zijn niet significant. De ontmoeters zijn twee jaar na de ontmoeting wel net in het grensgebied gaan scoren van psychisch welzijn en onwelzijn, de scores van de niet-ontmoeters liggen bij meting 5 onder de klinische grens ($= < 2$). Opmerkelijk is dat de controlegroep zich juist minder psychisch gezond is gaan voelen en in het klinische gebied is gaan scoren. De toename van onwelbevinden bij de controlegroep is echter niet significant.

Als wij kijken hoe ontmoeters en niet-ontmoeters op de afzonderlijke metingen 1, 2, 4 en 5 scoren, zien wij geen significante verschillen. De zoekers en niet-zoekers verschillen zowel op tijdstip 1 als tijdstip 5 niet significant van elkaar.

Tabel 4.6: Gemiddelde scores op GHQ-12 van ontmoeters, niet-ontmoeters en controlegroep op meting 1 t/m 5

	Ontmoeters	Niet-ontmoeters	Controlegroep
Meting 1	3.06 (N=49)	2.73 (N=30)	1.90 (N=50)
Meting 2	2.87 (N=30)	1.46 (N=24)	
Meting 3	3.14 (N=42)		
Meting 4	2.07 (N=41)	2.80 (N=15)	
Meting 5	2.03 (N=37)	1.81 (N=16)	2.48 (N=31)

De Rosenberg Zelfwaarderingsschaal

Zoals de naam van de Rosenberg Zelfwaarderingsschaal al aangeeft, meet deze vragenlijst de zelfwaardering van respondenten. Hoe *lager* de respondent scoort, des te hoger is zijn zelfwaardering. In tabel 4.7 is te zien hoe de drie groepen op de verschillende tijdstippen zichzelf waarden.

Bij de ontmoeters is er bij gelijktijdige analyse van de metingen 1, 3, 4 en 5 een significant verschil ($\chi^2 = 11.928$, $p=.018$). Bij vergelijking van tijdstip 1 en 5 blijken zowel ontmoeters als niet-ontmoeters zichzelf significant meer te zijn gaan waarden op tijdstip 5 (ontmoeters, $t=2.070$, $p=.045$; niet-ontmoeters, $t=2.181$, $p=.045$). De zelfwaardering van de controlegroep verandert niet significant.

De twee groepen zoekende geadopteerden scoren op geen enkele afzonderlijke meting significant verschillend van elkaar. De controlegroep verschilt op meting 1 significant van de zoekende geadopteerden maar niet op tijdstip 5.

Tabel 4.7: Gemiddelde scores op de Rosenberg Zelfwaarderingsschaal van ontmoeters, niet-ontmoeters, controlegroep op meting 1 t/m 5

	Ontmoeters*	Niet-ontmoeters	Controlegroep
Meting 1	1.52 (N=48)	1.75 (N=28)	.82 (N=50) ****
Meting 2	1.22 (N=32)	1.23 (N=26)	
Meting 3	1.35 (N=43)		
Meting 4	1.00 (N=42)	0.86 (N=14)	
Meting 5	0.67 (N=39) **	0.75 (N=16)***	.71 (N=31)

*ontmoeters, Meting 1, 3, 4 en 5, $\chi^2 = 11.928$, $p=.018$

** Meting1>Meting5, ontmoeters, $t=2.070$, $p=.045$

***Meting1>Meting5, niet-ontmoeters, $t=2.181$, $p=.045$

**** zoekers>niet-zoekers, meting 1, $t=-2.637$, $p=.009$

Als wij naar de resultaten van de vier besproken instrumenten kijken, komen wij tot de volgende conclusies:

- Ontmoeters en niet-ontmoeters scoren op alle metingen gelijk. Na meting 3 gaan de scores van de zoekers en niet-zoekers niet van elkaar afwijken: het al dan niet ontmoeten van de moeder is kennelijk niet van invloed op het welzijn en de zelfwaardering van de geadopteerden.
- Bij alle vier de instrumenten is voor zoekende geadopteerden een zelfde duidelijke trend waarneembaar, namelijk dat tussen aanvang en einde van het onderzoek welzijn en zelfwaardering stijgen. Deze verschuivingen zijn over het algemeen niet significant. Duidelijk significant is de toename van de zelfwaardering gemeten met de Rosenberg Zelfwaarderingsschaal. Een gelijktijdige analyse van alle metingen laat bij de ontmoeters een duidelijk significant effect zien. En zowel ontmoeters als niet-ontmoeters waarden zichzelf hoger op het laatste tijdstip dan op het eerste tijdstip. Verder geven ontmoeters bij de laatste meting een significant hoger rapportcijfer aan hun welzijn dan op meting 1 (Cantril-ladder).
- Bij de aanvang van de zoekactie (meting 1) scoort de controlegroep van niet-zoekers steeds beter dan de zoekende groep. Dit verschil is significant voor de Cantril-ladder en de Rosenberg Zelfwaarderingsschaal. Niet-zoekers geven een hoger cijfer aan hun welzijn en hebben meer zelfwaardering dan zoekers.
- Op de laatste meting zijn de verschillen verdwenen tussen de scores van de zoekers en niet-zoekers. De groepen zijn qua welzijn en zelfwaardering op elkaar gaan lijken. Anders dan bij de zoekende geadopteerden verandert het welzijn en de zelfwaardering dus niet bij de controlegroep. Het verloop van tijd alleen is kennelijk niet van invloed op deze scores. De positieve verschuivingen bij de zoekende geadopteerden kunnen daarom toegeschreven worden aan de zoekactie.

Conclusie

Voor bijna tweederde van de geadopteerden resulteert de zoekactie in een ontmoeting met de biologische moeder. De rest van de geadopteerden ontmoet niet omdat de geadopteerde zelf aarzelt of ervan afziet, de biologische moeder is overleden, of omdat de moeder niet instemt met een ontmoeting.

Naast het vinden van de biologische moeder werden de geadopteerden vooral gemotiveerd door hun wens om informatie te vinden over hun erfelijkheid, de reden van afstamming, de biologische vader en het vinden van het ontbrekende stukje van de puzzel. Deze wensen zijn voor de ontmoeters twee jaar na afronding van de zoekactie ruimschoots gerealiseerd.

De afzonderlijke wensen blijken bij nadere analyse een vrij grote overlap en samenhang te vertonen. Geadopteerden willen vooral graag weten of zij qua uiterlijk en/of qua karakter op hun biologische ouders lijken (erfelijke informatie en puzzelstukje)

en zij willen gaten in hun levensverhaal opvullen (reden van afstand, puzzelstukje, informatie over de biologische vader). Het lijkt hier minder te gaan om feitelijke kennis zoals een term als erfelijke informatie lijkt te suggereren als wel om informatie die kan bijdragen aan de eigen identiteitsvorming.

De ontmoeters gaan in de loop der tijd positiever denken over hun adoptiestatus en kunnen er makkelijker mee omgaan. Wel is het ontbreken van voldoende informatie over de biologische vader een duidelijke teleurstelling voor een aantal geadopteerden.

Het feit dat de niet-ontmoeters hun moeder niet ontmoeten betekent niet dat de zoektocht hun niets oplevert: ruim de helft geeft aan redelijk tevreden te zijn over de zoektocht. Ook voor een aantal van hen geldt dat zij informatie vinden over de erfelijkheid, reden van afstand of biologische vader. Dit gebeurt wel in mindere mate dan bij de ontmoeters. Tegenover deze positieve effecten staat dat de negatieve gevoelens van de niet-ontmoeters over hun adoptiestatus flink toenemen. Maar voor een enkeling heeft de zoekactie tot effect dat hij makkelijker met die status omgaat. Het uitblijven van de ontmoeting betekent verder dat de meesten de hoop op een ontmoeting niet geheel kunnen opgeven, driekwart zegt dat door de zoekactie geen hoofdstuk is afgesloten en ruim eenderde van de niet-ontmoeters zegt meer bezig te zijn met adoptie dan vóór de zoekactie.

Hoofdstuk 5

Na de ontmoeting: ontwikkelingen op het relationele vlak

Een zoekactie is een onderneming met een onzekere afloop die ongeacht de uitkomst hevige emoties oproept, niet alleen bij de geadopteerde maar in zijn gehele sociale netwerk. Als gevolg van de zoekactie ontstaan er nieuwe relaties en kunnen in bestaande relaties veranderingen optreden. Na de ontmoeting ziet de geadopteerde het veelal als zijn taak een relatie op te bouwen met de onbekende biologische moeder. Uit de voorafgaande hoofdstukken blijkt dat hij haar in het algemeen niet wenst te beschouwen als zijn 'echte moeder'. Maar welk relatiemodel moet dan als voorbeeld dienen? En hoewel weinig geadopteerden op zoek blijken te zijn naar hun biologische (half)broers en zusters of andere biologische familieleden, krijgen zij er na de ontmoeting via de afstands moeder wel mee te maken. Het gaat kortom om een reeks nieuwe relaties waar een vorm voor gevonden moet worden.

Naast nieuwe relaties zijn er de oude relaties die onderhouden moeten worden, met name de adoptieouders en eventuele eigen partner. In de visie van veel zoekende geadopteerden is adoptie en daarmee het bestaan van biologische ouders een moeilijk bespreekbaar onderwerp en staan lang niet alle adoptieouders positief tegenover de zoekactie. Hoe ontwikkelt zich tegen deze achtergrond de relatie van de geadopteerde met zijn ouders? Ongeveer de helft van de geadopteerden wenst op het tijdstip van de ontmoeting dat zijn beide families elkaar ontmoeten. Wat komt daar uiteindelijk van terecht? Al deze ontwikkelingen in het sociale netwerk van de geadopteerden na de ontmoeting vormen het onderwerp van dit hoofdstuk.

De vragen die in dit hoofdstuk achtereenvolgens aan de orde komen zijn:

- Wie steunt de zoekende geadopteerde?
- Hoe ontwikkelt zich de relatie met de biologische moeder en overige biologische familieleden?
- Hoe ontwikkelt zich de relatie met de adoptieouders?
- Hoe ontwikkelen zich de contacten tussen de biologische familie en de adoptiefamilie?
- Wat is het effect van de zoekactie op de relatie met de eigen partner?

Bronnen van steun

Een zoekactie is een activiteit waarbij de geadopteerde wel wat steun kan gebruiken gezien de onzekere afloop, de emoties waarmee een zoekactie gepaard gaat en de inspanningen die verricht moeten worden om een manier van omgang te vinden met alle nieuwe en bestaande relaties. In tabel 5.1 is opgenomen welke steun de geadopteerden vanuit hun omgeving krijgen gedurende hun zoektocht. In deze tabel is geen rekening gehouden met of gecorrigeerd voor overleden ouders, ouders die niet op de hoogte zijn of ontbrekende partners. Het gaat hier om een inventarisatie van de bronnen die de geadopteerden tot steun zijn en niet om de redenen waarom zij ontbreken. Uit de tabel blijkt dat partner en vrienden de belangrijkste bronnen van steun zijn. Daarna komen de adoptieouders, van wie de moeder op bijna alle momenten meer steun biedt dan de vader. Ook de Fiom-werker fungeert voor veel geadopteerden als belangrijke bron van steun. Opvallend is vooral het grote percentage niet-ontmoeters dat op tijdstip 4 steun zegt te krijgen van een Fiom-werker. Het is de periode dat de niet-ontmoeters het feit moeten verwerken dat hun zoekactie niet zal resulteren in een ontmoeting met de biologische moeder en wel wat extra steun kunnen gebruiken. Ook na twee jaar is het aantal ontmoeters en niet-ontmoeters dat steun zegt te krijgen van Fiom-werkers nog altijd 40%.

De verschillen tussen de verschillende tijdstippen zijn gering, uitgezonderd de al genoemde steun van de Fiom-werker voor de niet-ontmoeters op het vierde moment. Ontmoeters en niet-ontmoeters krijgen evenveel steun.

Tabel 5.1: Bronnen van steun voor de geadopteerden bij de vijf metingen

Meting	1	2	3	4		5	
Bron van steun	N=81	N=58	N=45 ontmoet	N=42 ontmoet	N=15 niet ontmoet	N=39 ontmoet	N=15 niet ontmoet
Adoptiemoeder	33 (41%)	25 (43%)	17 (38%)	17 (40%)	8 (53%)	17 (44%)	8 (53%)
Adoptievader	30 (37%)	15 (26%)	14 (31%)	18 (43%)	6 (40%)	16 (41%)	3 (20%)
Andere familieleden	26 (32%)	18 (31%)	22 (49%)	27 (32%)	3 (20%)	5 (13%)	1 (7%)
Partner	58 (72%)	41 (71%)	33 (73%)	32 (76%)	11 (73%)	29 (74%)	11 (73%)
Vrienden	43 (53%)	40 (69%)	35 (78%)	35 (83%)	12 (80%)	24 (62%)	11 (73%)
Lotgenoten		4 (7%)	12 (27%)	6 (14%)	6 (40%)	5 (15%)	3 (20%)
Fiom-werker		32 (55%)	28 (62%)	13 (31%)	12 (80%)	16 (41%)	6 (40%)

Ontwikkeling van de relatie met de biologische moeder

Geadopteerden die een zoekactie beginnen, koesteren een groot verlangen om hun biologische moeder te ontmoeten: driekwart (74%) van de geadopteerden geeft bij aanvang aan dat hun verlangen groot of zeer groot was. Na de ontmoeting blijven zij dit contact

onverminderd belangrijk vinden: drie maanden na de ontmoeting vindt 88% van de geadopteerden dit contact 'belangrijk' tot 'zeer belangrijk' en na twee jaar 81%. Betekent een belangrijk contact dat er sprake is van frequente contacten en van een bevredigende relatie met de biologische moeder?

Frequentie van contact

In de periode van de ontmoeting blijkt slechts een enkele geadopteerde teleurgesteld en niet van plan verdere contacten met zijn moeder te onderhouden. Deze positieve gestemdheid neemt in de loop van de tijd enigszins af: drie maanden na de ontmoeting zeggen drie (7%) geadopteerden dat zij geen contact meer willen met hun biologische moeder en nog eens acht (19%) geadopteerden zeggen op dit tijdstip dat zij twijfelen of zij in contact willen blijven. Dit betekent dat al snel na de ontmoeting een kwart van de geadopteerden zijn biologische moeder niet meer wil zien of twijfels heeft bij dit contact. Twee jaar na de ontmoeting hebben zes geadopteerden (15%) geen contact meer. De opgegeven redenen zijn zeer divers, zoals de teleurstelling dat de moeder niet wil vertellen wie de biologische vader is, het 'niet klikken', 'haar gokverslaving', het 'goedpraten van de afstand', of een moeder die de hoorn op de haak gooit als haar zoon opbelt. Naast de geadopteerden die geen contact meer hebben, zijn er nog zes geadopteerden die twijfelen, onder andere omdat zij zich onder druk voelen staan van de biologische moeder (driemaal) of het contact te oppervlakkig of te vrijblijvend is. Vier geadopteerden hebben spijt van de ontmoeting. In totaal heeft na twee jaar eenderde (31%) van de geadopteerden het contact verbroken of twijfelt.

De meeste geadopteerden houden wel contact; de contacten zijn echter niet frequent. Op het moment van de ontmoeting weet bijna de helft (43%) van de geadopteerden nog niet hoe vaak zij hun biologische moeder wensen te zien. Drie maanden na de ontmoeting is er meer duidelijkheid ontstaan, de meeste geadopteerden kunnen nu aangeven met welke frequentie zij hun biologische moeder willen zien. Ongeveer de helft (51%) vindt een paar keer per jaar wel voldoende; 27% wil hun biologische moeder eens per maand zien. Slechts drie geadopteerden (7%) willen hun moeder eens per week zien. Na twee jaar blijken de contacten wat minder frequent uit te vallen: 68% ziet zijn moeder maximaal één keer per twee maanden, 22% eens in de één à twee maanden en 10% meer dan één keer per maand. Er is één geadopteerde die zijn moeder wekelijks ziet en één geadopteerde ziet haar één keer in de twee weken.

Uit zowel Nederlands als buitenlands onderzoek komen gelijksoortige resultaten naar voren. Stuitje (1996) vindt dat een vijfde van de geadopteerden het contact al stopt na twee à drie ontmoetingen. Havelaar (1997) vindt in haar onderzoek dat de meeste geadopteerden hun biologische moeder minder dan één keer per maand zien en vaak nog veel minder.

Emotionele aard van contact

In tabel 5.2. is samengevat welke emoties de geadopteerden van toepassing vinden op het contact met hun biologische moeder bij meting 3, 4 en 5. Herkenning is de emotie die op twee van de drie momenten het meest genoemd wordt. In het vorige hoofdstuk is al geconcludeerd dat behoefte aan herkenning een van de 'diepere' motieven is die de geadopteerde aanzet tot het ondernemen van een zoekactie.

Bij de overige emoties valt een duidelijke neerwaartse trend te constateren. Het contact met de biologische moeder wordt na de ontmoeting minder emotioneel en minder overweldigend. Dit ligt voor de hand omdat de spanning van het nieuwe verdwijnt. Minder vanzelfsprekend is de toename van het aantal teleurgestelde geadopteerden van 4% naar 24%. Daarnaast waardeert eenderde (35%) van de geadopteerden de relatie als oppervlakkig. Het aantal geadopteerden dat de relatie bevredigend vindt, loopt terug: twee jaar na de ontmoeting vindt minder dan eenderde van de geadopteerden deze kwalificatie van toepassing op de relatie met hun biologische moeder. Opmerkelijk is ook het grote aantal geadopteerden dat de relatie als verwarrend beschouwt. Geremd en zakelijk zijn ten slotte termen die weinigen van toepassing vinden.

Tabel 5.2: Emoties van toepassing op de ontmoeting en bij contact met de biologische moeder

Toepasselijke emoties	Meting 3 N=45	Meting 4 N=42	Meting 5 N=34
Herkenning	30 (67%)	23 (55%)	22 (65%)
Verhelderend	26 (57%)	26 (62%)	14 (41%)
Opluchting	23 (51%)	15 (36%)	8 (24%)
Emotioneel	19 (42%)	15 (36%)	9 (27%)
Bevredigend	20 (44%)	20 (48%)	10 (29%)
Overweldigend	10 (22%)	6 (14%)	3 (9%)
Geremd	8 (18%)	1 (2%)	4 (12%)
Zakelijk	2 (4%)	2 (5%)	0 (0%)
Teleurstellend	2 (4%)	7 (17%)	8 (24%)
Verwarrend	-	11 (26%)	9 (27%)
Oppervlakkig	-	-	12 (35%)

Naast de zojuist besproken gevoelens die steeds in alle vragenlijsten terugkeren, is er alleen drie maanden na de ontmoeting gevraagd of ontmoetende geadopteerden gevoelens van verliefdheid op de biologische moeder herkenden. In de literatuur wordt hier af en toe, onder andere door Modell (1997), op gewezen. Acht (20%) van de ontmoetende geadopteerden beantwoorden deze vraag met 'ja'. De toelichting die zij hierbij verstrekken, geeft aan hoe geadopteerden dit gevoel interpreteren. Allereerst nuanceren zij het gevoel van verliefdheid: 'Het lijkt op verliefdheid maar de affectie is toch anders';

'Er spelen heel sterke gevoelens maar meer in de zin van verbondenheid.' Verder wordt aangegeven dat van heftige gevoelens vooral in het (prille) begin sprake is: 'Ja, in het begin vooral. Nergens anders aan kunnen denken, wachten op telefoon of post'; 'Ja, misschien een paar seconden en daarna erkenning.' Een geadopteerde die deze vraag met 'ja' beantwoordt, signaleert: 'Ja, maar meer van haar kant. Al heeft ze dat natuurlijk nooit gezegd.' En een geadopteerde signaleert dat de 'verliefdheid' zich meer op zijn biologische broers en zusters richt: 'Ja, ik moest de hele tijd aan mijn broers en zusters denken. Ik wou ze zo snel mogelijk weerzien.' Benadrukt moet worden dat het een enkele vraag in het hele onderzoek betreft. Maar degenen die deze vraag met 'ja' beantwoorden, lijken over het algemeen meer het obsessieve karakter en de heftigheid van de emoties rond de ontmoeting op het oog te hebben dan dat zij er een expliciet seksuele betekenis aan verbinden.

Samenvattend rijst een beeld op van een niet zo diepgaande, wat oppervlakkige relatie die minder dan eenderde van de geadopteerden bevredigend vindt. De verklaring voor dit negatieve oordeel wordt uitgewerkt in de volgende paragraaf waarin geïnventariseerd wordt op welke verrassingen en teleurstellingen geadopteerden zeggen te stuiten in de contacten met hun biologische moeder.

Verrassingen en teleurstellingen

Twee jaar na de ontmoeting is aan de geadopteerden gevraagd welke verrassingen en teleurstellingen zij ervaren hebben in het contact met hun moeder. Van de 39 geadopteerden die deze vraag beantwoorden, sommen 19 geadopteerden alleen teleurstellingen op, acht noemen uitsluitend verrassingen en zes geadopteerden noemen voorbeelden van beide categorieën. De rest noemt geen voorbeelden⁷. Allereerst valt op dat het aantal teleurstellingen groter is dan het aantal verrassingen. Verder wordt er ook veel uitgebreider stilgestaan bij de teleurstellingen en zijn de klachten meer divers.

Aan de positieve kant wordt achtmaal de treffende gelijkenis genoemd en vijfmaal de goede ontvangst in de biologische familie. 'Geen teleurstellingen, maar ik was zeer verast door de openheid van haar en haar gezin. Ik werd in haar gezin opgenomen en geaccepteerd. Ze geeft me het gevoel erbij te horen.'

De lijst met teleurstellingen betreft vooral moeilijkheden in het contact (12x), het karakter en persoonlijkheid van de moeder (9x) en het feit dat men de 'echte' moeder niet gevonden heeft (3x). Wat de moeilijkheden in het contact betreffen is daar allereerst het niet klikken: 'Het klikte helemaal niet, ik voelde helemaal niets voor haar'; 'Wij liggen totaal niet op een lijn.' Daarnaast wordt de biologische moeder een groot aantal zaken verweten in het contact: zij zou niet open en eerlijk zijn, relevante informatie

7 Een geadopteerde noemt milieuverschillen waarvan niet duidelijk is of dit een verrassing of teleurstelling was.

achterhouden, met name over de biologische vader, de afstand ‘blijvend ongenueanceerd goedpraten’, geen ‘plaats inruimen’ voor de geadopteerde en vanuit zichzelf te weinig of juist te veel contact zoeken. Een aantal uitspraken ter illustratie: ‘Zij vertelt mij lang niet alles, zeker niet over mijn vader, zij wist mijn geboortedatum niet meer etc.’; ‘Zij wil niet zeggen wie de biologische vader is, dus ik ben zeer teleurgesteld’; ‘Mijn moeder is in mindere mate in staat inzicht te verschaffen over haarzelf en de omstandigheden dan ik gehoopt had’; ‘Het contact is nihil. Terwijl het zo leuk had kunnen zijn, ook de totale geheimhouding staat mij tegen.’ Ten slotte valt de term ‘stalking’ voor een moeder die na de ontmoeting elke dag belt.

Teleurgesteld zijn de geadopteerden ook in het karakter en de persoonlijkheid van de biologische moeder. De biologische moeder wordt omschreven als: ‘geestelijk niet zo sterk’; ‘... een geestelijk labiele vrouw ... die haar gevoelens niet kan prijsgeven’, iemand die ‘depressief is en dood wil(de)’; ‘gokverslaafd’ en ‘erg oppervlakkig’. Ten slotte een citaat van een geadopteerde die zowel een teleurstelling als een verrassing noemt: ‘De gelijkenis met het uiterlijk was verrassend, verder valt zij een beetje tegen.’

Hoewel de grote meerderheid van de geadopteerden niet op zoek is naar zijn echte moeder, zijn er toch drie geadopteerden die teleurgesteld zijn omdat zij die ‘echte moeder’ niet vonden: ‘Ik heb gezocht naar mijn moeder met de daarbij behorende moederrol. Ik heb namelijk in mijn leven echt een moederfiguur gemist. Tot op heden lukt het mijn biologische moeder niet die rol te vervullen’; ‘Het is minder moeder/dochter gevoel dan ik dacht. Wij hebben eerder kennissen erbij. De gevoelens van warmte, liefde vind ik tussen ons beiden nog weinig.’

Biologische moeder als kennis

De drie zojuist geciteerde geadopteerden die teleurgesteld zijn dat zij hun ‘echte moeder’ niet gevonden hebben, zijn een uitzondering. Het merendeel van de geadopteerden zegt bij aanvang van de zoekactie niet op zoek te zijn naar de ‘echte moeder’ en heeft waarschijnlijk voor de relatie met zijn biologische moeder ook niet de moeder-kind band als relatievorm voor ogen. Met welk relatiemodel vinden de geadopteerden uit dit onderzoek de relatie met hun biologische moeder dan na twee jaar het beste vergelijkbaar?

De geadopteerden zijn de volgende alternatieven aangeboden: ‘moeder’; ‘familielid’; ‘goede vriendin’; ‘kennis’ en ‘anders’. Het alternatief ‘kennis’ wordt het meest frequent gekozen, bijna eenderde (32%) van de geadopteerden kiest voor deze optie. Daarnaast kiest 15% voor ‘goede vriendin’, 12% voor ‘moeder’ en 12% voor ‘familielid’. Tien geadopteerden (29%) kunnen zich niet vinden in de alternatieven en vullen de categorie ‘anders’ in. Vier keer gebeurt dit omdat zij de geboden alternatieven te positief vinden: ‘Zij is een hele grote oplichter’; ‘een hele vage kennis’; ‘een vreemde die toevallig mijn moeder is’; ‘een vreemde die ik niet goed kan doorzien’. In de overige zes gevallen wordt

tweemaal gewezen op de biologische band: 'Zij is iemand waarin ik negen maanden heb vertoefd.' Twee keer wordt gezegd dat men de moeder nog moet leren kennen: 'Zij is iemand waarvan ik voel dat zij zeer belangrijk is maar het contact moet nog groeien.' Twee keer lijken de geadopteerden te aarzelen over de juiste omschrijving: 'Zij is mijn moeder. Zij is een goede vriendin.'

Deze resultaten komen overeen met de resultaten van eerder onderzoek: Sachdev (1989) en Pacheco & Eme (1993) vinden dat in eenderde van de gevallen de ontmoeting uitmondt in een relatie die het karakter heeft van een relatie met een vreemde of vage kennis en dat weinig geadopteerden hun biologische moeder zien als hun 'moeder'.

Samenvattend, hoewel de meeste geadopteerden contact houden en dit contact belangrijk blijven noemen, moet geconcludeerd worden dat na twee jaar de contacten met de biologische moeder weinig frequent zijn en naast verrassingen, vooral veel teleurstellingen opleveren. De kwaliteit van de relatie is betrekkelijk: slechts krap eenderde noemt de relatie bevredigend, terwijl ruim eenderde spreekt van een oppervlakkige relatie en eenvierde de relatie teleurstellend noemt. Het blijkt in veel gevallen niet eenvoudig een goede relatie met de biologische moeder op te bouwen.

Ontwikkeling van de relatie met de biologische vader

Het zoeken en ontmoeten van de biologische vader zou een logische volgende stap kunnen zijn in het zoekproces van de geadopteerde. In elk geval formuleren veel geadopteerden als één van de doelen om een zoekactie te ondernemen, het verkrijgen van informatie over de biologische vader (57%, tweede meting). Maar betekent deze interesse nu ook dat geadopteerden hun biologische vader willen ontmoeten en zo ja, in welke mate slagen geadopteerden erin dit verlangen te realiseren?

Bij de aanvang van de zoekactie is het verlangen om de biologische vader te ontmoeten duidelijk veel kleiner dan het verlangen om de biologische moeder te ontmoeten: een kwart (25%) van de geadopteerden noemt hun verlangen om de biologische vader te ontmoeten groot of zeer groot. Het verlangen naar een ontmoeting met hun biologische moeder was op hetzelfde tijdstip drie keer zo groot (74%). Het verlangen om de biologische vader te ontmoeten stijgt niet in de loop der tijd. Op zowel het vierde als het vijfde tijdstip geeft 18% van de geadopteerden aan een groot dan wel zeer groot verlangen te hebben naar een dergelijke ontmoeting.

Het ontmoeten van de biologische vader staat niet hoog op het wensenlijstje van geadopteerden. Zijn er desondanks pogingen ondernomen om de biologische vader op te sporen en te ontmoeten? Voor het merendeel van de geadopteerden is dit een reële optie. Twee jaar na de ontmoeting met de biologische moeder zeggen 22 (58%) geadopteerden dat het mogelijk is op zoek te gaan naar de biologische vader, 16 geadop-

teerden geven aan dat die mogelijkheid niet aanwezig is. Van 12 geadopteerden is bekend waarom de optie van zoeken ontbreekt: van drie geadopteerden is de biologische vader overleden, van twee is de biologische vader onbekend en van zeven geadopteerden wenst de biologische moeder geen informatie te geven.

Van de 22 geadopteerden die de biologische vader kunnen opzoeken, hebben dit er zeven daadwerkelijk gedaan. Van de resterende 15 zeggen er zes dat in de toekomst wel te willen doen. Minder dan eenderde van de geadopteerden die hun biologische vader kunnen opsporen, doet dit binnen twee jaar.

Hoe ligt deze kwestie bij de niet-ontmoeters? Twee jaar na de ontmoeting is het verlangen naar contact met de biologische vader sterker bij de niet ontmoetende geadopteerden dan bij degenen die wel ontmoeten: de groep die zijn verlangen naar de biologische vader groot of zeer groot noemt, is meer dan drie keer zo groot namelijk 58% (ontmoeters: 18%). Als een ontmoeting met de biologische moeder niet mogelijk is, groeit bij de niet-ontmoeters het verlangen naar een ontmoeting met de biologische vader.

De mogelijkheden om een dergelijk contact te realiseren zijn kleiner voor de niet-ontmoeters dan voor de ontmoeters. De niet-ontmoeters beschikken over veel minder informatie met betrekking tot de biologische vader. Van de 17 geadopteerden die hun moeder niet ontmoeten, hebben er twee op het laatste tijdstip contact met hun vader en hebben er drie persoonlijke informatie waarmee zij een zoekactie zouden kunnen ondernemen.

Ontwikkeling van de relaties met de overige leden van biologische familie

Uit onderzoek blijkt dat na de ontmoeting met de moeder meestal andere biologische familieleden ontmoet worden. In het onderzoek van Sachdev (1992) ontmoet bijna viervijfde van de geadopteerden andere biologische familieleden. Hij vindt dat geadopteerden zich regelmatig meer verbonden voelen met hun biologische (half)broers en zusters en met hen meer bevredigende banden opbouwen dan met hun biologische moeder of vader. Dit zou onder meer het geval zijn doordat zij in leeftijd dichter bij elkaar liggen, deze (half)broers en zusters niet de geschiedenis van de biologische moeder meedragen die beladen is met schuld, schaamte en angst en omdat er vooraf minder verwachtingen zijn. Bovendien zouden de relaties tussen broers en zusters minder bedreigend zijn voor de adoptieouders (Pacheco & Eme, 1993). Pacheco & Eme constateren dat de gevonden biologische (half)broers en zusters meestal gezien worden als zeer speciale of goede vrienden.

Voor slechts weinig geadopteerden is het ontmoeten van biologische broers of zusters een van de redenen om een zoekactie te ondernemen. Desondanks ontmoet viervijfde

(82%) van de geadopteerden hun biologische broers en zusters binnen drie maanden na de ontmoeting met de biologische moeder. Twee jaar na de ontmoeting is dit percentage niet gestegen. De geadopteerden die op dat moment hun biologische broers en zusters nog niet ontmoet hebben, geven aan dat in de toekomst wel te willen.

Twee jaar na de ontmoeting is aan de 26 geadopteerden die contact hebben met biologische broers en zusters gevraagd dit contact te beschrijven. Er zijn slechts twee geadopteerden die in hun omschrijving verwijzen naar biologische banden: één geadopteerde zegt: 'Goed, zij zijn nog wel jong, maar het voelt echt als broer en zus.' De andere geadopteerde laat het wat meer in het midden: 'Goed als een broer/vriend.' De relatie wordt meestal (10x) omschreven met termen als goed, gezellig, aardig, 'wat kletsen'. In een aantal gevallen is er alleen contact via telefoon en brief (3x) of wordt de relatie oppervlakkig of teleurstellend (4x) gevonden. De gegeven toelichtingen zijn summier en lijken niet te wijzen op erg intensieve relaties. Wel zijn er vijf geadopteerden die 'ja' zeggen op de vraag of zij gevoelens van verliefdheid op broers en zusters herkennen. Bij de bevestiging wordt tegelijkertijd aangegeven dat het kort duurt en vooral in het begin speelt: 'Ik denk heel eventjes in het begin bij mijn halfbroer.' en 'Omdat je het liefst, zeker in het begin, bij hen wilt zijn om schade in te halen.' Geadopteerden praten erover in de verleden tijd, als iets dat men achter zich heeft gelaten: 'Ik had een zwevend gevoel, ik wilde haar beschermen, zo voelde het.'

Drievijfde van de geadopteerden vindt de relatie met de biologische moeder belangrijker dan die met hun biologische broers en zusters, eenvijfde vindt beide relaties even belangrijk en eenvijfde vindt hun relatie met broers en zusters belangrijker. Dit correspondeert niet helemaal met de kwalitatieve waardering van de relaties: 37% vindt de relatie met hun biologische moeder beter dan met hun biologische broers en zusters, 19% vindt die relatie slechter en 44% waardeert de relaties gelijk. Een belangrijke relatie hoeft niet in alle gevallen ook een betere relatie te zijn.

Samengevat: In overeenstemming met eerder onderzoek is er sprake van een hoog aantal geadopteerden dat na de ontmoeting met de biologische moeder zijn biologische broers en zusters ontmoet. De intensiteit van de relaties lijkt wat minder intensief en 'speciaal' dan in eerder onderzoek. Eenvijfde vindt hun relatie met broers en zusters belangrijker dan die met de biologische moeder en een gelijk aantal vindt de relatie met broers en zusters ook beter.

In vergelijking met de contacten met biologische broers en zusters, vallen de contacten met de biologische grootouders zeer mager uit. Twee jaar na de ontmoeting heeft er slechts in 15% van de gevallen een ontmoeting plaatsgevonden. Gedeeltelijk valt dit te verklaren uit het overlijden van de grootouders. Maar wellicht speelt hierbij ook mee dat de grootouders vaak een beslissende rol gespeeld hebben in het afstaan van de geadopteerde.

Relatie met de adoptieouders in de fase na de ontmoeting

Twee jaar na de ontmoeting zijn de ouders van vier gezinnen nog steeds niet op de hoogte van het feit dat hun kind zijn biologische moeder heeft gezocht en ontmoet. Aanvankelijk stelden 23 geadopteerden hun adoptieouders niet op de hoogte.

De positieve opstelling van de ouders lijkt tijdens de loop van het onderzoek wat af te nemen (zie tabel 5.3 en 5.4). Dit geldt in sterkere mate voor de adoptiemoeders dan voor de adoptievaders. De verschuiving is niet in de richting van een negatievere opstelling maar vooral in de richting van een meer neutrale of wisselende opstelling. Bij alle metingen blijft het zo dat maar een heel enkele geadopteerde rapporteert dat zijn adoptievader of adoptiemoeder zich negatief opstelt. Deze wat neutralere opstelling kan wellicht geïnterpreteerd worden als wennen aan een nieuwe situatie.

De mogelijkheid om met hun adoptieouders te praten is in de ogen van de geadopteerden vrij stabiel: op alle momenten zegt ongeveer de helft van de geadopteerden 'ja' op de vraag of zij met hun ouders kunnen praten. De groep die aangeeft 'helemaal niet' of 'niet echt' met hun ouders te kunnen praten komt op geen enkel moment boven de 30% uit (zie tabel 5.5 en 5.6).

Vergelijkbare resultaten zijn te zien bij de vraag of geadopteerden zich gesteund voelen. De helft van de geadopteerden voelt zich gedurende de gehele periode gesteund door zijn adoptievader en -moeder (zie tabel 5.7 en 5.8).

Tevens zeggen de meeste geadopteerden dat het contact met de biologische moeder van weinig invloed is op de relatie met de adoptieouders (zie tabel 5.9 en 5.10). Op alle tijdstippen vindt een ruime meerderheid (> 70%) dat er door dit contact met de biologische moeder niets veranderd is in de relatie met de adoptieouders.

Ten slotte zegt na twee jaar 73% van de geadopteerden dat de relatie met hun adoptiemoeder 'goed' of 'uitstekend' is en 77% zegt dit over de relatie met de adoptievader.

Voorzover er veranderingen te zien zijn, wijzen die op een verbetering in de relatie na twee jaar. Overigens zijn alle verschuivingen in de relatie met adoptieouders niet significant.

Aan de niet-ontmoeters zijn vergelijkbare vragen gesteld. De resultaten van de niet-ontmoeters lijken sterk op de resultaten van de geadopteerden die hun moeder wel ontmoeten.

Twee jaar na de afronding van de zoekactie noemt het overgrote deel van de niet-ontmoetende geadopteerden hun relatie met hun adoptieouders 'goed' of 'uitstekend' (moeders 73%; vaders 80%). Geen enkele geadopteerde vindt op dat moment de relatie met zijn adoptievader veranderd. Er is één geadopteerde die de relatie met zijn adoptiemoeder verslechterd vindt. Alle anderen vinden hun relatie met hun adoptiemoeder gelijk gebleven of zelfs verbeterd. Van de niet-ontmoeters zegt 70% of meer 'ja' of 'gaat wel' op de vraag

of zij met hun adoptievader of -moeder kunnen praten. En ruim de helft voelt zich door de adoptieouders gesteund op beide momenten. Het gaat hierbij om kleine getallen: het aantal niet-ontmoeters dat deelneemt aan het onderzoek is klein (respectievelijk 15 en 17 geadopteerden op tijdstip 4 en 5) en bovendien zijn er nogal wat vaders en moeders overleden (zes vaders en twee moeders) en is één vader nog niet op de hoogte.

Tabel 5.3: Houding adoptiemoeder tegenover zoekactie (meting 1 en 2), ontmoeting (meting 3) en contact met de biologische moeder (meting 4 en 5)

Adoptiemoeders					
	Meting 1 N=52	Meting 2 N=44	Meting 3 N=32	Meting 4 N=33	Meting 5 N=28
Negatief	1 (2%)	2 (5%)	1 (3%)	3 (9%)	1 (4%)
Neutraal	8 (15%)	12 (27%)	4 (13%)	8 (24%)	11 (39%)
Wisselend	9 (17%)	10 (23%)	6 (19%)	4 (12%)	5 (18%)
Positief	34 (65%)	20 (45%)	21 (66%)	18 (54%)	11 (39%)
Overleden	9	6	6	6	6
Niet ingelicht	20	6	5	3	3

Tabel 5.4: Houding adoptievader tegenover zoekactie (meting 1 en 2), ontmoeting (meting 3) en contact met de biologische moeder (meting 4 en 5)

Adoptievaders					
	Meting 1 N=46	Meting 2 N=38	Meting 3 N=27	Meting 4 N=29	Meting 5 N=25
Negatief	1 (2%)	1 (3%)	-	1 (3%)	-
Neutraal	11 (24%)	15 (39%)	8 (30%)	10 (34%)	8 (32%)
Wisselend	5 (11%)	4 (11%)	1 (4%)	1 (3%)	4 (16%)
Positief	29 (63%)	18 (47%)	18 (67%)	17 (59%)	13 (52%)
Overleden	16	13	11	9	10
Niet ingelicht	19	7	5	2	3

Tabel 5.5: Kunt u met uw adoptiemoeder over de zoekactie (meting 2), de ontmoeting (meting 3) en het contact met de biologische moeder praten (meting 4 en 5)?

Adoptiemoeders					
	Meting 2 N=45	Meting 3 N=34	Meting 4 N=33	Meting 5 N=30	
Ja	23 (51%)	19 (56%)	17 (52%)	16 (53%)	
Gaat wel	10 (22%)	6 (18%)	7 (21%)	8 (27%)	
Niet echt	8 (18%)	7 (21%)	5 (15%)	4 (13%)	
Helemaal niet	4 (9%)	2 (6%)	4 (12%)	2 (7%)	
Overleden	6	6	6	6	
Niet ingelicht	6	5	3	3	

Tabel 5.6: Kunt u met uw adoptievader over de zoekactie (meting 2), de ontmoeting (meting 3) en het contact met de biologische moeder (meting 4 en 5) praten?

Adoptievaders				
	Meting 2 N=38	Meting 3 N=27	Meting 4 N=29	Meting 5 N=26
Ja	18 (47%)	18 (67%)	17 (59%)	15 (58%)
Gaat wel	9 (24%)	6 (22%)	6 (21%)	7 (27%)
Niet echt	7 (18%)	2 (7%)	3 (10%)	3 (12%)
Helemaal niet	4 (11%)	1 (4%)	3 (10%)	1 (4%)
Overleden	13	11	9	10
Niet ingelicht	7	5	2	3

Tabel 5.7: Steunt uw adoptiemoeder u bij de zoekactie (meting 1 en 2), de ontmoeting (meting 3) en het contact met de biologische moeder (meting 4 en 5)?

Adoptiemoeders					
	Meting 1 N=51	Meting 2 N=46	Meting 3 N=30	Meting 4 N=33	Meting 5 N=30
Ja	33 (65%)	25 (54%)	17 (57%)	17 (52%)	17 (57%)
Nee	18 (35%)	21 (26%)	13 (43%)	16 (48%)	13 (43%)
Overleden	9	6	6	6	6
Niet ingelicht	20	6	5	3	3

Tabel 5.8: Steunt uw adoptievader u bij de zoekactie (meting 1 en 2), de ontmoeting (meting 3) en het contact met de biologische moeder (meting 4 en 5)?

Adoptievaders					
	Meting 1 N=45	Meting 2 N=37	Meting 3 N=25	Meting 4 N=31	Meting 5 N=26
Ja	30 (67%)	15 (41%)	14 (56%)	18 (58%)	16 (62%)
Nee	15 (33%)	22 (59%)	11 (44%)	13 (42%)	10 (38%)
Overleden	16	13	11	9	10
Niet ingelicht	19	7	5	2	3

Tabel 5.9: Is relatie met adoptiemoeder veranderd door zoekactie (meting 1 en 2), ontmoeting (meting 3) en contact met de biologische moeder (meting 4 en 5)?

Adoptiemoeders					
	Meting 1 N=52	Meting 2 N=43	Meting 3 N=32	Meting 4 N=33	Meting 5 N=30
Verbeterd	3 (6%)	4 (9%)	4 (13%)	4 (12%)	7 (23%)
Gelijk gebleven	48 (92%)	36 (84%)	23 (72%)	25 (76%)	21 (70%)
Verslechterd	1 (2%)	3 (7%)	5 (16%)	4 (12%)	2 (7%)
Overleden	9	6	6	6	6
Niet ingelicht	20	6	5	3	3

Tabel 5.10: Is relatie met adoptievader veranderd door zoekactie (meting 1 en 2), de ontmoeting (meting 3) en contact met de biologische moeder (meting 4 en 5)?

Adoptievaders					
	Meting 1 N=46	Meting 2 N=38	Meting 3 N=27	Meting 4 N=29	Meting 5 N=26
Verbeterd	2 (4%)	2 (5%)	3 (11%)	1 (3%)	5 (19%)
Gelijk gebleven	43 (93%)	35 (93%)	24 (89%)	26 (90%)	20 (77%)
Verslechterd	1 (2%)	1 (3%)	-	2 (7%)	1 (4%)
Overleden	16	13	11	9	10
Niet ingelicht	19	7	5	2	3

Goed of slecht?

Wat zeggen al de voorgaande cijfers nu eigenlijk over de kwaliteit van de relatie van de geadopteerde met zijn adoptieouders en over de problemen die een zoekactie in die relatie oplevert. Vastgesteld kan worden dat het merendeel van de geadopteerden een uitstekende relatie met zijn ouders heeft en een zoekactie daaraan niets verandert. Tegelijkertijd is het wél zo dat maar de helft van de geadopteerden door hun ouders gesteund wordt en een even groot aantal niet volmondig 'ja' zegt op de vraag of zij met hun ouders kunnen praten over de zoekactie. Zeker is het zo dat daarbij bedacht moet worden dat de zoekende geadopteerde gemiddeld 30 is, zelfstandig woont en over het algemeen een vaste relatie heeft. Hoeveel dertigjarigen bespreken hun problemen met hun ouders en kunnen bij hun ouders terecht voor steun? Deze relativering hoeft echter nog niet te betekenen dat een zoekactie voor alle adoptieouders een makkelijke gebeurtenis is. In de volgende paragrafen bespreken wij een aantal resultaten die iets laten zien van het soort problemen dat zich in een deel van de adoptiegezinnen kan voordoen door een zoekactie.

Gekwetst

Adoptie, het bestaan van biologische ouders en de zoekactie blijven ook twee jaar na de ontmoeting of afronding van de zoekactie problematische onderwerpen in een deel van de adoptiegezinnen. Op dat tijdstip denkt meer dan de helft (55%) van de ontmoetende geadopteerden dat zijn adoptieouders het moeilijk vinden om aan zijn biologische ouders te denken, 31% denkt de adoptiemoeder en 20% de adoptievader gekwetst te hebben met de zoekactie en 40% denkt dat zijn ouders niet begrijpen wat geadopteerd zijn voor hem betekent.

Voor de niet-ontmoeters worden de volgende, vergelijkbare resultaten gevonden: 37,5% denkt dat zijn adoptieouders het moeilijk vinden om aan de biologische ouders

te denken, 20% denkt zijn vader of moeder gekwetst te hebben met de zoekactie en 50% denkt dat zijn ouders niet begrijpen wat het betekent om geadopteerd te zijn.

Minimaal één op de vijf van alle geadopteerden denkt zijn adoptievader of adoptiemoeder gekwetst te hebben. De gekwetstheid neemt bij de adoptiemoeders sterkere vormen aan dan bij de vaders. De termen die de geadopteerden in de toelichting gebruiken zijn heftiger 'Zij was altijd negatief over de zoekactie. Toen ik destijds toch doorzette, was dat voor haar een hele schok'; 'Ja, zij raakte zo in paniek en begreep eigenlijk niet wat ik met mijn verleden moest'; 'Ja, zij heeft heel heftig gereageerd in het begin.' Bij de vaders vertoont de gekwetstheid zich in mildere vormen. 'Ja, enigszins. Ik had het toch goed daar. Toch gaf hij de gegevens prijs'; 'Ja, soms. Vanwege zijn geslotenheid geeft hij mij wel soms het gevoel dat ik hem kwets met de zoekactie.' Het meest 'extreme' antwoord bij de adoptievaders is: 'Ja, hij dacht mij te verliezen wat in geen geval de bedoeling was en niet mag gebeuren.'

Niet echt kunnen praten

Veel geadopteerden zeggen 'niet echt' of 'helemaal niet' met hun adoptieouders te kunnen praten (zie tabel 6.5 en 6.6). Aan de geadopteerden is gevraagd toe te lichten wat zij bedoelen met het antwoord 'gaat wel'; 'niet echt' of 'helemaal niet'.

Van de geadopteerden die ontmoeten, geven er 14 (47%) een dergelijk antwoord als het om hun adoptiemoeder gaat. Een paar keer (3x) blijkt de kwalificatie te verwijzen naar de ontbrekende diepgang van de gesprekken: 'Gaat wel, je kan je verhaal wel kwijt, maar het wordt nooit een gesprek.' Twee geadopteerden geven aan zelf geen gesprek met hun adoptiemoeder te willen: 'Gaat wel, zelf niet zoveel behoefte aan. Zij wil wel vaak een en ander weten over mijn biologische familie. Ik wil dit gescheiden houden.' Bij de rest van de geadopteerden lopen de contacten niet of niet helemaal goed vanwege gevoelens die bij de moeder leven: 'Gaat wel. Concurrentiegevoel van mijn adoptiemoeder is nog een lastig punt'; 'Gaat wel. Ik ben bang dat ik haar kwets als ik er te enthousiast over praat'; 'Niet echt, ze praat er niet gemakkelijk over.'

Elf geadopteerden (41%) labelen de communicatie met hun adoptievader met voor-noemde termen. De meest genoemde reden (bij vijf van de negen geadopteerden die hun oordeel toelichten), die geheel ontbreekt bij de adoptiemoeder, is het ongemak bij de adoptievaders om over emoties te praten. 'Niet echt, waarschijnlijk zijn mijn gevoelens meer emotioneel gericht. Mijn vader is daarentegen koeler, afstandelijker'; 'Helemaal niet. Mijn moeder is bij ons 't aanspreekpunt. Mijn vader is moeilijk alleen te benaderen'; 'Niet echt. Hij heeft mij beslist geholpen door namen en feiten te geven zonder welke ik niet verder was gekomen. Maar hij is onverschillig voor mijn gevoelens en het huidige contact.' Het lijkt erop dat adoptiemoeders de contacten met de biologische moeder als meer bedreigend ervaren en heftiger reageren dan adoptievaders.

Dit onderscheid tussen adoptievaders en -moeders komt ook naar voren bij een

andere vraag die inventariseert of adoptieouders invloed (belemmerend of stimulerend) hebben op het contact met de biologische moeder. Het merendeel van de geadopteerden geeft aan dat zijn ouders geen invloed hebben op het contact: dit geldt voor 56% van de moeders en 67% van de vaders. Adoptieouders worden vaker dan vaders een belemmering gevonden: zes moeders (19%) tegenover één vader (4%). ‘Zeer belemmerend, in die zin dat zij mij tussen twee mensen laat kiezen. Het is een loyaliteitsstrijd die in principe niet gestreden zou moeten worden en al helemaal niet door mij’; ‘Onbewust heeft het een belemmerende werking vanwege een bepaald schuldgevoel.’ Stimulerend is 30% van de vaders en 25% van de moeders: ‘Zij leeft met mij mee en accepteert dit’; ‘Hij staat er voor 100% achter’; ‘Stimulerend. Zij vraagt ernaar en legt me geen strobreed in de weg.’

Samenvattend: over het algemeen hebben de geadopteerden een goede relatie met hun ouders waarin door de zoekactie en ontmoeting ook niet veel verandert. Adoptie en daarmee de zoekactie zijn en blijven in een deel van de gezinnen pijnlijke onderwerpen. Dit kan verklaren waarom ondanks de uitstekende band van de geadopteerden met de adoptieouders, juist het contact over de zoekactie en de ontmoeting een moeizaam karakter krijgt: slechts de helft van de geadopteerden voelt zich gesteund en kan er goed met zijn adoptieouders over praten.

Minimaal één op de vijf geadopteerden gaat ervan uit zijn ouders gekwetst te hebben met zijn zoekactie. Uit de gegeven toelichting blijkt dat vooral bij een aantal adoptieouders er sprake is van heftige emoties. Meer in het algemeen denkt de helft van de geadopteerden dat hun adoptieouders niet begrijpen wat het betekent geadopteerd te zijn.

Twee jaar na afronding van de zoekactie beoordelen ontmoeters en niet-ontmoeters hun relatie met hun adoptieouders gelijklopend. Of de geadopteerde zijn biologische moeder wel of niet ontmoet blijkt niet van invloed op de relatie van de geadopteerde met zijn adoptieouders na twee jaar.

Plaats adoptieouders en biologische moeder in het leven van de geadopteerde

Vrijwel elke betrokken adoptieouder zal zich af en toe afvragen welke plaats de biologische moeder gaat innemen in het leven van de geadopteerde en of door de ontmoeting het belang van hem of haarzelf niet dreigt af te nemen. Bestaat er aanleiding om zich daar zorgen over te maken?

Een aantal vragen waarin geadopteerden expliciet de betekenis en het belang van beide moeders/vaders met elkaar vergelijken, maakt duidelijk dat de adoptieouder in het leven van de meeste geadopteerden een belangrijkere plaats blijft innemen dan de biologische moeder. Bij het begin van de zoekactie voelen de meeste geadopteerden

zich meer verbonden met de adoptieouders dan met de biologische moeder of vader. Dit verandert niet door de zoekactie: twee jaar na de ontmoeting of afronding voelt 82% zich meer verbonden met de adoptiemoeder dan met de biologische moeder en 71% meer met de adoptievader dan met de biologische vader. Eenzelfde beeld komt naar voren bij de vraag welke van beide moeders belangrijker is voor de geadopteerde: drie van de vijf geadopteerden vinden hun adoptiemoeder belangrijker (59%), één op de vijf (21%) zijn biologische moeder, 15% vindt ze beiden even belangrijk en 4% geen van beiden. En ten slotte zeggen twee jaar na de ontmoeting vrijwel alle geadopteerden (87%) dat zij liever opgegroeid zijn bij hun adoptieouders dan bij hun biologische moeder. De redenen die geadopteerden hiervoor opgeven zijn allereerst de betere opvoeding, opleiding en toekomst (40%). 'Ik ben van een dubbeltje een kwartje geworden'; 'Wat mijn adoptieouders mij hebben gegeven aan opvoeding, opleiding, stabiliteit, basis/ondergrond en liefde had mijn biologische moeder mij niet kunnen geven'; 'Als ik bij mijn biologische moeder gebleven was, weet ik niet wat er van mij geworden was.' Voor andere geadopteerden (26%) volstaat een verwijzing naar hun adoptieouders als 'echte' ouders. 'Adoptieouders zijn alles voor mij.' Een klein aantal geadopteerden (11%) verwijst naar het verschil in achtergrond. 'Ik ben gelovig opgevoed waar ik trots en héél blij mee ben. Biologische moeder leeft zo anders.' Zelfs vier geadopteerden met een negatief ervaren jeugd aarzelen of kiezen uiteindelijk voor een opvoeding door hun adoptieouders. 'Is moeilijk te beantwoorden. Mijn biologische moeder ken ik niet zo goed en mijn adoptieouders hebben mij naar een internaat gedaan'; 'Hoewel het een bijzonder moeilijke tijd is geweest bij mijn adoptieouders, voel ik me in zekere zin 'bevrijd'. Ik weet niet of ik me aan een benauwd kleinburgerlijk en gecompliceerd milieu als dat van mijn biologische moeder had kunnen ontworstelen.' De vier geadopteerden die een opvoeding door de biologische moeder hadden geprefereerd, brengen naar voren dat het 'beter klikt met de biologische moeder' of noemen als reden 'zware verwaarlozing' en 'niet gelukkig zijn' in het adoptiegezin.

In het vorige hoofdstuk (tabel 4.2) is al duidelijk geworden dat de meeste geadopteerden de term 'echte moeder' reserveren voor hun adoptiemoeder en de term 'biologische moeder' meer van toepassing vinden op de afstands moeder. Twee jaar na de afronding van de zoekactie is geadopteerden om een toelichting van deze termen gevraagd. Geadopteerden vinden de term 'biologische moeder' toepasselijk voor de afstands moeder omdat zij haar associëren met biologische processen als conceptie, zwangerschap, geboorte, afstamming en erfelijke overeenkomsten. 'Uit haar kom ik voort, door haar ben ik op de wereld gezet'; 'Tja, wat houdt dat dan in?! Zij is duidelijk familiebloed, ik herken mijzelf in haar'; 'Zij blijft toch degene waaruit je geboren bent'; 'De vrouw waarvan ik genen heb en emoties overgenomen tijdens de zwangerschap en conceptie.' De echte moeder is de adoptiemoeder, die de opvoeding voor haar rekening neemt. 'Mijn echte moeder, dat is degene die mij heeft opgevoed'; 'Zij kan mijn adoptiemoeder niet vervangen. Die heeft mij opgevoed tot wie ik ben.' Een geadop-

teerde vat het als volgt samen: ‘Ik heb toch eigenlijk twee moeders, één die van mij hield en voor mij zorgde en één die ervoor gezorgd heeft dat dit kon gebeuren.’

Het is duidelijk dat in de meerderheid van de gevallen de biologische moeder geen bedreiging vormt voor de plaats die adoptieouders innemen in het leven van hun adoptiekind. Dit betekent niet automatisch dat geadopteerden hun biologische moeder en vader ook negatiever waarden dan hun adoptieouders. Op alle tijdstippen is de geadopteerden gevraagd de paren met elkaar te vergelijken (zie tabel 5.11 en 5.12). Op alle momenten wenst minimaal de helft van de geadopteerden geen verschil te maken tussen de beide ouderparen. Daarnaast neemt op het moment van de ontmoeting en drie maanden na de ontmoeting de positieve waardering voor de biologische moeder toe. Er zijn op die tijdstippen meer geadopteerden die zeggen hun adoptie moeder en biologische moeder gelijklijk te waarden. Daarna neemt de waardering weer af: twee jaar na de ontmoeting is de waardering weer dezelfde als bij het beginnen van de zoekactie. Er lijkt sprake van een kortstondige euforie in de periode kort na de ontmoeting. De geconstateerde veranderingen zijn significant ($\chi^2 = 13,385, p=.010$).

Wat het vaderpaar betreft zien de resultaten er anders uit. Er zijn maar kleine verschuivingen tussen de vijf tijdstippen en de verschillen zijn niet significant. Vergelijking van tabel 5.11 en 5.12 laat verder zien dat er over de biologische vader negatiever gedacht wordt dan over de biologische moeder. Relevant daarbij is dat er in de meeste gevallen ook geen daadwerkelijke ontmoeting met de biologische vader plaatsvindt.

De vraag naar waardering lijkt een andere dimensie te meten dan de vragen naar het belang van en de verbondenheid met de ouders. Het feit dat iemand minder belangrijk is in iemands leven, is niet of niet rechtstreeks gekoppeld aan een negatieve beoordeling. Ter illustratie een citaat waarin de geadopteerde enerzijds benadrukt dat haar adoptieouders haar echte ouders zijn maar in hetzelfde citaat spreekt over de aanwezigheid van wederzijds respect tussen haarzelf en de biologische moeder: ‘Ik ben blij met mijn adoptieouders. Ik beschouw ze als mijn echte ouders. Het gevoel naar mijn biologische moeder is anders. Er is sprake van wederzijds respect maar ze is wel heel anders, ander “type”’.

Tabel 5.11: Hoe denkt u over uw biologische moeder in vergelijking met uw adoptie moeder?

	Meting 1 N=68	Meting 2 N=51	Meting 3 N=42	Meting 4 N=34	Meting 5 N=37
Negatiever	14 (35%)	17 (33%)	3 (7%)	6 (17%)	13 (35%)
Geen verschil	34 (50%)	27 (53%)	28 (67%)	23 (68%)	19 (51%)
Positiever	10 (15%)	7 (14%)	11 (26%)	5 (15%)	5 (14%)

Ordeel over adoptie moeder > biologische moeder op de vijf tijdstippen: $\chi^2 = 13,385, p=.010$

Tabel 5.12: Hoe denkt u over uw biologische vader in vergelijking met uw adoptievader?

	Meting 1 N=61	Meting 2 N=48	Meting 3 N=28	Meting 4 N=24	Meting 5 N=19
Negatiever	27 (44%)	18 (38%)	12 (43%)	6 (25%)	8 (42%)
Geen verschil	31 (51%)	25 (52%)	15 (54%)	14 (58%)	10 (53%)
Positiever	3 (5%)	5 (10%)	1 (4%)	4 (17%)	1 (5%)

Contacten tussen biologische familie en adoptiefamilie

Lang niet alle geadopteerden willen dat hun adoptieouders hun biologische moeder ontmoeten en lang niet alle geadopteerden denken dat hun adoptieouders dat zelf zouden willen. Op het tijdstip van de ontmoeting wil 41% van de geadopteerden dat zijn adoptiemoeder de biologische moeder ontmoet en 50% wil dat zijn adoptievader haar ontmoet. Evenveel geadopteerden denken dat dit ook de wens is van de adoptiemoeder/vader zelf.

Drie maanden na de ontmoeting hebben drie van de 36 adoptiemoeders en drie van de 33 adoptievaders de biologische moeder van hun kind ontmoet. Na twee jaar hebben 12 adoptiemoeders (36%) en 13 adoptievaders (45%) de biologische moeder ontmoet. Dit komt aardig in de richting van de wensen die de geadopteerden hebben op het moment van de ontmoeting. In vrijwel alle gevallen gaat het om weinig frequente, niet intensieve relaties. In de omschrijving van het contact van hun adoptiemoeder met hun biologische moeder gebruiken geadopteerden in tweederde van de gevallen het woord 'goed'. Dit woord staat echter voor een breed scala aan relaties. Aan de meest positieve kant staan opmerkingen als: 'Goed. Zij kunnen goed met elkaar praten en er is wederzijds begrip'; 'Dat is goed. Geen rivaliteit of zo.' Anderzijds wordt een contact ook goed genoemd als het kortdurend is of ongemakkelijk. 'Het was kort. Maar het verliep op zich goed'; 'Zakelijk maar goed, onwennig.' In eenderde van de gevallen is de omschrijving duidelijk negatief: 'Stroef'; 'Het is niet soepel. Het is half gedwongen'; 'Wat mij betreft was het niet nodig geweest, maar zij doen hun best maar.'

Ook de contacten tussen adoptievader en biologische moeder blijken meestal kort en weinig intensief: 'Gezellig, oppervlakkig karakter'; 'Eigenlijk geen contact.' Voor het karakteriseren van dit contact van de adoptievader worden deels precies dezelfde omschrijvingen gebruikt als bij de adoptiemoeder. De meest positieve kwalificaties zijn: 'Heel positief'; 'Prima contact.'

Ontwikkelingen in de relatie met de partner

De geadopteerden die op zoek gaan naar hun biologische moeder hebben in de meeste gevallen (83%) een vaste partner. Van de ontmoetende geadopteerden hebben er op het laatste tijdstip negen (23%) geen partner.

Uit de eerdere analyse van de bronnen van steun blijkt al dat de partner naast vrienden het belangrijkste steunpunt is. Op één uitzondering na, krijgen alle geadopteerden met partner steun van hem of haar. Vrijwel iedereen kan met zijn partner over de ontmoeting praten (tijdstip 4: 83%, tijdstip 5: 87%). Er is slechts één geadopteerde die op tijdstip 5 de antwoordmogelijkheid 'niet echt' aankruist en een kleine groep kiest voor 'gaat wel'.

De meeste geadopteerden zijn bijzonder positief over hun partner. 'De grootste steun kreeg ik van man en kinderen'; 'Hij heeft mij erg geholpen met zoeken en afwegen. Hij luistert altijd en geeft zijn visie en steunt mij.' De kleine groep die 'niet echt' of 'gaat wel' aankruist, zegt met name dat hun partner zich niet goed kan inleven. 'Hij kan niet al mijn vragen beantwoorden omdat hij wel biologische ouders heeft en dus geen idee heeft hoe ik mij zo af en toe voel'; 'Hij kan (wil) zich niet echt inleven.'

Anders dan bij de adoptieouders heeft drie maanden na de ontmoeting reeds het merendeel van de partners (79%) contact gehad met de biologische moeder. Twee jaar na de ontmoeting resteren er vier partners die de biologische moeder nooit ontmoet hebben. Dit betekent lang niet in alle gevallen dat het om diepgaande contacten gaat die positief gewaardeerd worden. Na twee jaar vinden tien van de 26 geadopteerden de relatie van hun partner met de biologische moeder (heel) goed: 'Kan niet beter'; 'Open en goed'; 'Heel goed en positief'; 'Prima.' Zes keer wordt de relatie ronduit 'slecht' of 'beroerd' genoemd. Een geadopteerde licht toe: 'Mijn biologische moeder was zeer negatief tegen mijn echtgenote. Niks was goed wat ze deed of zei.' In de overige tien gevallen blijkt sprake van een weinig frequent en oppervlakkig contact. 'Heel oppervlakkig. Elkaar alleen bij de kennismaking bij de Fiom ontmoet'; 'Mijn biologische moeder stelt zich naar ons beiden (en vermoedelijk naar velen) even neutraal op' (onderstreping van respondent); 'Gelukkig op een afstand.'

Hoewel partners zelf vaak een weinig diepgaand contact hebben met de biologische moeder, staan zij veelal positief tegenover de contacten van de geadopteerden zelf met hun biologische moeder. Drie maanden na de ontmoeting staat 90% van de partners positief tegenover dit contact, 7% neutraal en 3% wisselend. De positieve houding vermindert overigens wel in de loop der tijd. Na twee jaar is de positieve instelling gedaald van 90% naar 63%. Bijna eenderde (30%) staat er nu neutraal tegenover.

Kortom: in het algemeen zijn partners een belangrijke of belangrijkste steun, fungeren als gesprekspartner en stellen zich positief op, zelfs als hun eigen contact en/of dat van de geadopteerde zelf niet optimaal is. Het is dan ook niet zo verwonderlijk dat er weinig negatieve veranderingen in de relatie gerapporteerd worden. Er is slechts één geadopteerde die de relatie na twee jaar verslechterd vindt; het merendeel (75%) vindt de relatie gelijk gebleven of zelfs verbeterd (21%).

Conclusie

Na afronding van de zoekactie staat de geadopteerde voor de taak vorm te geven aan eventuele nieuwe relaties met zijn gevonden biologische familie en bestaande relaties met adoptiegezin en eigen partner te handhaven.

Steun bij deze opgave krijgen zowel de ontmoetende als niet ontmoetende geadopteerden met name van vrienden en eigen partner. De steun van de zijde van de adoptieouders blijft achter bij die van vrienden en partner. Een belangrijke bron van steun is verder de Fiom-werker.

De positieve gestemdheid over het contact met de biologische moeder blijkt twee jaar na de ontmoeting af te nemen. Hoewel de meerderheid van de geadopteerden (81%) zegt het contact belangrijk te vinden, heeft tegelijkertijd ruim eenderde na twee jaar het contact verbroken of twijfelt aan de voortzetting. Ongeveer eenzelfde aantal is teleurgesteld en beoordeelt de relatie als oppervlakkig. Krap eenderde vindt de relatie bevredigend. De frequentie van het contact valt laag uit: ruim de helft van de geadopteerden ziet zijn biologische moeder minder dan één keer per jaar. Het blijkt kortom in veel gevallen niet mee te vallen een wat diepgaandere, bevredigende relatie op te bouwen. Een zelfde beeld komt naar voren als wij de aard van contacten met biologische broers en zusters bekijken. Deze contacten blijken in vrijwel alle gevallen al binnen drie maanden na de ontmoeting tot stand te komen maar zijn in het algemeen weinig intensief en niet bijzonder.

Na het vinden van de biologische moeder en ontmoeting met de biologische broers en zusters is het op zoek gaan naar de biologische vader niet een vanzelfsprekende volgende stap. Minder dan eenderde van de geadopteerden voor wie dit een bestaande optie is, heeft deze stap na twee jaar gezet. De wens om de biologische vader te ontmoeten blijkt veel sterker te leven bij de niet-ontmoeters dan de ontmoeters (58% versus 18%). Zij beschikken echter over nog veel minder informatie dan de ontmoeters.

De meeste geadopteerden, ontmoeters en niet-ontmoeters, zeggen een goede of uitstekende relatie met hun adoptieouders te hebben en geven aan dat die relatie na twee jaar niet veranderd is. Dit blijkt niet automatisch te betekenen dat adoptieouders zich positief opstellen, hun adoptiekind steunen en met hem willen of kunnen praten over de zoekactie en de eventuele ontmoeting met de biologische moeder. Dit blijkt maar op te gaan voor ongeveer de helft van de adoptieouders (40%-60%). Deels valt dit te verklaren uit de leeftijd van de geadopteerden en het hebben van een levenspartner. Daarnaast lijkt het belangrijk dat in veel gezinnen de zoekactie toch een wat pijnlijke gebeurtenis is. Nogal wat adoptieouders en met name de adoptiemoeders, voelen zich gekwetst door het initiatief van hun kind en vinden het moeilijk aan de biologische ouders van hun kind te denken.

Een belangrijke vraag die adoptieouders zich stellen is welke plaats de biologische moeder zal gaan innemen in het leven van hun adoptiekind. Uit het onderzoek blijkt dat adoptieouders zich over het algemeen niet bedreigd hoeven te voelen. De relatie met de biologische moeder is zoals reeds gezegd meestal weinig frequent en diepgaand. Geadopteerden blijven zich na het vinden van de biologische moeder meer verbonden voelen met hun adoptieouders, blijven hun adoptiemoeder belangrijker vinden dan hun biologische moeder en geven aan liever opgegroeid te zijn bij hun adoptieouders. De adoptiemoeder die de opvoeding voor haar rekening nam is de echte moeder, het belang van de biologische moeder ligt in het schenken van het leven aan de geadopteerde.

De contacten tussen adoptieouders en biologische moeder komen traag op gang: drie maanden na de ontmoeting heeft vrijwel geen enkele adoptieouder de biologische moeder van hun kind ontmoet, na twee jaar heeft een eenderde van de adoptiemoeders en bijna de helft van de adoptievaders haar ontmoet. De contacten zijn over het algemeen weinig frequent en weinig intensief.

Op één uitzondering na heeft de zoekactie geen nadelige effecten op de relatie met de partner. Het merendeel van de partners ontmoet de biologische moeder binnen drie maanden. Het contact is in veel gevallen oppervlakkig of slecht. Desondanks steunen zij hun partner en stellen zich positief op tegenover de contacten van hun geadopteerde partner met de biologische moeder.

De algemene conclusie lijkt te zijn dat de zoekactie na twee jaar weinig verandering teweeg gebracht heeft in bestaande relaties. Voorzover er nieuwe relaties tot stand zijn gekomen, zijn zij over het algemeen van een weinig diepgaande aard. Bij de geadopteerden lijkt de balans tussen teleurstellingen en verrassingen door te slaan naar de teleurstellingen. En met name de contacten tussen adoptieouders en afstandsmoeders zijn minimaal gebleven.

Hoofdstuk 6

Adoptieouders: verliezen van je adoptiekind?

Volgens veel onderzoekers (Müller & Perry, 2001b; Sachdev, 1989; Sorosky, 1975) is de zoekactie een gebeurtenis die omgeven is met geheimzinnigheid en angst. Geadopteerden zijn bang hun ouders te kwetsen, adoptieouders zijn bang hun kind te verliezen. Er is weinig rechtstreeks onderzoek naar effecten van zoekacties gedaan bij adoptieouders, veel informatie is verkregen via onderzoek bij de geadopteerden zelf. Het weinige beschikbare onderzoek is veelal uitgevoerd in de jaren tachtig en begin jaren negentig en dus weinig recent.

In het huidige onderzoek zijn de adoptieouders van de zoekende geadopteerden zelf ondervraagd over hun ervaringen met de zoekactie van hun adoptiekind.

In dit hoofdstuk komen achtereenvolgens de volgende vragen aan de orde:

- Wat betekent de zoektocht van een kind voor adoptieouders?
- Heeft de zoektocht invloed op de relatie van de adoptieouders met het adoptiekind?
- Welke contacten ontstaan er tussen adoptiefamilie en biologische familie?

Deelname adoptieouders

De werving van de adoptieouders verliep via de meewerkende geadopteerden die konden aangeven of hun adoptieouders benaderd mochten worden. Ruim de helft van de geadopteerden bleek hiervoor geen toestemming te geven. Een belangrijke verklaring hiervoor was dat veel geadopteerden (28%) hun ouders bij de aanvang van hun zoekactie (nog) niet op de hoogte stelden.

Het grote aantal weigeringen en de geheimhouding waren aanleiding te bekijken of er sprake was van een selectie bij de samenstelling van de groep deelnemende adoptiegezinnen. Uit die analyse blijkt dat geadopteerden van gezinnen die niet meewerken de vroegere thuissituatie in het algemeen significant lager waarden. Zij oordelen significant negatiever over de band met de adoptievader, vinden dat hun adoptie vroeger thuis minder bespreekbaar was en hebben zich in hun adoptiegezin minder veilig gevoeld (zie hoofdstuk 1). Dit betekent dat bij de interpretatie van de resultaten van dit hoofdstuk rekening gehouden moet worden met het feit dat gezinnen van

geadopteerden met positieve ervaringen in het adoptiegezin oververtegenwoordigd zijn. Hierdoor worden de resultaten wellicht in positieve richting vertekend.

De adoptieouders hebben op drie van de vijf tijdstippen een vragenlijst ingevuld. Het gaat het om tijdstip 2, drie maanden na de intake bij de Fiom, tijdstip 4, drie maanden na de afronding van de zoekactie en tijdstip 5, twee jaar na afronding van de zoekactie. In tabel 6.1 is aangegeven hoeveel adoptievaders en -moeders de vragenlijsten hebben ingevuld en hoeveel gezinnen dit in totaal betrof.

Tabel 6.1: Meewerkende adoptiegezinzen, vaders en moeders op tijdstip 2, 4 en 5

Tijdstip	Adoptiegezinzen	Adoptie-moeders	Adoptie-vaders
Drie maanden na intake	28	24	20
Drie maanden na ontmoeting/ander eindpunt	22	18	14
Twee jaar na ontmoeting of ander eindpunt	24	19	17

Visie op de zoekactie

Vrijwel alle adoptieouders (84%) hebben er altijd rekening mee gehouden dat hun kind een zoektocht zou ondernemen en erkennen (op één ouder na) het recht van kinderen hun biologische ouders op te sporen en vrijwel alle adoptieouders (91%) vinden het tevens hun plicht hun adoptiekind te helpen bij het zoeken naar zijn biologische achtergrond. De meeste adoptievaders en -moeders staan op alle drie de tijdstippen positief tegenover het initiatief van hun adoptiekind (zie tabel 6.2). De positieve opstelling lijkt af te nemen in de loop der tijd. Het aantal adoptieouders dat op de twee laatste momenten de betreffende vraag niet heeft ingevuld is echter groot.

Tabel 6.2: Houding tegenover zoekactie van adoptiemoeders en -vaders

	Adoptiemoeders			Adoptievaders		
	Meting 2 N=24	Meting 4 N=18	Meting 5 N=19	Meting 2 N=20	Meting 4 N=14	Meting 5 N=17
Positief	17 (71%)	9 (50%)	9 (47%)	14 (70%)	9 (64%)	8 (47%)
Wisselend	1 (4%)	2 (11%)	1 (5%)	-	-	-
Neutraal	3 (13%)	2 (11%)	2 (11%)	3 (15%)	2 (14%)	2 (12%)
Negatief	-	-	1 (5%)	-	-	-
Niet beantwoord	3 (13%)	5 (28%)	6 (32%)	3 (15%)	3 (21%)	7 (41%)

Zoeken is goed?

De meeste adoptieouders (meting 5, 66%) zijn het eens met de stelling 'Zoeken is goed, ongeacht het resultaat.' Als verklaring daarvoor verwijzen zij naar het recht van kinderen en het vinden van rust en zekerheid: 'Leven met onzekerheid is erg'; 'Ik denk dat het

voor ieder kind in elk geval goed is te weten waar zijn roots liggen'; 'Het kan voor het kind geruststellend zijn dat hij iets over zijn achtergrond kent.' De rest van de adoptieouders wijst genoemde stelling niet zonder meer af, maar brengt nuanceringen aan. Zij wijzen op de eventuele negatieve consequenties of zetten vraagtekens bij de algemene geldigheid. 'Zoeken is goed, maar als het resultaat is dat de moeder haar kind niet wil kennen is dat hard voor het kind'; 'Hangt van de motieven af en het resultaat'; 'Zonder resultaat kan het toch wel schade aanrichten.' Een ouder verwijst in dit verband naar de invloed van het programma Spoorloos. 'Hangt van de omstandigheden af. Ik heb het sterke gevoel dat het een hype is die door de media wordt opgeroepen (Spoorloos).'

Hoewel tweederde van de adoptieouders de stelling onderschrijft dat zoekacties goed zijn, ongeacht het resultaat, zou slechts een minderheid van de ondervraagde adoptieouders andere geadopteerden aanraden te gaan zoeken. De verantwoordelijkheid voor een dergelijke beslissing wordt geheel bij de geadopteerde gelegd. Een minderheid (31%) zou een dergelijk advies wel willen verstrekken: 'Altijd doen, omdat er op dit moment nog antwoorden gegeven kunnen worden op vragen'; 'Het geeft iedereen rust, eigenlijk is iedereen nieuwsgierig naar zijn achtergrond'; 'Denk als zij het niet doen, ze hun hele leven met vragen blijven lopen.' In deze antwoorden klinkt de vanzelfsprekende veronderstelling door dat alle geadopteerden nieuwsgierig zijn naar hun achtergrond en dat het goed is op zoek te gaan naar informatie.

Positieve en negatieve verwachtingen

Aan de adoptieouders is gevraagd (meting 4) welke positieve en negatieve uitkomsten volgens hen de zoekactie hun kind zal opleveren.

Als mogelijk negatieve uitkomst noemt vrijwel iedereen de mogelijkheid van teleurstellingen. 'Het kind kan teleurgesteld worden, zeker als de verwachtingen hooggespannen zijn. Ook als het antwoord op vragen niet komt of niet bevredigend is.' Wat de mogelijke positieve uitkomsten betreft, zeggen zes ouders (19%) er geen te kunnen noemen. De meeste andere adoptieouders noemen het verkrijgen van ontbrekende informatie en de verbetering van het welzijn van de geadopteerden. Dertien adoptieouders (41%) noemen zaken als zich completer, gelukkiger en zekerder voelen en zeven (22%) noemen het feit dat hun kinderen meer te weten kunnen komen over hun verleden, hun wortels. 'Dat zij zich rustiger voelt als het uitgezocht is'; 'Ik denk dat hij zich completer zal voelen en toch blij iets van zijn achtergrond gevonden te hebben.' Drie ouders (9%) noemen het feit dat kinderen de beschikking krijgen over medische gegevens. Slechts drie ouders (9%) noemen uit zichzelf de mogelijkheid van een vriendschap of goede relatie met de biologische moeder. Het gaat om een relatie die voor sommige adoptieouders niet zo makkelijk te accepteren is. In de vragenlijst van de 4e meting is expliciet gevraagd wat de adoptieouders verwachten van de relatie van hun adoptiekind met de biologische moeder. Van de 24 vaders en moeders van wie het

adoptiekind de biologische moeder ontmoet zeggen 11 ouders (45%) een langdurige en blijvende relatie te verwachten: 'Langdurig. Het klikt ook met halfbroers en -zus en hij houdt van mensen.' Acht ouders (33%) verwachten een minder hechte en frequente relatie: 'Dat de nieuwsgierigheid bevredigd is en dat er incidenteel wel contact zal zijn'; 'Ik denk niet dat het een diepgaand en langdurig contact zal zijn. Misschien met kerst en verjaardagen een kaartje of zoiets en steeds minder. Jammer.' Vijf ouders (21%) zeggen het niet te weten.

Twee jaar na afronding van de zoekactie zijn de verwachtingen van de adoptieouders wat naar beneden bijgesteld. Een zestal ouders (25%) verwacht nu zonder meer een goede relatie: 'Ik hoop en verwacht dat het een goed contact zal zijn, als met een goede vriendin, zoals mijn dochter zelf zegt.' Een achttal ouders (33%) noemt niet de kwaliteit van de relatie, maar ziet wel positieve aspecten in het contact zoals 'gunstig voor de persoonlijkheidsgroei', 'antwoord krijgen op de vragen die bestonden' en 'familie leren kennen'. De rest (42%) geeft aan geen of 'geen hoge verwachtingen' te hebben.

Uitkomsten

Na twee jaar meldt viervijfde van de ouders dat hun kind de reden van afstand te weten is gekomen. De helft van de adoptieouders denkt dat hun kind zijn wortels, het ontbrekende stukje van de puzzel en innerlijke rust heeft gevonden. En de helft van de ouders zegt dat hun kinderen medische gegevens en informatie over hun erfelijkheid hebben gekregen. In de visie van de adoptieouders heeft de zoekactie in veel mindere mate bijgedragen aan de persoonlijke groei van de geadopteerde: naar de mening van de adoptieouders heeft een kwart van de geadopteerden meer zelfkennis gekregen en is eenvijfde positiever naar zichzelf gaan kijken en kan gemakkelijker omgaan met hun adoptiestatus. De emotionele steun die geadopteerden van hun biologische moeder krijgen, wordt laag ingeschat.

Tabel 6.3: Wat heeft uw kind gevonden (N=36)?

Reden afstand	28 (78%)
Informatie over de erfelijkheid	20 (56%)
Wortels	21 (58%)
Innerlijke rust	17 (47%)
Informatie medische achtergrond	17 (47%)
Ontbrekende stukje puzzel	16 (44%)
Gevoel dat hij/zij er mag zijn	12 (33%)
Kind heeft zichzelf beter leren kennen	9 (25%)
Kind kan makkelijker over geadopteerd zijn praten	8 (22%)
Kind is positiever naar zichzelf gaan kijken	7 (19%)
Emotionele steun van de biologische moeder	5 (14%)
Kind kan makkelijker relaties aangaan met mensen	1 (3%)

Uitkomsten op het persoonlijke vlak

Tevreden maar bezorgd

Er is een inventarisatie gemaakt van de emoties die de verschillende fasen van de zoekactie bij de adoptieouders oproepen. Afgaande op de antwoorden lijkt het een weinig emotionele gebeurtenis (zie tabel 6.4). De antwoordcategorieën 'zeer veel' of 'behoorlijk veel' worden weinig gebruikt.

Tevredenheid, opluchting en bezorgdheid zijn de emoties waarvan de adoptieouders aangeven dat zij 'behoorlijk veel' of 'zeer veel' voorkomen. De adoptieouders benadrukken dat zij achter de zoekactie staan en blij en tevreden te zijn. 'Wij zijn voor hem blij dat hij zijn moeder gevonden heeft omdat wij niet meer zo jong zijn'; 'Ik heb er volledig vrede mee en vind het fijn dat er voor mijn dochter veel helderheid is gekomen over het "waarom afgestaan"'. Ouders blijken opgelucht dat het er eindelijk van is gekomen. 'Wij waren blij dat het eindelijk aan de orde kwam. Zij liep er lang mee rond. Bovendien stonden wij helemaal achter haar beslissing'; 'Opluchting omdat het er eindelijk van zou komen en bezorgdheid om wat hij er aan zou treffen.'

In het laatste citaat geeft de adoptieouder aan zowel opgelucht als bezorgd te zijn. Het is een combinatie die veel aangetroffen wordt. Naast tevreden, blij en opgelucht blijken nogal wat ouders tegelijkertijd bezorgd en angstig voor de gevolgen van de zoekacties voor hun kind. 'Ben zeer blij dat hij zijn moeder gevonden heeft, hoop dat het geen teleurstelling wordt. Als de zoekactie niet in een ontmoeting resulteert, leidt dit tot verdriet'; 'Was in eerste instantie blij dat zij stappen nam voor de zoekactie. De negatieve reactie van de moeder kwam voor haar hard aan. Zij voelde zich voor de tweede keer afgewezen. Terwijl wij haar wens graag zagen uitkomen'; 'Ik heb verdriet omdat ik zie dat zij ermee worstelt en daarom ben ik ook bezorgd maar ook weer tevreden omdat hij 't toch wil voor zijn eigen bestwil.'

In tabel 6.4 is verder te zien dat een deel van de adoptieouders de zoekactie van hun kind 'best wel' of 'een beetje' bedreigend vinden. Op tijdstip 2 geldt dit voor een kwart van de ouders, op tijdstip 4 voor een vijfde (zie tabel 6.4, volgende pagina). Negatieve emoties als boosheid en jaloezie komen slechts sporadisch voor⁸.

Welzijn en zelfwaardering

Aan de adoptieouders zijn, net als aan de geadopteerden en afstandsmoeders, vier gestandaardiseerde vragenlijsten voorgelegd: de Cantril-ladder, de Brennevraag, de GHQ-12 en de Rosenberg Zelfwaarderingsschaal (zie voor beschrijving hoofdstuk 1).

8 In tabel 6.4 zijn emoties weggelaten die in totaal minder dan drie keer genoemd worden op de drie metingen. Het gaat om spijt, schaamte, schuld, miskenning, tekort schieten en in de steek gelaten voelen.

Tabel 6.4: Emoties adoptieouders op tijdstip 2, 4 en 5

	Zeer veel / behoorlijk veel			Best wel / een beetje			Niet		
	Meting 2 N=27-34*	Meting 4 N=24-30*	Meting 5 N=35	Meting 2 N=27-43*	Meting 4 N=24-30*	Meting 5 N=35	Meting 2 N=27-43*	Meting 4 N=24-30*	Meting 5 N=35-36*
Opluchting	~	6 (22%)	12 (33%)	~	11 (39%)	7 (19%)	~	11 (39%)	17 (47%)
Boosheid	2 (5%)	4 (13%)	0 (0%)	2 (5%)	0 (0%)	3 (8%)	37 (90%)	26 (87%)	33 (92%)
Verdriet	2 (5%)	3 (10%)	1 (3%)	3 (7%)	6 (20%)	5 (14%)	36 (88%)	21 (70%)	30 (83%)
Angst	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	9 (22%)	8 (27%)	4 (11%)	32 (78%)	22 (73%)	32 (89%)
Eenzaamheid	2 (5%)	1 (4%)	0 (0%)	4 (10%)	4 (14%)	3 (8%)	35 (85%)	23 (82%)	33 (92%)
Bezorgdheid	5 (19%)	8 (28%)	4 (12%)	15 (56%)	14 (48%)	15 (43%)	7 (26%)	7 (24%)	16 (46%)
Tevredenheid	16 (41%)	19 (63%)	18 (50%)	15 (39%)	8 (27%)	9 (25%)	8 (21%)	3 (10%)	9 (25%)
Jaloezie	0 (0%)	~	0 (0%)	2 (5%)	~	5 (14%)	37 (95%)	~	31 (86%)
Bedreigend	0 (0%)	0 (0%)	~	10 (24%)	5 (21%)	~	32 (76%)	19 (79%)	~

* Vragen zijn door wisselend aantal respondenten beantwoord
 ~ categorie kwam in betreffende lijst niet voor

De resultaten staan weergegeven in tabel 6.5. Tijdens de zoekactie treden bij de adoptieouders geen verschuivingen op in welzijn en zelfwaardering: adoptieouders voelen zich vanaf het begin uitstekend, scoren zeer laag op psychisch onwelbevinden en hun zelfwaardering is geweldig.

Tabel 6.5: Welbevinden en zelfwaardering adoptieouders gedurende de zoekactie

	Cantril-ladder	Brennervraag	GHQ	Rosenberg
Meting 2	8.10	3.77	.83	.36
Meting 4	7.90	3.87	.71	.45
Meting 5	7.74	3.94	1.09	.25

Twee jaar na afronding van de zoekactie zijn er naast de vragenlijsten nog een aantal extra vragen gesteld aan de adoptieouders over hun beleving van de zoekactie. Bijna eenderde (30%) van de adoptieouders geeft aan dat zij de zoekactie een moeilijke periode gevonden hebben en bijna een zelfde aantal (33%) geeft aan dat de zoekactie rustgevend is geweest. Voor een enkeling betekent de zoekactie een herbeleving van de onvruchtbaarheid (eenmaal), pijn of verdriet (vijfmaal) of het verlies van contact met hun kind (driemaal).

Samenvattend: De meeste adoptieouders die meewerkten aan dit onderzoek hebben er altijd rekening mee gehouden dat hun adoptiekind op zoek zou gaan naar zijn biologische moeder en erkennen het recht van een kind op het kennen van zijn afstamming. De zoektocht van hun kind roept een mengeling op van emoties: enerzijds is er sprake van opluchting en tevredenheid dat het kind de stap gezet heeft, anderzijds leidt die stap gelijkertijd tot bezorgdheid en angst. De bezorgdheid betreft de eventuele teleur-

stellingen waarmee hun kind te maken kan krijgen. De tevredenheid heeft onder meer te maken met de verwachting van de adoptieouders dat hun kind zich door de zoekactie completer, gelukkiger en rustiger zal gaan voelen en de beschikking krijgt over ontbrekende informatie. Aan het eind van de zoekactie geven adoptieouders aan dat hun kind innerlijke rust en ontbrekende informatie heeft gekregen zoals de reden van afstand, informatie over medische achtergrond en erfelijkheid en de ‘ontbrekende stukjes van de puzzel’.

Drie maanden na de ontmoeting verwacht bijna de helft van de adoptieouders een blijvende en langdurige relatie van de geadopteerde met zijn biologische moeder, twee jaar na de ontmoeting zijn de verwachtingen minder hooggespannen. Slechts een kwart van de ouders verwacht dan dat de ontstane relatie met de biologische moeder zonder meer goed zal blijven.

Uitkomsten op het relationele vlak

Steun krijgen en geven

In de meeste adoptiegezinnen die aan het onderzoek meewerken is de mogelijkheid van een zoekactie al ruim voor de aanvang van de zoekactie aan de orde geweest: 11 (25%) adoptieouders praten er van jongs af aan met hun kind over, 23 (52%) doen dat op wat latere leeftijd. Acht adoptieouders (18%) brengen het onderwerp pas ter sprake bij het beginnen van de zoekactie en twee ouders (5%) hebben er ook drie maanden na het begin van de zoekactie nog niet met hun kind over gepraat.

In de eerste fase van de zoekactie is het praten over de zoekactie vooral een gezins-aangelegenheid: adoptieouders praten erover met elkaar en met hun kind (zie tabel 6.6, tweede kolom). Met personen buiten het gezin praten adoptieouders aanvankelijk veel minder frequent over de zoekactie: drie maanden na de intake praat ruim een derde (36%) erover met familieleden en een vierde (25%) met vrienden. Drie maanden na de ontmoeting zijn adoptieouders veel meer met familieleden en vrienden over de zoekactie en eventuele ontmoeting gaan praten (zie tabel 6.6).

Tabel 6.6: Praten over de zoekactie en uitkomsten van zoekactie

	Meting 2 N=44	Meting 4 N=32	Meting 5 N=36
Partner	39 (100%)*	27 (96%)**	31 (97%)**
Adoptiekind	42 (95%)	29 (91%)	29 (81%)
Andere kinderen	-	-	25 (69%)
Familieleden	16 (36%)	21 (66%)	-
Vrienden	11 (25%)	19 (59%)	-

* 5 partners overleden,

** 4 partners overleden

Hoewel alle adoptieouders aangeven met hun adoptiekind te praten, blijkt praten niet altijd eenvoudig te zijn. Twee jaar na de ontmoeting maken 10 van de 36 ouders (28%) een opmerking met een dergelijke strekking. Soms zoeken zij de verklaring voor dit ongemak in het feit dat er geen ontmoeting was. 'Het is een teer punt, wij praten er niet alle dagen over'; 'Mijn dochter was teleurgesteld en klapte dicht'; 'Kind wil daar niet zo graag over praten.' Maar ook mét ontmoeting hoeft praten niet gemakkelijk te zijn. 'Kan er niet spontaan over praten'; 'Ik kan en wil er met mijn zoon over praten, maar die heeft die behoefte duidelijk niet'; 'Niet erg spraakzaam over zijn moeder.'

De personen met wie de adoptieouders praten zijn dezelfde als degenen van wie de adoptieouders steun krijgen (zie tabel 6.7). De steun die adoptieouders tijdens de zoekactie zeggen te krijgen, is voornamelijk afkomstig van gezinsleden. Adoptieouders steunen elkaar en worden gesteund door hun zoekende kind en in wat mindere mate door hun andere kinderen. Van vrienden en andere familieleden wordt minder steun ontvangen. De steun van deze laatste groepen neemt wel toe op tijdstip 4, drie maanden na afronding van de zoekactie. Zoals wij eerder zagen (zie tabel 6.6) neemt op dit tijdstip ook het praten over de zoekactie met personen buiten het gezin toe. Het is een emotionele periode omdat het adoptiekind voor het eerst zijn biologische moeder ontmoet of tot de conclusie moet komen dat een dergelijke ontmoeting niet tot de mogelijkheden behoort. Wellicht bestaat er in deze periode de meeste behoefte aan steun en praten bij de adoptieouders.

Tabel 6.7: Door wie voelen adoptieouders zich gesteund?

	Meting 2 N=42	Meting 4 N=32	Meting 5 N=36
Partner	37 (100%)*	23 (82%)**	26 (81%)**
Adoptiekind	33 (79%)	23 (72%)	21 (58%)
Andere kinderen	19 (45%)	13 (41%)	13 (36%)
Familieleden	8 (19%)	15 (47%)	7 (19%)
Vrienden	9 (21%)	10 (31%)	10 (28%)

* vijf partners zijn overleden

** vier partners zijn overleden

Veranderingen in relatie met adoptiekind?

De meeste adoptievaders en -moeders vinden dat de zoekactie en het eventuele contact van de geadopteerde met zijn biologische moeder de eigen relatie met hun adoptiekind niet negatief beïnvloedt (zie tabel 6.8). Eventuele veranderingen gaan allemaal in positieve richting. Na twee jaar vindt ruim eenderde van de adoptieouders (37%) dat hun relatie met hun adoptiekind verbeterd is. Slechts één vader zegt na twee jaar dat

de zoekactie tot een verslechtering van de relatie heeft geleid. Op het laatste tijdstip zegt de helft van de adoptieouders (52%) dat door de zoekactie de band met hun kind verstevigd is en vindt 18% dat zij door de zoekactie beter met hun kind over adoptie kunnen praten.

Tabel 6.8: Wat is de invloed van de zoekactie op de relatie met uw adoptiekind?

	Adoptieouders			Adoptievaders		
	Meting 2 N=21	Meting 4 N=18	Meting 5 N=19	Meting 2 N=17	Meting 4 N=14	Meting 5 N=17
Gelijk gebleven	18 (86%)	16 (89%)	12 (63%)	15 (88%)	12 (86%)	14 (82%)
Verbeterd	3 (14%)	2 (11%)	7 (37%)	2 (12%)	2 (14%)	2 (12%)
Verslechterd	-	-	-	-	-	1 (6%)

Drie maanden na de afronding van de zoekactie is aan de adoptieouders gevraagd wat hen het meeste bezighoudt bij het contact tussen hun adoptiekind en zijn biologische moeder. Niet alle 24 ouders van wie het kind de biologische moeder ontmoet heeft, lijken geheel gerust: vijf ouders vragen zich af hoe de contacten tussen biologische moeder en kind verder zullen verlopen en zeven anderen blijken zich zorgen te maken over de eigen relatie met het adoptiekind. 'Dat het contact goed mag blijven maar niet te, want uiteindelijk is het mijn kind'; 'Dat het kind zich onder sommige omstandigheden verscheurd zal gaan voelen'; 'Dat het tussen hem en ons goed blijft gaan'; 'Hoe hij ons verder gaat zien'; 'Waar ik het meest 'bezitterig' over ben is mijn kleinzoon. Ik ben zijn oma en vind het moeilijk hem met haar te delen. Niet juist natuurlijk, zij is in feite zijn oma.'

Contacten met de biologische familie

Als een ontmoeting uitblijft, is er ook geen sprake van contact tussen adoptieouders en biologische familieleden van de geadopteerde. Tabel 6.9 geeft een overzicht van het aantal gezinnen dat op de drie meetmomenten aan het onderzoek deelneemt en geeft tevens aan tot welke resultaten de zoekacties van de geadopteerden uit die gezinnen geleid hebben.

Tabel 6.9: Aantal gezinnen en uitkomsten zoekacties op drie tijdstippen

	Gezinnen	Kind heeft biologische moeder ontmoet	Kind heeft biologische moeder niet ontmoet	Biologische moeder overleden
Meting 2	28	17	9	2
Meting 4	22	16	4	2
Meting 5	24	15	7	2

Drie maanden na de intake (meting 2) willen de adoptieouders van negen van de 28 deelnemende gezinnen (32%) de biologische moeder van hun adoptiekind ontmoeten, een gelijk aantal zegt het nog niet te weten, vier gezinnen wensen geen contact en in zes gezinnen verschillen de adoptievader en -moeder van mening. Op het vierde tijdstip hebben meer adoptieouders een beslissing genomen: ruim de helft zegt nu de biologische moeder te willen ontmoeten. In een kwart van de gezinnen zijn de adoptieouders het niet met elkaar eens (zie tabel 6.10).

Of een ontmoeting tot stand komt, hangt niet alleen af van de adoptieouders, maar ook van de instemming van de biologische moeder en de geadopteerde. Drie maanden na de ontmoeting bestaat daarover veel onduidelijkheid: 56% van de adoptiegezinnen weet niet of de biologische moeder hen wil ontmoeten en 19% is niet op de hoogte van het feit of het eigen adoptiekind instemt met een ontmoeting. Hoewel drie maanden na de ontmoeting de helft van de adoptieouders aangeeft de biologische moeder van hun kind te willen ontmoeten, is er geen sprake van grote haast: bij de 4e meting hebben drie gezinnen lijfelijk contact gehad met de biologische moeder, één adoptiemoeder heeft de biologische moeder per ongeluk aan de telefoon gehad en in één geval is er sprake van een briefwisseling (de biologische moeder woont in Canada).

Na twee jaar is het aantal contacten toegenomen: in 11 van de 15 gezinnen (68%) waarvan de geadopteerde zijn biologische moeder ontmoet, is er contact geweest met de biologische moeder. Na twee jaar is het contact in een viertal gevallen beperkt gebleven tot één ontmoeting, twee keer ging het om een frequentie van twee tot vijf contacten, drie keer om meer dan vijf contacten, één keer ging het om de genoemde briefwisseling (tien brieven) en één keer om een toevallig telefoontje.

Na twee jaar resteren er dus nog vier gezinnen die op geen enkele manier contact hebben gehad met de biologische moeder. In deze gezinnen is een ontmoeting in de toekomst niet helemaal uitgesloten. Zo zegt een adoptievader: 'Van mij hoeft het niet per se, maar als de gelegenheid zich voor zou doen dan is het ok.' Een adoptiemoeder uit een

Tabel 6.10: Wensen met betrekking tot ontmoeting

Mening vader / moeder	Wilt u zelf biologische moeder ontmoeten?		Wil biologische moeder u ontmoeten?	Wil kind dat u biologische moeder ontmoet?
	Meting 2 N=28*	Meting 4 N=16**	Meting 4 N=16**	Meting 4 N=16**
Ja/ja	9 (32%)	9 (56%)	4 (25%)	9 (56%)
Nee/nee	4 (14%)	2 (13%)	-	-
Weet niet/weet niet	9 (32%)	1 (6%)	9 (56%)	3 (19%)
Ouders oneens	6 (21%)	4 (25%)	3 (19%)	4 (25%)

*alle meewerkende adoptiegezinnen

**gezinnen waarvan geadopteerde biologische moeder ontmoet heeft

ander gezin zegt: 'Ik zou haar wel willen ontmoeten, maar het is beslist niet nodig.' In de twee andere gevallen wenst de biologische moeder geen contact.

Geringe behoefte maar belangrijk

Contacten komen traag tot stand en zijn weinig frequent. Een belangrijke verklaring hiervoor is de geringe behoefte van de adoptieouders om de biologische moeder te ontmoeten. Drie maanden na de ontmoeting zegt bijna de helft van de adoptieouders (46%) dat dit verlangen 'gering' of 'zeer gering' is, 21% noemt dit verlangen 'niet gering en niet groot' en eenderde (32%) 'groot' of 'zeer groot'. Hoe gering die belangstelling is wordt duidelijk onderstreept door de toelichting die de adoptieouders geven bij de vraag of zij de biologische moeder zouden willen ontmoeten. Ronduit positief zijn slechts twee antwoorden: 'Als het contact tussen mijn dochter en haar moeder zich goed ontwikkelt, is het fijn dat wij met zijn allen goed kunnen communiceren'; 'Onze familie zou groter worden, wat voor onze dochter erg fijn zou zijn.' De meeste adoptieouders stellen zich passief op en laten hun bereidheid volledig afhangen van de opstelling van hun kinderen en de biologische moeder: 'Hangt van onze dochter af'; 'Alleen als mijn dochter het belangrijk vindt', 'Alleen als van haar kant ook die wens bestaat'; 'Zolang zij (de biologische moeder) zich niet een beetje open naar ons opstelt, kan ik er geen zin in krijgen.' Voorts blijken de meeste adoptieouders niet gericht te zijn op diepgaand, langdurig contact: 'Ik heb geen behoefte aan een ontmoeting, maar als mijn dochter het wil heb ik geen enkel bezwaar, mits eenmalig.' Men wil de moeder wel eenmalig ontmoeten vanwege 'een zekere mate van nieuwsgierigheid' of om haar 'te bedanken voor onze dochter'.

De eigen behoefte is gering, tegelijkertijd zeggen vrijwel alle ouders als daar naar gevraagd wordt het (zeer) belangrijk te vinden de biologische moeder van hun adoptiekind te ontmoeten. Uit de toelichting blijkt dat zij het contact vooral belangrijk vinden met het oog op het eigen adoptiekind. 'Zeer belangrijk in verband met het contact met het kind'; 'Ik vind het niet zo belangrijk, maar mijn dochter vond het prettig'; 'De biologische moeder is een deel van de werkelijkheid van mijn dochter'; 'Wij hebben haar al ontmoet, nuttig, maar verder niet noodzakelijk.'

Driekwart van de ouders (75%) zegt het belangrijk te vinden aan de biologische moeder te laten weten dat het goed gaat met haar afgestane kind. Ongeveer hetzelfde aantal (72%) vindt het tevens belangrijk om te weten of het goed gaat met de biologische moeder.

Het voorgaande maakt duidelijk dat er van de zijde van de adoptieouders weinig behoefte bestaat aan contact met de biologische moeder. Voorzover er contacten zijn, worden die vooral gelegd met het oog op het belang van het adoptiekind. Dit impliceert niet dat de adoptieouders zich negatief opstellen ten opzichte van de biologische moeder

of haar negatief beoordelen. Er zijn slechts twee van de 32 ouders (meting 4) die zich ronduit negatief uitlaten over de afstandsmoeder: 'Niet goed, ik vind het een egoïstische vrouw' en 'Als iemand die haar kind voor de tweede keer afwijst.' Zoals de inhoud van de citaten duidelijk maakt, gaat het om ouders van wie het kind de moeder niet ontmoet heeft. Alle andere ouders zijn los van de uitkomst neutraal tot positief. Een adoptie-moeder zegt: 'Positief en met begrip en dankbaarheid.' Deze kwalificaties keren in veel antwoorden terug. Negen ouders (28%) zeggen dat zij positief tegenover de moeder staan en respect voor haar hebben: 'Flinke vrouw'; 'Een sympathieke vrouw die mijn oudste dochter zou kunnen zijn'; 'Heb altijd al een grote bewondering voor haar beslissing gehad.' Dankbaarheid wordt door drie ouders (9%) genoemd: 'Als zij er niet was geweest hadden wij niet zo'n leuke dochter gehad.' Er is begrip voor het feit dat de biologische moeder afstand heeft gedaan en men toont compassie. 'Ik heb begrip voor haar. Als je 17 bent, heb je niet veel keus'; 'Geen moeder staat haar kind af zonder reden'; 'Is vrouw die in haar leven veel verdriet heeft gehad en nu gelukkig is dat zij haar zoon gevonden heeft. Dat geeft mij een goed gevoel.' De verklaring voor het feit dat de biologische moeder niet toestemt in een ontmoeting wordt een aantal keren gezocht in een ongelukkig leven: 'Zij heeft het niet gemakkelijk gehad'; 'Ik heb het idee dat zij niet in een ideale situatie zit.'

Conclusie

Het onderzoek van Silverman, Campbell & Patti (1994) is één van de weinige studies naar de reacties van adoptieouders op de zoekactie en ontmoeting met de biologische moeder van hun adoptiekind. Zij onderscheiden, met verwijzing naar Kirk (1964) en Brodzinsky (1990), een drietal typen familie die zich alle drie zouden kenmerken door een bepaalde reactie op de zoekactie en op de ontmoeting met de biologische moeder.

In het *gesloten familiesysteem* zouden ouders kwaad reageren en een ontmoeting proberen te voorkomen. Sommige geadopteerden anticiperen daarop door de zoekactie en resultaten geheim te houden. Adoptieouders uit dit type familie voelen zich ver-raden, gekwetst en verworpen. Zij ervaren hun adoptiekinderen als niet loyaal. In het *verdeelde familiesysteem* is er een ouder die positief staat tegenover de ontmoeting en een ouder die een ontmoeting afwijst. Ouders uit dit familietype ontraden hun kind een zoekactie. Geadopteerden vermijden conflicten door weinig te vertellen over de zoekactie en ontmoeting. De stilzwijgende toestemming van één ouder is voldoende om door te zetten. In het *open familiesysteem* ten slotte ondersteunen adoptieouders hun kind en begroeten de biologische moeder van hun adoptiekind. Zij voelen zich niet bedreigd en zien de zoektocht en ontmoeting als verrijking van het leven van hun adoptiekind. En er ontstaan in sommige gevallen hechte vriendschappen tussen biologische en adoptiefamilie. Tot welk familietype behoren de adoptieouders die aan dit onderzoek meewerken?

Er zijn nogal wat resultaten die op een open familiesysteem wijzen. De deelnemende adoptieouders hebben altijd rekening gehouden met een eventuele zoekactie en hebben over het algemeen op enig moment tijdens de opvoeding dit onderwerp al aan de orde gesteld. Zij erkennen het recht van hun kind op een zoekactie, rapporteren positief tegenover de zoekactie te staan en hun kind te steunen. Zij geven aan dat zij zich tevreden en opgelucht voelen door de zoekactie. De ouders zeggen voorts te verwachten dat de zoekactie gunstig zal uitpakken voor hun adoptiekind en het kind zich 'completer' zal gaan voelen en informatie over zijn achtergrond zal krijgen. De zoekactie is in de meeste gevallen niet van invloed op de relatie van de adoptieouder met hun adoptiekind. In een klein aantal gevallen verbetert de relatie zelfs.

Dit alles hoeft nog niet te betekenen dat de zoekactie geen stressvolle gebeurtenis is. Hoe open ook, een kwart of meer van de ouders geeft op enig moment tijdens de zoekactie aan het een bedreigende situatie of een moeilijke periode te vinden. De zoekactie is een gebeurtenis die bij de ouders duidelijk gemengde gevoelens oproept, in dit hoofdstuk benoemd als 'tevreden maar bezorgd'. Naast de al genoemde tevredenheid en opluchting is er bezorgdheid over eventuele teleurstellingen. Ouders vragen zich af of het goed zal blijven gaan en of het kind zich niet verscheurd zal gaan voelen. Maar adoptieouders rapporteren geen negatieve gevoelens als boosheid en jaloezie die kenmerkend zijn voor de gesloten familie.

Silverman e.a. (1994) beschrijven de open familie als een systeem met open grenzen waardoor mensen gemakkelijk naar binnen en buiten kunnen. De biologische moeder lijkt de grens van de gezinnen die wij onderzoeken niet zo gemakkelijk te kunnen overschrijden. Onze onderzoeksgroep van adoptieouders staat niet te popelen om de biologische moeder te ontmoeten en lijkt in het algemeen de rol van de biologische moeder enigszins te relativiseren. Zij verschijnt als bron van informatie over afstamming en medische informatie, maar veel minder als figuur waarmee hun adoptiekind of zichzelf een relatie zouden kunnen opbouwen. Drie maanden nadat hun adoptiekind de biologische moeder ontmoet heeft, zijn er nog weinig contacten tot stand gekomen. Adoptieouders willen haar wel eenmalig ontmoeten om hun nieuwsgierigheid te bevredigen of omdat het belang van hun dochter of zoon dat eist. Na twee jaar heeft driekwart van de adoptieouders de biologische moeder ontmoet. De frequentie van de contacten is laag en is in bijna de helft van de gevallen beperkt gebleven tot een eenmalig contact. Een negatieve attitude tegenover de biologische moeder kan deze uitkomst niet verklaren. De meeste ouders zeggen respect en waardering te hebben voor de biologische moeder van hun kind.

Een redelijke mate van openheid is er naar familieleden en vrienden. De zoekactie is aanvankelijk een gezinsaanleggenheid: adoptieouders praten er onderling over en met hun (adoptie)kinderen. Drie maanden na de ontmoeting heeft tweederde erover gepraat met familieleden en vrienden.

Kortom, de gezinnen die wij onderzoeken vertonen kenmerken zowel van het gesloten als open type, het zijn gezinnen in een overgangsfase. De openheid van deze gezinnen stuit op duidelijke grenzen als het de contacten met de biologische moeder betreft.

Uit het voorafgaande kan niet de conclusie worden getrokken dat alle of de meeste gezinnen van Nederlands geadopteerden behoren tot dit 'gemengde' type.

Een probleem van adoptieonderzoek is dat de toegang tot adoptieouders en afstands-moeder vaak verloopt via de geadopteerde zelf (March, 1995b, p.25; Müller & Perry, 2001b, p.60). Ook in dit onderzoek verliep de werving van adoptieouders via de geadopteerden. In ons geval betekent dat bij voorbaat bijna eenderde van de gezinnen (28%) uitvalt omdat de zoekende geadopteerden ze niet inlichten, ze niet lastig willen vallen of omdat zij het gevoel hebben dat de zoekactie een eigen persoonlijke aangelegenheid is. Uit een analyse vooraf blijkt tevens dat vooral adoptieouders meewerken van geadopteerden die hun vroegere gezinnen als open en positief beschrijven. Bij geadopteerden uit niet meewerkende gezinnen is dat minder het geval (zie hoofdstuk 1). Het lijkt voor de hand te liggen dat met name de gezinnen van het meer gesloten of verdeelde fami-lietype niet geparticipeerd hebben in het onderzoek.

Hoofdstuk 7

Afstandsmoeders: gezocht en gevonden worden

De Adoptiewet komt in Nederland moeizaam en laat tot stand. Door hulpverleningsinstellingen en overheid wordt zwaar getild aan het verbreken van de natuurlijke eenheid van moeder en kind. Bij de uiteindelijke totstandkoming van de wet speelt het belang van het kind een belangrijke rol. Men redeneert dat er uitzonderingssituaties denkbaar zijn waarin het beter is de band tussen moeder en kind definitief te verbreken. Na het in werking treden van de wet in 1956 zijn het vooral ongehuwde vrouwen die in de vijftiger en zestiger jaren afstand doen. Zij zijn de uitzonderingen die zich door hun zwangerschap buiten de gevestigde normen hebben geplaatst en door hun 'morele peil' of 'pathologische persoonlijkheid' het belang van hun kind dreigen te schaden (Hueting & Neij, 1990).

In de zeventiger jaren wordt de koppeling tussen huwelijk en moederschap geleidelijk aan losser. Vanaf 1973 begint het aantal huwelijken te dalen en vanaf 1975 stijgt het percentage buitenechtelijke zwangerschappen. Ook de binnenlandse adoptie begint vanaf 1975 te dalen. Door de beschikbaarheid en de acceptatie van de pil begin jaren zestig en de totstandkoming van de abortushulpverlening in de jaren zeventig, wordt de klassieke afstandsmoeder, ongehuwd en onbedoeld zwanger, een marginaal verschijnsel.

De afstandsmoeders die aan dit onderzoek meewerken, hebben voor het merendeel (70%) hun kind afgestaan in de periode van 1965 tot 1975, de periode waarin jaarlijks de meeste binnenlandse adopties plaatsvonden. Hoewel meer onderzocht dan adoptieouders, zijn ook de ervaringen van afstandsmoeders onderbelicht gebleven. Deze geringe aandacht is opvallend en schrijnend gezien de grote impact die het afstaan van kinderen op het leven van vrouwen heeft. Uit onderzoek en biografieën komt naar voren dat afstand doen van een kind levenslang een stempel kan drukken op het leven van vrouwen (Deykin, 1984; De Leeuw & Van Sebille, 1991; Jones, 1993; Booltink & Kortman, 1999).

Bij de analyse van het eerste deel van de onderzoeksgegevens vonden wij dat vrijwel alle afstandsmoeders die wij onderzochten, er dagelijks of vrij regelmatig mee bezig zijn geweest (Kaptein & Van Berkel, 1999). Dit geeft aan dat het niet zo eenvoudig was

het gebruikelijke advies van de hulpverlening in de jaren zestig en zeventig op te volgen. Dit advies aan de afstandsmoeder luidde: Vergeet het kind zo snel mogelijk en pak het dagelijks leven weer op! De meeste afstandsmoeders uit ons onderzoek slagen er niet in hun kind te vergeten, blijven fantaseren over hun kind en hopen dat hun kind naar hen op zoek zal gaan. Zoals een afstandsmoeder zegt: ‘Ik heb hem van jaar tot jaar in gedachten gevolgd, bijna 32 jaar en gehoopt dat hij mij zou willen ontmoeten.’

Eerder onderzoek heeft zich vooral gericht op de eerste ontmoeting, in veel mindere mate zijn de consequenties in kaart gebracht die deze ontmoeting op de langere termijn heeft (Müller & Perry, 2001b). In dit hoofdstuk bekijken wij zowel de ontmoeting als de langere termijn effecten van de zoekactie. De volgende vragen komen achtereenvolgens aan de orde:

- Hoe verloopt de ontmoeting en wat levert het de afstandmoeders op?
- Wat betekent de ontmoeting en ontwikkelingen na de ontmoeting voor het persoonlijk welzijn van de afstandsmoeders?
- Hoe ontwikkelt zich de relatie tussen afstandsmoeder en de geadopteerde?
- Welke relaties ontwikkelen zich tussen biologische familie en het adoptiegezin?

Deelname afstandsmoeders

Aan de afstandsmoeders is gevraagd aan het onderzoek mee te werken als zij gevonden zijn door hun afgestane kind en hun kind ontmoet hebben (meting 3). De afstandsmoeders die besluiten mee te werken, hebben drie vragenlijsten ingevuld op de tijdstippen 3, 4 en 5.

Van de 81 zoekende geadopteerden ontmoeten er 45 hun biologische moeder. Van deze 45 afstandsmoeders hebben er 25 (56%) vragenlijst 3 ingevuld, direct na de ontmoeting, 23 (51%) vragenlijst 4, drie maanden na de ontmoeting en 19 (42%) de laatste vragenlijst, twee jaar na de ontmoeting.

Ten tijde van de afstand varieerde de leeftijd van de afstandsmoeders van 13 tot 37 jaar, met een gemiddelde leeftijd van 21 jaar. Van de 25 vrouwen woonden er 16 nog thuis op het moment dat zij zwanger werden van het kind dat zij ter adoptie hebben afstaan. In vrijwel alle gevallen hebben zij één kind afgestaan, twee vrouwen deden afstand van twee kinderen. (Zie voor uitgebreide gegevens over de zwangerschap en afstand van de afstandsmoeders Kaptein & Van Berkel, 1999).

Gevonden worden

De afstandsmoeders die aan het onderzoek deelnemen, zijn in alle gevallen opgespoord door hun afgestane kinderen. Tien (40%) vrouwen geven aan ook zelf wel eens overwogen te hebben om te gaan zoeken en zes daarvan hebben ook stappen in die richting ondernomen. ‘Toen ik trouwde met tweede echtgenoot ben ik zelf één keer op pad

gegaan. Hij wilde het wel hebben en ik dacht te weten waar het kind was.' Het merendeel heeft het ondernemen van een zoekactie echter nooit als een reële optie beschouwd. De voornaamste overweging daarbij is dat men geen inbreuk wil maken op het leven van de geadopteerde en het adoptiegezin: 'Ik wilde haar leven niet overhoop halen'; 'Om de adoptieouders geen pijn toe te brengen.' Daarnaast zijn er verwijzingen naar expliciete dan wel impliciete boodschappen die de moeders meekregen vanuit de hulpverlening bij het doen van afstand: 'Ik weet wel dat ik ooit een brief bij de Fiom heb ondertekend dat ik zelf nooit contact mocht zoeken'; 'Omdat ik beloofde de adoptieouders niet lastig te vallen betreffende mijn kind'; 'Afstand was afstand doen, dus ging ik niet zoeken.'

Al deze 25 afstandsmoeders krijgen op een goed moment te horen dat zij gezocht worden door hun afgestane kind. Een aantal vragen uit de derde vragenlijst gaat over hoe de afstandsmoeders op dit feit reageren: zijn er twijfels, voelen zij de verplichting hun kind te ontmoeten en hoe staat het met hun eigen verlangen hun kind te zien?

Eenmaal gevonden is er maar één vrouw die aangeeft getwijfeld te hebben over de ontmoeting. Op de vraag of zij het als hun plicht beschouwen hun kind te ontmoeten, geven zestien vrouwen (64%) een bevestigend antwoord. In de toelichting leggen zij meer nadruk op het recht van kinderen om op zoek te gaan naar hun biologische ouders dan op hun eigen verplichting het afgestane kind te ontmoeten. 'Een adoptiekind heeft het recht om te weten wie zijn biologische ouders zijn'; 'Ik vond dat zij er recht op had om mij te ontmoeten.' De negen vrouwen (36%) die aangeven het ontmoeten niet als een plicht te zien, blijken moeite te hebben met het woord plicht. Omdat zij het zelf erg belangrijk vinden het kind te ontmoeten, kan er geen sprake zijn van plicht: 'Ik beschouwde het niet als plicht. Maar was heel erg blij met die brief, wilde mijn zoon zó graag ontmoeten en heb één dag later meteen opgebeld naar de Fiom'; 'Dat was helemaal geen plicht, maar wel een wens die in vervulling ging.' Viervijfde van de vrouwen zegt dat hun verlangen groot of zeer groot was om hun kind te ontmoeten. Vrijwel iedereen (91%) heeft gehoopt dat hun kind naar hen op zoek zou gaan. 'Ik denk dat iedere moeder dat hoopt'; 'Omdat mijn moeder de adoptie heeft geregeld en ikzelf er voor 100% niet achterstond, heb ik altijd gehoopt dat wij elkaar ooit zouden ontmoeten.'

De vrouwen reageren kortom zeer positief op het feit dat zij gezocht en gevonden zijn door hun afgestane kind. Zij zien hun hoop en wensen in vervulling gaan. De blijdschap van de moeders betekent niet dat zij niet opzien tegen de eerste ontmoeting. Gevraagd naar wat hen het meest heeft beziggehouden vóór de eerste ontmoeting, blijken vrijwel alle vrouwen zich af te vragen hoe die eerste ontmoeting zal verlopen en zich zorgen te maken over de loskomende emoties. 'Wat het los zal maken'; 'Het verloop van de ontmoeting'; 'De emotionele gevoelens bij de ontmoeting van je dochter die je niet kent.' Acht vrouwen geven expliciet aan bang te zijn geweest voor negatieve emoties. 'Zal hij mij kunnen accepteren, ben ik te min voor hem, zal hij mij verwijten maken,

zullen wij van elkaar houden, zal het klikken?'; 'Hoe zal het gaan, zal zij boos zijn, lijkt zij veel op mij, kunnen wij elkaar in de armen nemen, kan ik nog huilen?'; 'Angst voor afwijzing, ook blij dat hij mij wilde ontmoeten. En een gevoel dat ik droomde.'

Verloop eerste ontmoeting

De eerste ontmoeting vindt in 18 van de 25 gevallen (72%) plaats op het Fiom-bureau in aanwezigheid van de Fiom-werker. De afstandmoeders zijn over het algemeen tevreden over de voorbereiding op de ontmoeting, de aanwezigheid van de Fiom-werker wordt als goed (50%) of veilig (89%) ervaren en men voelt zich tijdens de ontmoeting gesteund (72%) (zie Kaptein & Van Berkel, 2003).

Gelijkenis

Bij de eerste ontmoeting maken de vrouwen kennis met hun lang geleden afgestane kind. De afstandmoeders hebben in het verleden vrijwel allemaal over hun kind gefantaseerd (92%). Een van de belangrijkste fantasieën is de gelijkenis met hun kind. 'Je hebt altijd fantasieën over hoe hij is en of hij op je lijkt.' Tweederde van de moeders zegt zich voorstellingen te hebben gevormd over het uiterlijk en de persoonlijkheid van het kind. En of zij zich nu voorstellingen maken of niet, het merendeel van de vrouwen (80%) vindt dat het kind op henzelf lijkt of qua uiterlijk (28%) of zowel qua uiterlijk als karakter (52%). Uit de gegeven toelichting valt op te maken dat vrouwen op deze overeenkomsten hoopten en er gelukkig mee zijn. 'Het was precies dat wat ik wilde dat ze zou zijn, hetzelfde als ik'; 'Lijkt sprekend op mij, inclusief karakter; lijkt op oudste zoon, echt mijn dochter.'

In de visie van de afstandmoeders is de overeenkomst met de biologische vader veel geringer dan die met henzelf: zes (24%) vrouwen signaleren overeenkomsten, 10 (40%) vrouwen vinden dat het kind niet op de biologische vader lijkt, de rest geeft aan het niet te weten. Voorzover er al overeenkomsten gesignaleerd worden, betreffen die bovendien alleen het uiterlijk. Het feit dat zo weinig vrouwen overeenkomsten signaleren tussen hun kind en zijn biologische vader kan te maken hebben met het feit dat het merendeel van de moeders na de zwangerschap geen contact meer heeft gehad met de biologische vader (zie Kaptein & Van Berkel, 1999).

Emotioneel maar opluchtend

De meeste afstandmoeders maken zich vooraf zorgen over de loskomende emoties tijdens de eerste ontmoeting. En emotioneel is inderdaad een term die veel vrouwen (76%) van toepassing vinden op het eerste contact. De ontmoeting blijkt echter op de allereerste plaats een gebeurtenis die vrijwel alle vrouwen oplucht (zie tabel 7.1). Ook

herkenning scoort hoog (56%). In het voorafgaande zagen wij al dat 80% van de moeders vindt dat hun afgestane kind qua uiterlijk en/of karakter op hen lijkt.

In de onderzoeksliteratuur wordt soms vermeld dat tussen afstandsmoeder en geadopteerden gevoelens van verliefdheid kunnen optreden (o.a. Modell, 1997). Aan de afstandsmoeders is gevraagd of zij dergelijke gevoelens herkennen. Eenderde van de moeders zegt gevoelens van verliefdheid bij zichzelf gesignaleerd te hebben. 'Ja, zeker de eerste week na de ontmoeting'; 'Ja, wij waren allebei verliefd, geloof ik'; 'Ik had al eerder gehoord dat er vele manieren zijn van 'houden van', maar het lijkt er inderdaad wel op.' Het merendeel van de vrouwen zegt geen gevoelens van verliefdheid te ervaren. 'Geen verliefdheid, wel blijde herkenning'; 'Nee, echte moederliefde is geen verliefdheid, die liefde gaat nog veel dieper.' Hoewel de meeste vrouwen geen gevoelens van verliefdheid ervaren, blijft het opmerkelijk bij een vraag met een hoog taboekarakter dat eenderde deel van de afstandsmoeders aangeeft dergelijke gevoelens te herkennen.

Tabel 7.1: Emotionele termen van toepassing op het eerste contact

Welke termen zijn van toepassing op het eerste contact met uw afgestane kind? (N=25)	
Opluchting	21 (84%)
Emotioneel	19 (76%)
Herkenning	14 (56%)
Overweldigend	12 (48%)
Bevredigend	12 (48%)
Verhelderend	9 (36%)

Het vinden van innerlijke rust en geruststelling

In de media en autobiografische literatuur worden de zoektocht en de ontmoeting omschreven als 'vinden'. Aan de afstandmoeders zijn mogelijke resultaten van een zoekactie voorgelegd en is aan hen gevraagd aan te geven welke van toepassing zijn op hun eerste contact. De afstandsmoeders vinden bij de eerste ontmoeting vooral innerlijke rust (76%) en geruststelling (52%). Het 'puzzelstukje' (36%) en een 'compleet mens worden' (32%) scoren relatief laag.

Ongeveer de helft van de afstandsmoeders (40%) geeft aan dat er naast de zojuist genoemde zaken nog andere positieve veranderingen zijn opgetreden: zij zeggen beter contact te hebben met partner of familie of voelen zich steviger in hun schoenen staan. Een aantal keren worden beide veranderingen in combinatie met elkaar genoemd. 'De relatie met mijn echtgenoot heeft er een positievere en liefdevolle dimensie bij gekregen. Ik voel mijzelf ook blijer en veerkrachtiger'; 'Ik ben nu niet meer zo gespannen en ben blij dat iemand weet hoe ik mij voel en ik kan er nu over praten met mijn vriend en dat maakt me een heel ander mens.'

Plannen voor de toekomst

Als de ontmoeting eenmaal heeft plaatsgevonden, moet er nagedacht worden over het al dan niet voortzetten van de relatie en over de vorm die deze relatie moet krijgen. Zoals ook al in eerdere hoofdstukken opgemerkt is, staan de direct betrokkenen, afstandsmoeder en de geadopteerde, voor de taak vorm te geven aan een relatie waarvoor geen vaststaand cultureel model bestaat en waarbij het niet van tevoren vastligt aan welke maatschappelijke normen het moet voldoen. Bestaande vertrouwde relatiemodellen zoals bijvoorbeeld tussen ouder en kind, tussen tante en neef/nicht, tussen goede vrienden of tussen geliefden zijn niet zonder meer toepasbaar.

Aan de afstandsmoeders is gevraagd wat zij nu en in de toekomst belangrijk vinden in het contact met hun kind. De verwachtingen lijken tamelijk hooggespannen. Men wil op de allereerste plaats elkaar beter leren kennen waarbij gerefereerd wordt aan verschillende soorten relaties zoals tussen vrienden of tussen ouders en kinderen. 'Elkaars karakter en wezen leren kennen zodat alsnog een hechte (vriendschaps)band kan ontstaan'; 'Wederzijds begrip, vriendschap en misschien zelfs liefde'; 'Proberen een band op te bouwen, zodat je elkaar blijvend een plaats kan geven in je leven.' Een drietal keren wordt verwezen naar de moeder-kind band. 'Wij zien elkaar regelmatig zoals dat hoort tussen moeder en dochter'; 'Omdat het toch mijn kind is, net als de andere drie kinderen die ik heb'; 'Praten over toen en nu, beiden eerlijk zijn. Die dingen doen, die moeder en dochter doen.'

De afstandsmoeder moet niet alleen beslissen hoe zij in de toekomst de relatie met haar afgestane kind gaat vormgeven, zij moet ook bedenken hoe zij het bestaan van dit kind gaat inpassen in haar al bestaande relaties.

Het afstand doen is geen levensgebeurtenis waarmee de onderzochte vrouwen te koop gelopen hebben. Op het moment dat de moeders op de hoogte gebracht worden van de zoekactie van hun afgestane kind zijn de partners over het algemeen op de hoogte van de afstand. Drie vrouwen (12%) hebben de afstand ook voor hun partner verzwegen. Tien vrouwen (40%) geven aan dat hun kinderen op het moment van de ontmoeting niet weten dat zij een (half)broer of zuster hebben. De helft (52%) verzwijgt het voor vrienden en vriendinnen.

De afstandsmoeders moeten beslissen hoe zij in de toekomst zullen omspringen met de openheid. Gaan zij alsnog familieleden, vrienden en bekenden inlichten over de afstand en met wie gaan zij praten over hun ervaringen bij het ontmoeten van hun afgestane kind?

Ten tijde van de eerste ontmoeting hebben twee vrouwen (8%) zich voorgenomen te blijven zwijgen tegen iedereen, zeven (28%) vrouwen zijn van plan binnenkort hun omgeving in te lichten, de overigen (64%) hebben met hun naaste omgeving over de ontmoeting gepraat.

Samenvattend, de eerste ontmoeting met hun afgestane kind is voor de afstandsmoeders een zeer emotionele maar tevens positieve ervaring: de ontmoeting geeft opluchting, innerlijke rust, geruststelling en het zelfvertrouwen van de afstandsmoeders groeit. Zoals zij hoopten en fantaseerden, vindt viervijfde van de afstandsmoeders dat het afgestane kind op hen lijkt qua uiterlijk en/of karakter. De vrouwen lijken vertrouwen te hebben in het opbouwen van een goede relatie met hun kind. De verwachtingen lijken hooggespannen. Op twee na hebben alle afstandsmoeders die tot aan de ontmoeting de afstand geheim hielden, besloten hun omgeving in te lichten.

Na de ontmoeting: het persoonlijk welzijn van de afstandsmoeder

De eerste ontmoeting met hun afgestane kind verloopt voor de meeste afstandsmoeders bijzonder positief: hoewel geëmotioneerd, voelen zij zich gerustgesteld, opgelucht en is er sprake van een groeiend zelfvertrouwen. Het is natuurlijk de vraag in hoeverre hier sprake is van een kortstondige euforische periode.

In de twee vragenlijsten die de afstandsmoeders voorgelegd kregen na de ontmoeting is wederom de vraag gesteld wat de ontmoeting en de eventuele relatie hun opgeleverd heeft. De resultaten zijn opgenomen in tabel 7.2.

Tabel 7.2. Wat hebben de afstandsmoeders bij de ontmoeting en de periode erna gevonden?

	Ontmoeting N=25	Drie maanden na ontmoeting N=23	Twee jaar na ontmoeting N=19
Innerlijke rust	19 (76%)	16 (70%)	13 (68%)
Geruststelling	13 (52%)	14 (61%)	18 (95%) *
Informatie over adoptiegezin	10 (40%)	7 (30%)	9 (47%)
Ontbrekende puzzelstukje	9 (36%)	7 (30%)	11 (58%)
Ik ben compleet mens geworden	8 (32%)	5 (22%)	12 (63%) **

*vergelijking drie tijdstippen: geruststelling: $Q=9.556$, $p=.008$

** vergelijking drie tijdstippen: completer mens: $Q=6.222$, $p=.045$

De positieve effecten blijken in de loop der tijd niet af te nemen. Bij de eerste ontmoeting voelt ruim de helft van de afstandsmoeders zich door de ontmoeting gerustgesteld. Twee jaar na de ontmoeting geldt dat voor bijna iedereen. De toename is significant ($Q=9.556$, $p=.008$). De geruststelling bestaat hierin dat de afstandsmoeders weten dat het goed gaat met hun kind. De bevestiging hiervan vinden de afstandsmoeders in de goede opvoeding en opleiding van hun afgestane kind, goede huwelijken en leuke kleinkinderen.

Veel afstandsmoeders geven bij de eerste ontmoeting aan dat die gebeurtenis hun innerlijke rust verschaft. Het aantal vrouwen dat van mening is dat de ontmoeting hun

innerlijke rust verschaft blijft vrij stabiel gedurende de gehele onderzoeksperiode. Ongeveer eenderde van de afstandsmoeders geeft aan zich door de eerste ontmoeting 'completer te voelen' en het 'ontbrekende puzzelstukje' gevonden te hebben. Beide effecten nemen toe, het effect is alleen significant voor het zich een 'completer mens' voelen ($Q=6.222$, $p=.045$). Uit de toelichting van de afstandsmoeders blijkt dat het vinden van het 'ontbrekende puzzelstukje' en het zich een 'completer mens' voelen samengaan.

Het 'ontbrekende puzzelstukje' blijkt te staan voor de onbekendheid met de levensloop van hun afgestane kind: 'Het stukje leven dat miste in de puzzel'; 'Dertig jaar onzekerheid wat er van haar terecht was gekomen.' De ontmoeting stelt de vrouwen in staat hiaten in hun kennis op te vullen. Het vullen van deze hiaten oftewel het vinden van het 'ontbrekende puzzelstukje' zorgt ervoor dat vrouwen zich completer voelen. 'Ik was altijd een stuk van mezelf kwijt'; 'Dat hij na 30 jaar weer in mijn leven is'; 'Het verleden is rechtgezet, het drama lijkt nu veel minder groot, ze is gelukkig.'

Vrouwen geven aan zich ook completer te zijn gaan voelen omdat zij door de ontmoeting besloten hebben geheimen op te heffen: 'Dat ik er nu voor uit kan komen dat ik drie zoons heb. Dus niet meer hoeft te zwijgen. Dus een completer gevoel'; 'Mijn leven heeft nu voor mijn kinderen geen geheimen meer.'

Welzijn en zelfwaardering

Aan de afstandsmoeders zijn net als aan beide andere partijen de gestandaardiseerde vragenlijsten voorgelegd: de Cantril-ladder, de Brennevraag, GHQ-12 en de Rosenberg Zelfwaarderingsschaal (zie hoofdstuk 1). De resultaten staan in tabel 7.3. De afstandsmoeders scoren op het tijdstip van de ontmoeting zeer hoog op psychisch onwelbevinden (grens $\Rightarrow 2$, klinisch gebied). Op de tijdstippen na de ontmoeting is de score weer gedaald tot onder de klinische grens. Bij de ontmoeting is hun zelfwaardering laag. Drie maanden na de ontmoeting is hun welbevinden en zelfwaardering het hoogste. Maar ook twee jaar na de ontmoeting scoren zij op alle maten beter dan bij de ontmoeting. Geen van de verschuivingen zijn echter significant.

Tabel 7.3: Welzijn en zelfwaardering afstandsmoeders tijdens de zoekactie

	Cantril-ladder	Brennevraag	GHQ	Rosenberg
Meting 3	6.91	3.42	3.38	1.58
Meting 4	7.25	3.70	1.68	0.86
Meting 5	7.44	3.56	1.94	1.37

Twee jaar na de ontmoeting gaat het de afstandsmoeders goed op het persoonlijke vlak. Dat blijkt behalve uit voornoemde resultaten (tabel 7.2 en tabel 7.3) uit de antwoorden op verwante vragen.

Twaalf vrouwen (63%) zeggen positiever naar zichzelf te zijn gaan kijken. Voor sommigen betekent dit dat zij nu denken dat het afstand doen van hun kind indertijd een juiste beslissing is geweest zodat zij zich niet meer schuldig voelen. 'Durf mijzelf weer recht in de ogen te kijken. Ik durf weer te geloven'; 'Omdat ik geen slecht mens ben en ook nooit ben geweest. Zij hebben mij altijd gebruikt en daar pluk ik nu de vruchten van. En dat verdien ik niet.' Andere vrouwen zeggen 'een rustiger gevoel' te hebben of 'voor het eerst van hun leven zelfvertrouwen'.

Maar niet iedereen is positiever naar zichzelf gaan kijken, bij een minderheid (37%) heeft de ontmoeting niet een dergelijk effect opgeleverd. Zo zegt een vrouw die teleurgesteld is in haar verwachtingen met betrekking tot de ontmoeting: 'Nu denk ik regelmatig dat ik niet goed spoor, nooit goed gespoord heb, altijd verkeerde beslissingen heb genomen.'

Ruim de helft van de afstandsmoeders vindt dat door de ontmoeting een hoofdstuk afgesloten is (53%) en heeft minder moeite met de afstand (58%). Dertien vrouwen (69%) zeggen gemakkelijker over de afstand te praten. Zij geven aan dat de 'pijn verzacht is' en er nu 'zonder al te veel schaamte' over te kunnen praten. 'Lekker met vriendinnen erover praten.' Vrijwel alle vrouwen ontmoeten begrip van hun kind voor hun beslissing tot afstand: 13 (69%) vrouwen zijn zonder meer overtuigd dat hun kinderen het begrijpen: 'Ja, we hebben daar uitgebreid over gesproken', vier (21%) vrouwen denken van wel: 'Ik hoop en geloof van wel.'

Voor een minderheid is het ondanks de ontmoeting niet mogelijk het verleden te laten rusten en makkelijker om te gaan met de afstand. 'Want wat ik toen gedaan heb, zal mij heel mijn leven achtervolgen. Maar dat voel alleen ik.' Hoe dan ook blijft voor veel afstandsmoeders het feit van de afstand iets waar zij mee bezig blijven: eenderde van de afstandsmoeders zegt minder met de afstand bezig te zijn dan vóór de ontmoeting, eenderde evenveel en eenderde zelfs meer. 'Het blijft een gapend gat van 28 jaar. Het wordt acceptabeler nu de ontmoeting geweest is maar het zal altijd een deel van mij blijven.'

Samenvattend: voor de meerderheid van de afstandsmoeders heeft de ontmoeting met hun afstandskind positieve effecten. Door de ontmoeting voelen zij zich opgelucht, gerustgesteld en groeit hun zelfvertrouwen. Er is geen sprake van een kortstondig effect. Na twee jaar voelen alle vrouwen zich gerustgesteld en significant meer afstandsmoeders zijn zich na de ontmoeting 'een completer mens' gaan voelen. Meer dan de helft van de vrouwen is positiever naar zichzelf gaan kijken, heeft minder moeite met de afstand en heeft door de ontmoeting een hoofdstuk afgesloten. Afstand blijft echter voor tweederde van de vrouwen een onderwerp waarmee zij ook na de ontmoeting evenveel of zelfs meer mee bezig blijven.

Na de ontmoeting: ontwikkeling relatie met het afgestane kind

Gewenste frequentie van de contacten

Direct na de eerste ontmoeting zeggen de afstandsmoeders zonder uitzondering in contact te willen blijven met hun kind, over de gewenste frequentie van de contacten lopen de meningen uiteen. Veel vrouwen weten kort na de ontmoeting nog niet hoe vaak zij hun kind willen zien (zie tabel 7.4). De vrouwen die op het moment van de ontmoeting wel weten hoe vaak zij hun afgestane kind willen zien, willen vaak hun kind minimaal één keer per maand ontmoeten.

Tabel 7.4 laat zien hoe het met die wensen staat na drie maanden en na twee jaar. De afstandsmoeders stellen na de ontmoeting hun wensen iets naar beneden bij. Na de ontmoeting neemt het aantal vrouwen toe dat eens of een paar keer per jaar wel voldoende vindt en geen enkele moeder vindt het op de twee latere tijdstippen nodig hun afgestane kind meer dan één keer per week te zien. (Significanties zijn niet berekend omdat het om kleine aantallen gaat en veel vrouwen geen besluit over de frequentie hebben genomen.)

Op het vierde tijdstip zijn er twee vrouwen en op het vijfde één vrouw die zeggen te twijfelen over verder contact met hun kind.

Tabel 7.4: Hoe vaak willen afstandsmoeders hun afgestane kind zien?

	Wens bij eerste ontmoeting N=24	Drie maanden na ontmoeting N=22	Twee jaar na ontmoeting N=17
Eens per jaar	-	-	1 (6%)
Paar keer per jaar	2 (8%)	6 (27%)	3 (18%)
Eens per maand	6 (25%)	5 (23%)	7 (41%)
Eens per week	3 (13%)	4 (18%)	2 (12%)
Vaker dan bovengenoemd	3 (13%)	-	-
Weet niet	10 (42%)	7 (32%)	4 (24%)

Na twee jaar is aan de afstandsmoeders gevraagd hoe vaak er daadwerkelijk contact is geweest in de afgelopen twee jaar. Het aantal contacten loopt sterk uiteen en varieert van 0 tot 60 keer. Het gemiddelde ligt op 15 contacten: dat wil zeggen dat de afstandsmoeders ongeveer één keer in de twee maanden contact hebben gehad met hun afgestane kind. Dit komt overeen met buitenlandse onderzoeken waarin over het algemeen een frequentie van eens per maand of tweemaandelijks wordt gemeld (Müller & Perry, 2001b; Pacheco & Eme, 1993; Sachdev, 1992). Het aantal contacten komt daarmee lager uit dan de moeders hopen bij de eerste ontmoeting maar ook nog lager dan de bijgestelde wensen op het derde tijdstip.

Een contact is bovendien niet altijd een lijfelijke ontmoeting, veel contacten verlopen via brieven, e-mail en telefoon. Zo licht degene met de uitschieter van 60 contacten toe: ‘Ongeveer 60 keer. In het begin iedere twee weken. Eén keer vakantie. Nu bellen we zeker 1 keer per week en zien wij elkaar één keer in de drie/vier weken.’ Of: ‘In het begin heel veel geschreven, wordt nu iets minder veel. Af en toe bellen, af en toe bezoeken. Zwolle-Rotterdam is een grote afstand om zomaar te doen’; ‘Brieven. Wij hebben na een intensief contact de eerste vier maanden alleen nog briefcontact i.v.m. lastige familierelaties aan de “andere kant”. In twee gevallen is het contact verbroken op initiatief van de geadopteerde en met één afstandsmoeder is het contact bijna verbroken.

Emotionele aard van contact

Opluchting, emotioneel en herkenning zijn de emotionele termen die afstandsmoeders het meest van toepassing vinden op de eerste ontmoeting. Deze drie termen worden ook na drie maanden en twee jaar het meest genoemd. Het aantal afstandsmoeders dat opluchting en emotioneel van toepassing vindt op hun contacten met hun kind, is wel significant afgenomen.

Dit geldt ook voor een term als ‘overweldigend’ die bijna de helft van de afstandsmoeders (48%) van toepassing vindt op het tijdstip van de ontmoeting, maar nog slechts 16% twee jaar daarna. In tabel 7.5 is verder te zien dat een aantal negatieve termen als teleurstellend en geremd op geen van de momenten veel genoemd worden. De term zakelijk wordt door geen van de afstandsmoeders op enig moment van toepassing gevonden.

Tabel 7.5: Emotionele termen van toepassing op eerste contact, contact na drie maanden en twee jaar

Welke termen zijn van toepassing op het contact?	Bij de eerste ontmoeting N=25	Na drie maanden N=23	Na twee jaar N=19
Opluchting	21 (84%)	17 (74%)	9 (48%) *
Emotioneel	19 (76%)	17 (74%)	10 (53%) **
Herkenning	14 (56%)	14 (61%)	11 (58%)
Overweldigend	12 (48%)	11 (48%)	3 (16%) ***
Bevredigend	12 (48%)	11 (48%)	7 (37%)
Verhelderend	9 (36%)	9 (39%)	6 (32%)
Teleurstellend	-	2 (9%)	3 (16%)
Geremd	2 (8%)	5 (22%)	1 (5%)

* vergelijkking drie metingen: opluchting, $Q=11.167$, $p=.004$

** vergelijkking drie metingen: emotioneel, $Q=9.750$, $p=.008$

*** vergelijkking drie metingen: overweldigend, $Q=10.286$, $p=.006$

Vriendschap opbouwen

Op het tijdstip van de eerste ontmoeting koesteren afstandsmoeders tamelijk hoge verwachtingen met betrekking tot de toekomstige relatie met hun afgestane kind. Na drie maanden zijn de verwachtingen nog steeds hooggespannen. Een inventarisatie van de wensen drie maanden na de ontmoeting laat het volgende beeld zien: zonder uitzondering wil iedereen elkaar leren kennen (72%) en/of een vriendschap opbouwen (76%). Bijna de helft (48%) wil een hechte band en gezelligheid. Negen vrouwen (36%) zeggen de tijd te willen inhalen en bijna eenderde (30%) wil graag moeder van zijn kind en/of oma zijn.

Twee jaar na de ontmoeting is de afstandsmoeders gevraagd naar de realisering van hun verwachtingen en is nagegaan wat de teleurstellingen en verrassingen waren in de relatie met hun afgestane kind. Vijf vrouwen (26%) geven aan dat hun verwachtingen te hoog waren. 'Mijn inhaaltempo lag te hoog.' Acht afstandsmoeders (42%) rapporteren teleurstellingen en tien (53%) noemen verrassingen. Bij deze afstandsmoeders zijn er drie die zowel een teleurstelling als een verrassing noemen. Vier vrouwen hebben deze vraag niet beantwoord. De teleurstellingen hebben te maken met het feit dat er geen of weinig contact is, de dochter niet aan de verwachtingen voldoet of het uitblijven van de emoties die de vrouwen verwachten te zullen voelen voor hun kind. 'Zij zou contact opnemen en ik zou niets doen. Dat was de afspraak. Dat is niet gebeurd. Ik vind het heel jammer. Dat is niet leuk want ik had mij er toch meer van voorgesteld. Maar helaas, ik kan haar niet dwingen.' Een andere vrouw die geen contact meer heeft, schrijft: 'Mijn ideeën en contact zijn de mist in gegaan. Mijn dochter wil geen contact meer. Zij nam mij niet zoals ik was en wat zij ervan verwachtte. Dus zij is heel teleurgesteld in mij.' Een andere moeder waarvan het kind anders reageert dan zij hoopte zegt: 'Ik heb ervaren dat mijn kind zich niet door mij wilde laten knuffelen. Zij vond dat eng en ik had daar wel behoefte aan.' Twee vrouwen noemen als teleurstelling het missen van de moeder-kind gevoelens. Een van deze vrouwen zegt: 'Ik heb ervaren dat het te lang geleden is om hier emotioneel op te reageren. Ik heb niet de moeder-dochter gevoelens.'

Verrast zijn de afstandsmoeders door de goede en makkelijke contacten, het lijken op elkaar en door het feit dat het kind hen gezocht heeft. 'Veel overeenkomsten met mijn karakter en andere familieleden'; 'Paste makkelijk in mijn huidige gezin'; 'Veel beter contact dan ik ooit had kunnen denken.'

Typering relatie

Interessant is om te zien hoe vaak afstandsmoeders zichzelf beschouwen als 'de moeder' en hun relatie met hun afgestane kind typeren als een moeder-kind relatie. Drie maanden na de ontmoeting zeggen zeven van de 23 afstandsmoeders (30%) dat zij graag de

moeder willen zijn van hun kind. Twee jaar na de ontmoeting blijken slechts vier vrouwen (24%) de ontstane relatie op die manier te karakteriseren. De meest gekozen categorie is die van 'een goede vriendin' (zie tabel 7.6).

Tabel 7.6: Typering contact twee jaar na de ontmoeting

Typering:	N=17
Ik ben de moeder van mijn kind	4 (24%)
Ik ben een familielid van mijn kind	3 (18%)
Ik ben een goede vriendin van mijn kind	7 (41%)
Ik ben een kennis van mijn kind	2 (12%)
Anders	1 (6%)

Twee jaar na de ontmoeting zien afstandsmoeders hun kinderen minder vaak dan zij wensen bij de eerste ontmoeting, er zijn teleurstellingen en niet alle hooggespannen verwachtingen komen uit. Desondanks vinden na twee jaar alle afstandsmoeders op één na, het contact met hun kind belangrijk tot zeer belangrijk. Er is één afstandsmoeder die zegt spijt te hebben van de ontmoeting en één vrouw zegt te twijfelen of zij verder contact wil met haar kind. Bij de moeder die spijt heeft van de ontmoeting zou de moeder meer contact willen maar heeft de dochter het contact bijna geheel verbroken. Deze moeder zegt niet te begrijpen waarom haar dochter contact gezocht heeft. De moeder die twijfelt is teleurgesteld in haar dochter: 'Mijn dochter is iemand die veel probeert af te dwingen/bepalen.' De rest kent geen spijt of twijfel: 'Dit wil ik nooit meer kwijt, vooral de rust die dit alles teweeg heeft gebracht. Dit is het stukje van mijn leven dat ik kwijt was'; 'Ik ben blij haar eindelijk te kennen en wil haar niet opnieuw kwijt'; 'Het contact is erg goed, zou dat nooit anders willen. Sinds ik zo ver weg woon, zou het fijn zijn als ik hem tenminste één keer per jaar zie'; 'Ik wil het graag houden, zo vrijblijvend mogelijk naar beide kanten.' De geciteerde uitspraken laten wel zien dat het type contact dat de afstandsmoeders met hun kind wensen na twee jaar zeer uiteenlopend is.

Contact gezinsleden van de afstandsmoeder met geadopteerde

Als een vervolg op de eerste ontmoeting kan de afstandsmoeder haar afgestane kind introduceren bij andere gezinsleden zoals haar partner en de (half)broers en zusters van de geadopteerde. Vlak na de eerste ontmoeting voelen de meeste afstandmoeders daar wel voor en gaan zij ervan uit dat hun kind ook wel geïnteresseerd is in het ontmoeten van zijn biologische familie (zie tabel 7.7, volgende pagina).

Conform de wensen en verwachtingen zijn er na twee jaar inderdaad veel contacten totstandgekomen (zie tabel 7.8). Van de 16 partners hebben er 15 de geadopteerde ont-

Tabel 7.7 Door afstandsmoeder en kind gewenste familiecontacten, 3e meting.

	Wil afstandsmoeder kind aan haar familieleden voorstellen? N=25	Denkt afstandsmoeder dat kind haar familieleden wil ontmoeten? N=25
Ja	19 (76%)	16 (64%)
Nee	1 (4%)	-
Nog niet	4 (16%)	1 (4%)
Weet ik niet	1 (4%)	8 (32%)

moet (drie afstandsmoeders hebben geen partner). In het ene geval, waar de partner het afgestane kind niet ontmoet heeft, staat de partner positief tegenover een eventuele ontmoeting maar is het contact verbroken.

Zestien van de 19 afstandmoeders hebben naast het afgestane kind nog andere kinderen. Na twee jaar hebben 13 geadopteerden hun afgestane (half)broers en zusters ontmoet. In drie gevallen is een dergelijke ontmoeting niet tot stand gekomen. In twee gevallen zijn de kinderen ook niet op de hoogte, in het derde geval wel, maar is het contact verbroken.

Tabel 7.8: Gerealiseerde contacten met gezinsleden van de afstandsmoeder na twee jaar

	Heeft kind partner ontmoet? N=19	Heeft kind zijn broers/zusters ontmoet? N=19
Ja	15 (94%)	13 (81%)
Nee	1 (6%)	3 (19%)
Geen kinderen/geen partner	3	3

De afstandsmoeders geven aan dat hun contact met het afgestane kind niet veel problemen oplevert met hun partner. De partners staan er positief tegenover en zijn bereid over de contacten te praten. Een groot deel van de vrouwen (74%) zegt zich door hun partner gesteund te voelen in hun verdere contacten met het afgestane kind.

Hetzelfde gaat op voor de kinderen van de afstandsmoeder. De kinderen uit de 14 gezinnen die op de hoogte zijn, staan over het algemeen positief tegenover de contacten van hun moeder met de afgestane broer of zus (86%) en steunen hun moeder bij de verdere contacten (79%). De afstandsmoeder is gevraagd hoe zij het contact vindt tussen haar afgestane kind en haar andere kinderen. De gegeven toelichting is summier: de relatie wordt over het algemeen kort maar in positieve termen omschreven: goed, fijn, prima, vriendschappelijk of positief (9x), redelijk goed tot goed (1x), globaal (1x). Een tweetal keren wordt gerefereerd aan het bestaan van biologische banden: 'Ze beschouwen hem als een broer die er echt bij hoort'; 'Zij kunnen (het gaat om drie zoons) heel goed met elkaar overweg.'

Contacten met de biologische vader

Tot de familiecontacten die na de ontmoeting totstandkomen, behoort niet vanzelfsprekend de biologische vader. Uit de onderzoeksliteratuur blijkt dat afstandsmoeders onwillig zijn over de biologische vader te praten (Sachdev, 1992; March, 1995; Müller & Perry, 2001b). De meeste adoptiekinderen blijken zich daarbij neer te leggen (March, 1995). Een vergelijkbare opstelling van de afstandsmoeders treffen wij ook in ons onderzoek aan. Afstandsmoeders zijn weinig enthousiast over het idee dat hun afgestane kind zijn biologische vader gaat ontmoeten. Bij de eerste ontmoeting zijn er slechts twee vrouwen (8%) die zonder meer 'ja' zeggen op de vraag of zij van mening zijn dat hun kind zijn vader zou moeten ontmoeten, 32% zegt het niet nodig te vinden en 25% zegt dat het afgestane kind het niet nodig vindt. De rest (40%) heeft geen mening.

Uit de gegeven toelichting blijkt dit standpunt deels ingegeven door praktische achtergronden: de biologische vader is gestorven (twee) of onbekend of onvindbaar (zes). Daarnaast hebben de afstandsmoeders negatieve ervaringen met deze mannen en willen deze periode niet oprakelen. 'Ik heb vóór de bevalling afscheid van hem genomen. Mijn zoon en ik zijn het erover eens het zo te laten.' Maar uiteindelijk leggen veel vrouwen de verantwoordelijkheid bij hun kind ook als zij zelf bedenkingen hebben. 'Hij heeft mij slecht behandeld, maar het is wel haar vader. Ik zal haar niet tegenhouden'; 'Hij heeft er mede aan bijgedragen dat ik afstand deed, stelde zelfs abortus voor. Doch als zij dat wel wil, sta ik er wel achter.' Twee jaar na de eerste ontmoeting hebben slechts drie kinderen van de 19 afstandsmoeders die de laatste lijst invullen hun biologische vader opgespoord en contact gehad.

Als wij de stand van zaken opmaken na twee jaar, dan kunnen wij constateren dat de meeste afstandsmoeders geen problemen krijgen met partner of kinderen door de ontmoeting met hun afgestane kind. Integendeel, partner en kinderen steunen de afstandsmoeder en ontmoeten veelal ook zelf de geadopteerde. Hoe intensief en frequent deze contacten zijn, is niet na te gaan omdat de toelichting van de afstandsmoeders daarvoor te summier was. De afstandsmoeder is niet erg enthousiast over een eventuele ontmoeting van haar afgestane kind met zijn biologische vader. Op zijn minst kan geconstateerd worden dat zij in deze geen stimulerende functie heeft.

Contacten afstandsmoeder met adoptiegezin

Op het moment van de ontmoeting zegt bijna tweederde van de afstandsmoeders (64%) dat zij kennis wil maken met het adoptiegezin. Het aantal afstandsmoeders dat kennismaakt met het adoptiegezin waarin hun kind opgroeide, ligt na twee jaar lager dan het aantal vrouwen dat een dergelijk contact wenste. Acht van de 19 afstandsmoeders

(42%) hebben contact gehad met het adoptiegezin, in één geval waren beide adoptieouders overleden (5%), in de resterende tien gevallen (53%) is er geen contact tot standgekomen.

Vijf van de acht afstandsmoeders die kennismaken met de adoptieouders van hun kind zeggen dat zij een plek gekregen hebben in het adoptiegezin. 'Wij hebben een leuk contact met elkaar, als ouders van en vrienden'; 'Er is een groot vertrouwen tussen ons en voelen ons allen door deze gebeurtenis verrijkt.' De afstandsmoeders die de adoptieouders niet ontmoeten, hebben de reden daarvoor toegelicht: 'Zij zijn jaloers, angstig om hun kind kwijt te raken'; 'Het adoptiegezin wil niets van mij weten. Zij zijn waarschijnlijk bang voor mij omdat ik nog zo jong ben, ik ben namelijk 45 jaar en zij zijn 70 jaar'; 'Haar moeder lijkt mij iets te bezitterig. Zij is net oma geworden en gunt mij dat niet. Zij wil niet dat ik de baby zie of ze kan bezoeken.' Hoewel slechts acht afstandsmoeders ouder(s) van het adoptiegezin ontmoet hebben, zegt vrijwel iedereen na twee jaar positieve gevoelens te koesteren ten opzichte van de adoptieouders. Zo zegt de zojuist geciteerde 'jonge' afstandsmoeder van 45 jaar: 'Ik ben héél dankbaar dat mijn dochter in een heel fijn gezin is opgegroeid'; 'Prima, het had niet beter kunnen zijn.' Vijf afstandsmoeders zeggen neutrale of gemengde gevoelens te hebben: 'Geruststelling en soms boosheid.'

Conclusie

Eenmaal opgespoord hebben de afstandsmoeders niet gearzeld over een ontmoeting. Enerzijds omdat zij menen dat een adoptiekind recht heeft om te weten wie zijn biologische ouders zijn, anderzijds omdat zij zelf ook graag hun kind willen ontmoeten. De ontmoeting wordt door de afstandsmoeders als een emotionele en overweldigende gebeurtenis ervaren. Het meest overheersende gevoel is dat van opluchting: zij voelen zich gerustgesteld door de informatie dat hun afgestane kind goed terecht is gekomen. Ook herkenning scoort hoog. Veel vrouwen geven aan gehoopt te hebben op overeenkomsten in uiterlijk of karakter.

De verwachtingen vlak na de ontmoeting zijn hooggespannen en blijken in de loop van de tijd aangepast te (moeten) worden. Zo valt het aantal contacten tussen afstandsmoeder en biologisch kind na twee jaar wat lager uit dan waarop de vrouwen aanvankelijk hoopten. De gevonden frequentie van één keer per maand/één keer per twee maanden wordt ook gevonden in buitenlands onderzoek (Pacheco & Eme, 1993). Zoals te verwachten neemt de heftigheid van de emoties rond de contacten na twee jaar significant af. Na twee jaar heeft slechts een enkele afstandsmoeder spijt of twijfel. In ruim eenderde van de gevallen zegt de afstandsmoeder dat de relatie die zij opgebouwd heeft met haar afgestane kind, lijkt op een relatie tussen vrienden en in een vijfde van de gevallen vindt de afstandsmoeder de relatie met haar afgestane kind lijken op een moeder-kind relatie.

In vrijwel alle gevallen hebben de partners en biologische (half)broers en zusters het afgestane kind ontmoet. Deze contacten lijken over het algemeen probleemloos te verlopen. Zowel partners als kinderen staan positief tegenover het contact van de afstandsmoeder met haar kind. De partners steunen de afstandsmoeders en zijn bereid over de contacten te praten. Hoe diepgaand de ontstane contacten zijn valt op grond van de toelichtingen van de afstandsmoeders niet na te gaan.

Na twee jaar hebben slechts drie van de 19 adoptiekinderen hun biologische vader opgespoord en ontmoet. Naast praktische redenen, vader is dood of onbekend, lijkt vooral het ontbreken van enthousiasme bij de afstandsmoeders een rol te spelen. De vrouwen voelen zich slecht behandeld door de betreffende mannen en/of zeggen de periode niet te willen oprakelen.

Moeizaam en traag komt het contact tussen afstandsmoeder en adoptiegezin tot stand. Bij de eerste ontmoeting zegt 64% van de afstandsmoeders de adoptieouders te willen ontmoeten. Na twee jaar heeft 42% de adoptieouders ontmoet. Van de acht die de adoptieouders van hun afgestane kind ontmoeten, zeggen er vijf dat zij een plek hebben gekregen in het adoptiegezin. De afstandsmoeders veronderstellen, waarschijnlijk niet ten onrechte, dat de adoptiegezinnen jaloers zijn en bang hun kind en kleinkinderen te verliezen. Het zou voor de adoptiegezinnen wellicht geruststellend kunnen zijn dat bijna tweevijfde van de afstandsmoeders zichzelf ziet als een goede vriendin van haar afgestane kind en slechts eenvijfde als moeder.

Tot slot nog een meer methodische opmerking. Bij de adoptieouders is duidelijk sprake van een selectieve groep. Niet uit te sluiten valt dat er ook bij de afstandsmoeders een selectie heeft plaatsgevonden. Slechts de helft van de gevonden moeders neemt deel. Wellicht hebben door zelfselectie juist de minst gemotiveerde en aarzelende afstandsmoeders niet meegedaan aan het onderzoek en hebben afstandsmoeders voor wie de ontmoeting een teleurstellende ervaring was besloten af te zien van deelname. Dit betekent ook bij de afstandsmoeders een vertekening in positieve richting. Wij beschikken echter niet over informatie over de reden waarom de afstandsmoeders wel of niet meedoen met het onderzoek.

Hoofdstuk 8

Conclusies: drie partijen, drie uitkomsten

In de voorafgaande hoofdstukken is voor geadopteerden, afstandsmoeders en adoptieouders afzonderlijk bekeken hoe zij de zoekactie hebben ervaren en tot welke resultaten deze zoekactie heeft geleid. Zoals de titel van dit boek, *Drie partijen, drie uitkomsten*, al suggereert zijn wij er niet bij voorbaat vanuit gegaan dat een zoekactie voor alle betrokkenen dezelfde uitkomsten zal opleveren.

In dit laatste hoofdstuk vatten wij niet zoals gebruikelijk de voorafgaande hoofdstukken kort samen. Daarvoor verwijzen wij naar de afzonderlijke conclusies van de hoofdstukken. In dit hoofdstuk plaatsen wij de resultaten van de geadopteerden, adoptieouders en afstandsmoeders naast elkaar om daarmee duidelijk te maken in hoeverre de belangen van de betrokken partijen in de verschillende fasen van een zoekactie gelijk dan wel tegengesteld zijn.

Aan het onderzoek hebben 81 zoekende geadopteerden deelgenomen, 28 van hun gezinnen (24 adoptieouders en 20 adoptievaders) en 25 van hun biologische moeders. Daarnaast heeft een controlegroep van 50 niet zoekende geadopteerden meegewerkt.

In het onderzoek is gebruikgemaakt van vragenlijsten die afgenomen zijn op vijf tijdstippen waarvan wij verwachten dat zij aansluiten bij opeenvolgende fasen in het zoekproces. Het gaat om de intake (meting 1), de voorbereiding op de ontmoeting (meting 2, drie maanden na intake), de ontmoeting of afronding van de zoekactie (meting 3), de verwerking van de uitkomst van de zoekactie (meting 4, drie maanden na ontmoeting of afronding) en ten slotte de inpassing van de resultaten van de zoekactie in het dagelijks leven (meting 5, twee jaar na ontmoeting of afronding). De werving van de respondenten is als volgt verlopen: eerst zijn geadopteerden geworven die zelf een zoekactie in gang hebben gezet en zich aangemeld hebben bij een van de Fiom-bureaus. Vervolgens zijn via de meewerkende geadopteerden hun adoptieouders benaderd en via de Fiom-werkers de afstandsmoeders.

Besluiten een zoekactie te ondernemen

In principe kunnen alle drie de partijen het voortouw nemen bij het in gang zetten van een zoekactie. Er is geen betrouwbare registratie van het aantal geadopteerden, afstandsmoeders en adoptieouders die zich in de door ons onderzochte periode bij de Fiom hebben aangemeld voor een zoekactie. Duidelijk is wel dat bij binnenlandse zoekacties het initiatief meestal bij de geadopteerde ligt en dat adoptieouders van binnenlands geadopteerden zelden zelf een zoekactie beginnen.

In dit onderzoek is de eigen behoefte bij de adoptieouders minimaal: slechts 5% van de adoptieouders zegt ooit overwogen te hebben om zelf op zoek te gaan. De behoefte van de afstandsmoeders is groter: 40% van de afstandsmoeders heeft een zoekactie overwogen en een kwart onderneemt ook daadwerkelijk stappen. Gezien de opzet van dit onderzoek zijn de geadopteerden in alle gevallen de initiatiefnemers van de zoekactie. Opmerkelijk is wel dat ook de helft van de controlegroep een zoekactie overwogen heeft en 18% ooit informatie heeft gezocht. De gemiddelde leeftijd waarop een zoekactie in gang gezet wordt is hoog, namelijk 30 jaar. Precies de helft heeft langer dan 2½ jaar gearzeld.

Wat valt er te zeggen over al deze terughoudendheid bij de verschillende partijen? Voor de zoekende geadopteerden is de verwachting de adoptieouders te kwetsen met hun zoekactie een belangrijke drempel. Ongeveer tweederde van hen gaat ervan uit dat hun adoptieouders het moeilijk vinden aan de biologische ouders te denken en voelt zich ook zelf schuldig als zij aan de biologische ouders denken. Deze vrees hun adoptieouders te kwetsen lijkt een verklaring voor het grote aantal geadopteerden (28%) dat hun adoptieouders niet inlicht over het in gang zetten van de zoekactie of weigert hen lastig te vallen met een verzoek om medewerking aan het onderzoek (10%): 'Zij hebben het er al moeilijk genoeg mee.'

Het belangrijkste argument bij de controlegroep van niet-zoekers is het ontbreken van de behoefte om de biologische moeder te ontmoeten maar daarnaast is er de angst om het eigen leven overhoop te halen door een tweede afwijzing of dat van hun adoptieouders of dat van hun biologische moeder. Hoewel zij zelf geen zoekactie ondernemen, zegt 60% van deze groep wel in te zullen stemmen met een ontmoeting als de afstandsmoeder het initiatief zou nemen. Afstandsmoeders zeggen van zoekacties afgezien te hebben omdat zij geen inbreuk willen maken op het leven van geadopteerde en adoptieouders 'geen pijn' willen doen. Bij de afstandmoeders lijkt er daarnaast sprake van een zekere mate van 'indoctrinatie' door de hulpverlening: 'afstand is afstand'.

De terughoudendheid van de adoptieouders ten slotte is te verklaren vanuit de geringe belangstelling om zelf de afstandsmoeder te ontmoeten. Bijna de helft (46%) noemt hun verlangen de biologische moeder van hun geadopteerde kind te ontmoeten 'gering' of 'zeer gering'.

Geadopteerden (zowel zoekers als niet-zoekers) en afstandsmoeders overwegen vaker een zoekactie dan adoptieouders en hechten er meer belang aan.

Geadopteerden en afstandsmoeders gaan er niet van uit dat hun belangen vanzelfsprekend samenvallen met elkaar en met die van de adoptieouders.

Bij de geadopteerden die een zoekactie in gang zetten, is er geen sprake van een impulsieve, ondoordachte daad. Er wordt langdurig getwijfeld.

Verloop tot aan de ontmoeting

Of een zoekactie al dan niet in een ontmoeting zal resulteren, ligt in de handen van de biologische moeder. Om die reden stelt de geadopteerde zich in de eerste fase van het onderzoek afwachtend op en houdt rekening met tegenvallers en teleurstellingen. Bijna de helft van de geadopteerden voelt zich rechteloos: op grond van ervaring, omdat zij zich eigenlijk tegenover hun biologische moeder niet op rechten willen beroepen of omdat zij hun rechten niet kennen. Ruim tweederde van de geadopteerden vindt verder dat de afstandsmoeder niet de plicht heeft om hem te ontmoeten. Door de officiële afstand zou een dergelijke verplichting ontbreken.

De geadopteerden nemen een afwachtende en passieve houding aan, tegelijkertijd zijn de verwachtingen hooggespannen. Aan het besluit om een zoekactie te beginnen ligt een veelvoud van motieven ten grondslag. Allereerst gaat het vanzelfsprekend om de ontmoeting met de biologische moeder (88%). Tweederde van de geadopteerden noemt zijn verlangen om zijn biologische moeder te ontmoeten groot of zeer groot. Daarnaast zijn geadopteerden frequent op zoek naar informatie over erfelijkheid (71%), reden van afstand (69%), ontbrekende stukjes van de puzzel (66%), innerlijke rust (64%), herkenning (59%) en informatie over de biologische vader (57%). Blijkens deze antwoorden hopen de geadopteerden, naast een ontmoeting met de biologische moeder, op gunstige effecten voor hun eigen welzijn en op voldoende informatie om de gaten in hun levensverhaal te kunnen opvullen.

Voor de veronderstelling dat een zoekactie voor adoptieouders een kwetsende en bedreigende ervaring is, wordt in dit onderzoek niet veel ondersteuning gevonden als wij naar de antwoorden van de adoptieouders kijken. De meerderheid van de adoptieouders zegt positief tegenover de zoekactie te staan (71%) en met hun kind over het verloop van de zoekactie te praten (95%). Zij geven aan dat het besluit van het adoptiekind om een zoekactie te beginnen de relatie met het kind niet verandert. De zoekactie lijkt ook geen heftige emoties op te roepen. Adoptieouders zijn blij en opgelucht dat het er eindelijk van is gekomen maar tegelijkertijd zijn zij angstig en bezorgd voor een afwij-

zing van de afstandsmoeder. Negatieve emoties als boosheid, jaloezie en verdriet ontbreken. Slechts een kwart van de ouders geeft aan de zoekactie 'best wel' of 'een beetje' bedreigend te vinden.

De gegevens van de adoptieouders kunnen echter niet gegeneraliseerd worden naar alle binnenlandse adoptieouders. Alles wijst erop dat er sprake is van een selectieve subgroep van positief ingestelde ouders. Niet ingelichte adoptieouders en ouders die het er 'al moeilijk genoeg mee hebben' werken niet mee. Verder blijkt uit een nadere analyse (hoofdstuk 1) dat de meewerkende adoptieouders behoren tot de groep gezinnen waarvan de geadopteerden de sfeer als het meest positief waarderen. Wellicht is er sprake van twee typen ouders behorend bij het gesloten dan wel open gezinssysteem.

In elk geval valt de beoordeling van de houding en steun van de adoptieouders minder positief uit als wij kijken naar de antwoorden van de geadopteerden die alle adoptieouders betreffen en niet alleen deze subgroep van meewerkende adoptieouders. Geadopteerden geven aan dat ongeveer de helft van de adoptieouders zich positief opstelt, hen steunt en met hen over de zoekactie praat. Omgekeerd wil dat zeggen dat de helft van de ouders zich niet positief opstelt, hun adoptiekind niet steunt en er niet mee praat.

Slechts de helft van de adoptieouders staat positief tegenover de zoekactie van hun adoptiekind. Slechts in de helft van de gevallen krijgen geadopteerden steun van hun ouders bij de zoekactie en kunnen er met hen over praten.

De ontmoeting

Van de 81 geadopteerden ontmoeten er uiteindelijk 51 hun biologische moeders. Twee geadopteerden zetten hun zoekactie stop vóór een eventuele ontmoeting en vier geadopteerden van wie de biologische moeder opgespoord is, willen het zelf rustig aan doen. Vier (5%) afstandsmoeders zijn overleden, de overige 20 afstandsmoeders (25%) weigeren contact, bijvoorbeeld omdat zij de afstand altijd geheim hebben gehouden en dit wensen te handhaven, andere afstandsmoeders beschouwen de afstand als echt afgesloten bijvoorbeeld omdat het afgestane kind uit een verkrachting is geboren of 'als baby al ongewenst was'. Voor een niet onaanzienlijk deel van de afstandsmoeders sluit het verlangen naar contact van de geadopteerde niet aan bij de eigen behoefte of belang.

De ontmoeting roept bij de geadopteerden weinig negatieve emoties op. Opmerkelijk is dat slechts een minderheid de ontmoeting overweldigend (22%) of emotioneel (42%) vindt. De meest genoemde emoties zijn herkenning (67%) en verhelderend (57%).

Vrijwel alle afstandsmoeders maken zich vooraf zorgen over loskomende emoties. De eerste ontmoeting blijkt bij hen meer los te maken dan bij de geadopteerden: 76%

van de afstandsmoeders noemt de ontmoeting emotioneel en 48% overweldigend. De meest genoemde opluchting is emotie (84%).

Tweederde van de geadopteerden fantaseert vóór de eerste ontmoeting over de biologische moeder. De fantasieën betreffen met name het uiterlijk van de moeder waarin de geadopteerden hopen zich te kunnen herkennen. Voor de meesten gaat deze hoop in vervulling: 84% herkent zich in uiterlijk en/of karakter. Ook tweederde van de afstandsmoeders maakt zich voorstellingen van het uiterlijk en karakter van hun afgestane kind en ook de meeste afstandsmoeders (80%) vinden dat het kind op hen lijkt. Het zien van overeenkomsten is belangrijk. Afstandsmoeder en geadopteerde hebben geen gezamenlijk verleden om een relatie op te baseren. Het enige dat hen bindt is een biologische band. Eventuele overeenkomsten bevestigen het bestaan van die biologische band en kunnen een gevoel oproepen van verwantschap en verbondenheid.

Een eerste ontmoeting is niet voldoende om alle doelen van de geadopteerde te realiseren. Dat moet grotendeels gebeuren in de tijd na de ontmoeting. In elk geval krijgen geadopteerden (80%) in het eerste ontmoetingsgesprek antwoord op de belangrijke vraag 'Waarom ben ik afgestaan?' De afstandsmoeders vinden via de eerste ontmoeting vooral innerlijke rust (76%) en geruststelling (52%).

Na de eerste ontmoeting zeggen alle afstandsmoeders in contact te willen blijven met hun afgestane kind. Bij de geadopteerden zijn er twee die geen verder contact wensen met de biologische moeder. De overige geadopteerden hebben geen spijt van de ontmoeting en willen contact houden. Geadopteerden en afstandsmoeders willen wel contact houden maar de vorm die dit moet krijgen is in veel gevallen nog onduidelijk. Zo weet 40% van beide partijen niet hoe vaak men elkaar in de toekomst wil zien. Voorzover er al wel ideeën over bestaan, willen afstandsmoeders hun afgestane kind vaker zien dan andersom. Een kwart van de afstandsmoeders wil hun afgestane kind in de toekomst één keer per week of zelfs vaker zien, bij de geadopteerden wil slechts 5% hun biologische moeder één keer per week zien. De verwachtingen bij de afstandsmoeders zijn hooggespannen: men wil elkaar beter leren kennen, waarbij gerefereerd wordt aan vriendschapsrelaties en ouder-kind of moeder-dochter relaties.

De eerste ontmoeting verloopt voor de afstandsmoeders veel emotioneler dan voor de geadopteerden. Beide partijen zijn verrast en blij met de overeenkomsten qua uiterlijk en karakter. Voor beide partijen is de ontmoeting een bevredigende gebeurtenis.

Er is een discrepantie tussen de toekomstige contactwensen van afstandsmoeders en geadopteerden. De afstandsmoeders willen hun afgestane kind vaker zien en hebben voorts nogal hoge verwachtingen van de toekomstige relaties.

Na twee jaar: uitkomsten op het persoonlijke vlak

De verwachtingen waarmee de geadopteerden hun zoekacties starten, blijken twee jaar na de ontmoeting ruimschoots gerealiseerd: 87% krijgt informatie over erfelijkheid en 90% over de reden van afstand, 65% vindt 'ontbrekende stukjes van de puzzel' en 62% innerlijke rust. Alleen de informatie over de biologische vader (47%) blijft achter bij de vooraf geformuleerde wensen.

Er zijn twee thema's die in de toelichting bij vragen over wensen, verwachtingen, doelen steeds terugkeren en de 'diepere motieven' voor een zoekactie lijken te vormen. Het gaat allereerst om de blijdschap over de overeenkomsten qua uiterlijk en qua karakter met de afstandsmoeder. Ook geadopteerden van wie de relatie met de biologische moeder zich teleurstellend ontwikkelt, noemen het vinden van de gelijkenis waardevol. Op de tweede plaats gaat het om het krijgen van informatie die de gaten in het levensverhaal van de geadopteerde kan opvullen. Het gaat om informatie over zwangerschap, bevalling, afstand en biologische vader waarmee de geadopteerde denkt zichzelf beter te leren kennen.

De zoekactie levert de geadopteerde nog meer positieve gevolgen op. Twee jaar na de ontmoeting hebben geadopteerden minder negatieve gevoelens over de adoptiestatus. Het gevoel nergens bij te horen is significant afgenomen. De helft van de geadopteerden zegt makkelijker te praten over adoptie en minder moeite te hebben met geadopteerd zijn. Voor ongeveer de helft van de geadopteerden is er een 'hoofdstuk' afgesloten. Voor de helft dus niet en terwijl 39% minder met zijn adoptiestatus bezig is, is ook een minderheid van 19% er meer mee bezig.

Door de zoekactie is de zelfwaardering en het welzijn bij ontmoeters na twee jaar significant beter dan bij aanvang van de zoekactie (hoofdstuk 5). Hun welzijn en zelfwaardering liggen daarmee op hetzelfde niveau als dat van de controlegroep van nietzoekers bij aanvang van het onderzoek.

In 30% van de gevallen komt er geen ontmoeting tot stand omdat de afstandsmoeder overleden is (5%) of omdat de afstandsmoeder weigert (25%). Ondanks het uitblijven van een ontmoeting is 55% van de niet-ontmoeters tevreden over het feit dat zij een zoekactie hebben ondernomen. De zoekactie levert ook deze groep positieve resultaten op, zij het minder dan de ontmoeters: de helft zegt informatie gekregen te hebben over erfelijkheid en reden van afstand en voor eenderde betekent de zoekactie het vinden van innerlijke rust, informatie over de biologische vader, het beter leren kennen van jezelf en het vinden van ontbrekende stukjes van de puzzel. Ook zonder ontmoeting blijkt de zelfwaardering na twee jaar significant toegenomen. Anders dan bij de ontmoeters is het welzijn niet significant verbeterd.

Er zijn echter ook een aantal negatieve uitkomsten. In tegenstelling tot de ontmoet-

ters nemen bij de niet-ontmoeters de negatieve gevoelens over de adoptiestatus na twee jaar duidelijk toe. Vergeleken met het begin van de zoekactie zijn zij twee jaar na afronding van de zoekactie vaker gaan denken dat het leven moeilijker voor hen is omdat zij geadopteerd zijn en zijn zij zich vaker 'anders dan andere mensen' of sneller gekwetst gaan voelen. Twee jaar na de afronding voelen niet-ontmoeters zich significant vaker 'anders dan andere mensen' dan ontmoeters.

Voor het merendeel van de niet-ontmoeters (75%) betekent de zoekactie niet het afsluiten van een hoofdstuk; niet-ontmoeters blijven hopen op een ontmoeting. Meer dan eenderde (35%) zegt vaker met hun geadopteerd zijn bezig te zijn dan vóór de zoekactie (ontmoeters 19%).

Ook voor de afstandsmoeders heeft de zoekactie positieve gevolgen op het persoonlijke vlak. Ten tijde van de ontmoeting geeft ongeveer de helft van de afstandsmoeders aan zich opgelucht en gerustgesteld te voelen en meer zelfvertrouwen te ervaren. Er blijkt geen sprake van een kortstondige euforie: twee jaar na de ontmoeting is het aantal gerustgestelde afstandsmoeders toegenomen van 52% naar 95% en is het aantal afstandsmoeders dat zich completer voelt gestegen van 32% naar 63%. Tweederde van de afstandsmoeders heeft innerlijke rust gevonden. Gerustgesteld zijn de moeders omdat het goed gaat met hun afstandskind. Het verdwijnen van de onzekerheid over wat er met hun kind gebeurd is, geeft hun het gevoel meer 'compleet' te zijn. Completer voelen de afstandsmoeders zich ook door het feit dat zij vrijwel allemaal door de ontmoeting besloten hebben de geheimhouding op te heffen.

Ruim de helft kijkt positiever naar zichzelf, onder andere omdat zij nu denken dat afstand een juiste beslissing is geweest en zij zich daardoor niet meer of in elk geval veel minder schuldig voelen. Welzijn en zelfwaardering veranderen niet significant. De afstandsmoeders scoren bij de ontmoeting zeer hoog op onwelbevinden, hun score ligt overduidelijk in het klinische gebied. Drie maanden en twee jaar na de ontmoeting is het welbevinden van de afstandsmoeders toegenomen en scoren zij onder de klinische grens.

Adoptieouders geven bij aanvang van de zoekactie aan opgelucht maar bezorgd te zijn en een enkeling zegt zich 'best wel' bedreigd te voelen. Bezorgd zijn en zich 'best wel bedreigd' voelen hebben geen enkel effect op hun gevoel van welzijn en zelfwaardering. Op de gebruikte standaard vragenlijsten beoordelen zij hun welzijn en zelfwaardering als uitstekend. Door de adoptieouders zijn op drie tijdstippen telkens vier dezelfde vragenlijsten ingevuld die welzijn en zelfwaardering meten. Zij behalen bij 10 van deze 12 metingen de hoogste score van alle groepen. De vraag is hoe deze resultaten beoordeeld moeten worden. Het feit dat het om een electieve groep gaat die zich uitermate open en positief opstelt, lijkt een te magere verklaring. Daarnaast lijkt sociale wenselijkheid deze hoge scores mede te moeten verklaren.

Voor ontmoeters leidt de zoekactie tot significant meer zelfwaardering en welzijn dan voor de niet-ontmoeters. Bij hen zijn negatieve gevoelens over adoptiestatus significant afgenomen. Voor de helft van de geadopteerden is een hoofdstuk afgesloten. Eenvijfde denkt vaker over geadopteerd zijn dan vóór de zoekactie.

Voor de niet-ontmoeters zijn er gemengde uitkomsten: er is sprake van significante toename van zelfwaardering en door de zoekactie worden in beperkte mate doelen gerealiseerd zoals het vinden van de reden van afstand en informatie over erfelijkheid. Daartegenover staat een toename van de negatieve gevoelens over de adoptiestatus en het vaker bezig zijn met het geadopteerd zijn. Op grond van deze gemengde uitkomsten zou de algemene stelling 'Zoeken is goed ongeacht de uitkomst' gerelativeerd dienen te worden.

Voor afstandsmoeders bestaan de voornaamste positieve effecten uit geruststelling, het zich 'completer' voelen en een positievere kijk op zichzelf.

Na twee jaar: uitkomsten op het relationele vlak

De positieve stemming van de geadopteerden neemt in de loop van de tijd af. Na twee jaar heeft bijna eenderde van de ontmoeters (31%) het contact verbroken of twijfelt. Degenen die wel contact houden, vinden een paar keer per jaar contact wel voldoende. Krap eenderde noemt de relatie bevredigend en eenderde noemt de relatie oppervlakkig. Bij de vraag welke teleurstellingen en verrassingen zij hebben ervaren in het contact met hun biologische moeder, overheersen de teleurstellingen. Er worden moeilijkheden gesignaleerd in het contact (31%): 'het klikt niet'; 'niet open en eerlijk', 'zoekt te veel of juist te weinig contact' enz. Er deugt iets niet aan het karakter en de persoonlijkheid van de biologische moeder (23%), zij wordt onder meer 'depressief', 'labiel' of 'oppervlakkig' genoemd of zij is toch niet de moederfiguur waarnaar men op zoek is (8%). De geadopteerden vinden de relatie het beste te vergelijken met een relatie met een kennis (32%), een goede vriendin (15%) of met een moeder (12%).

De resultaten van de afstandsmoeders laten deels vergelijkbare uitkomsten zien. Na twee jaar zouden de afstandsmoeders hun afgestane kind wat frequenter willen zien dan het kind zelf. Meer dan de helft van de afstandsmoeders (53%) zou hun afgestane kind eens per week of per maand willen zien, van de geadopteerden eenvijfde (22%). De uiteindelijke frequentie ligt meer in de richting van de wensen van de geadopteerde dan van de moeder. De verwachtingen van de afstandsmoeders zijn drie maanden na de ontmoeting hooggespannen: alle afstandsmoeders zeggen hun afgestane kind te willen leren kennen (72%) en/of een vriendschap te willen opbouwen (76%). Bijna de helft

(48%) wil een hechte band en gezelligheid of moeder van hun kind of oma van hun kleinkind zijn (36%). De behoefte om tijd te willen inhalen leeft bij 36%. Na twee jaar geeft een kwart van de afstandsmoeders aan dat hun verwachtingen te hoog waren, bijna de helft (42%) rapporteert teleurstellingen, maar ruim de helft (53%) ook verrassingen. Afstandsmoeders zijn teleurgesteld vanwege geen of weinig contact, kinderen die niet aan verwachtingen voldoen of het uitblijven van verwachte emoties, zoals moeder-dochter gevoelens. Verrast is men door herkenning, gemakkelijk contact en het feit dat men gezocht is. Afstandsmoeders zijn teleurgesteld, maar uiten hun teleurstelling in veel mildere bewoordingen dan hun afgestane kinderen. De typering van het contact valt wat anders uit dan bij de geadopteerden: 41% van de afstandsmoeders noemt zich een goede vriendin, 12% een kennis en 24% de moeder van mijn kind.

Het op zoek gaan naar de biologische vader blijkt geen logische stap na het vinden van de biologische moeder. Minder dan eenderde van de geadopteerden voor wie dat mogelijk is, zet binnen twee jaar stappen in die richting. De wens bij de niet-ontmoeters is groter maar zij beschikken over minder informatie. Van de niet-ontmoeters noemt 58% het verlangen de biologische vader te ontmoeten groot of zeer groot (tegenover 18% van de ontmoeters).

Op het punt van het ontmoeten van de biologische vader lijkt er een tegenstelling te bestaan tussen afstandsmoeder en geadopteerde. Het verlangen van de geadopteerde zelf lijkt niet al te groot, maar er zijn resultaten die dit gegeven wat nuanceren. Bijna een-vijfde (18%) van de geadopteerden zegt dat de biologische moeder geen informatie wil geven. Geadopteerden geven ook aan dat de gevonden informatie over de biologische vader achterblijft bij de gewenste informatie. Gerapporteerde teleurstellingen in de relatie met de biologische moeder hebben voor een deel te maken met het feit dat de biologische moeder informatie over de biologische vader achterhoudt. Van de zijde van de afstandsmoeders blijkt er weinig enthousiasme te bestaan over een mogelijke ontmoeting van het afgestane kind met de biologische vader. Op het tijdstip van de ontmoeting zijn er slechts twee die dat echt nodig vinden. De vrouwen hebben negatieve ervaringen met de biologische vaders en wensen die niet op te rakelen. Maar uiteindelijk leggen de afstandsmoeders de verantwoordelijkheid bij de geadopteerden zelf.

Het is voorstelbaar dat de opstelling van de moeder van invloed is op de wensen en initiatieven die de geadopteerden in de richting van de biologische vader ontplooiën. Uit buitenlands onderzoek blijkt dat geadopteerden zich op dit punt vaak bij het standpunt van de biologische moeder neerleggen (March, 1995b).

Tussen de biologische familie en adoptiefamilie ontstaan weinig contacten en voorzover zij ontstaan zijn zij over het algemeen weinig intensief van aard. Het animo is groter bij de afstandsmoeder dan bij de adoptieouders: tweederde van de afstandsmoeders en eenderde van de adoptieouders zou de andere partij willen ontmoeten. Bij de meeste

adoptieouders is het verlangen de biologische moeder te ontmoeten 'gering' of 'zeer gering' (46%) of 'niet gering en niet groot' (21%). Een enkele adoptieouder is positief over het 'groter worden van de familie'. De meeste adoptieouders stellen zich passief op, zij zijn meestal bereid eenmalig een ontmoeting te hebben als hun adoptiekind het wil. Twee jaar na de ontmoeting heeft 36% van de adoptiemoeders en 45% van de adoptievaders van alle ontmoetende geadopteerden de biologische moeder ontmoet.

In het algemeen schatten de adoptieouders de positieve uitkomsten van de zoekactie voor hun kinderen wat lager in dan de adoptiekinderen zelf. Dit geldt zowel voor de ontmoeters als niet-ontmoeters. Dit lijkt ook op te gaan voor de relatie van de geadopteerde met zijn biologische moeder. Adoptieouders zien een zoekactie in de eerste plaats als mogelijkheid om informatie te krijgen waardoor de geadopteerde zich completer, gelukkiger en zekerder kan voelen, niet als een mogelijkheid voor de geadopteerde om een relatie op te bouwen met de biologische moeder. Slechts weinig adoptieouders (22%) van wie het adoptiekind de biologische moeder ontmoet, denken dat de biologische moeder het kind emotioneel steunt.

Zowel ontmoeters als niet-ontmoeters geven aan dat er in hun relatie met de adoptieouders weinig verandert door de zoekactie of ontmoeting en noemen de relatie goed of uitstekend. Twee jaar na de ontmoeting staat ongeveer de helft van de adoptievaders en adoptiemoeders positief tegenover de zoekactie, steunt hun kind en praat met hem over zijn ervaringen. Op dat moment denkt 20% tot 30% van de geadopteerden zijn adoptievader of adoptiemoeder gekwetst te hebben met hun zoekactie en de helft denkt dat zijn adoptieouders niet begrijpen wat het betekent om geadopteerd te zijn. Naar de mening van de geadopteerden neemt de gekwetstheid sterkere vormen aan bij de adoptiemoeders dan bij adoptievaders. Ook de adoptieouders melden dat er niets verandert in de relatie met hun adoptiekind. Uit de verstrekte toelichtingen blijkt meer dan uit het tellen van ja/nee antwoorden dat zij zich af en toe wel degelijk zorgen maken. Zo zegt 29% van de adoptieouders van wie het kind zijn biologische moeder ontmoet heeft, zich zorgen te maken over de betekenis van die band voor hun eigen relatie. Het contact mag wel goed blijven, 'maar niet te'.

Geadopteerden (70% tot 80%) zeggen op alle tijdstippen zich meer verbonden te voelen met de adoptievader en -moeder dan met hun biologische ouders en zeggen in grote meerderheid (87%) achteraf liever opgegroeid te zijn bij de adoptieouders.

Vergeleken met de effecten van de zoekactie op het persoonlijk welzijn, zijn uitkomsten op het relationele vlak zeer teleurstellend.

Zowel geadopteerden als afstandsmoeders kunnen niet aan elkaars (te) hoge verwachtingen voldoen. Beide partijen rapporteren veel teleurstellingen; in wat sterkere mate gebeurt dit door geadopteerden dan door afstandsmoeders. De afstandsmoeders rapporteren in duidelijk mildere bewoordingen over hun teleurstellingen dan de geadopteerden.

Op het punt van een contact met de biologische vader bestaat er een tegenstelling tussen biologische moeder en adoptiekind. Bijna alle afstandsmoeders staan zeer terughoudend tegenover een contact en bovendien wil in een aantal gevallen de biologische moeder niet de gewenste informatie verstrekken. Mogelijk remt dit initiatieven van de geadopteerden naar de biologische vader.

Er komen weinig contacten tot stand tussen adoptieouders en afstandsmoeder. De adoptieouders tonen over het algemeen weinig enthousiasme om kennis te maken met de biologische moeder. De wens en bereidheid om de andere partij te ontmoeten is groter bij de afstandsmoeder.

De relatie tussen adoptieouder en geadopteerde verandert niet door de zoekactie. De geadopteerde blijft zijn adoptieouders als zijn echte ouders zien met wie hij zich meer verbonden voelt.

Voor de hulpverlening betekenen de teleurstellende resultaten op het relationele vlak, dat hoge verwachtingen over een toekomstige relatie sterk getemperd moeten worden en zoekers en gevondennen goed voorbereid moeten worden op de zeer reële kans op teleurstellende ervaringen na de ontmoeting.

En tot slot, zoals elk onderzoek, roept ook dit onderzoek zijn eigen nieuwe vragen op. Het verzamelen van de gegevens is inmiddels drie jaar geleden afgesloten. Het zou interessant zijn om te weten hoe het alle partijen vijf jaar na de ontmoeting of afronding ver gaat, zowel op het persoonlijke vlak als in de relationele sfeer. Er zal een poging gedaan worden om hierover informatie te verzamelen via een eenmalige vragenlijst aan alle respondenten van dit onderzoek.

Niet al het materiaal is gebruikt en niet alle mogelijke analyses zijn uitgevoerd. In de toekomst hopen wij dit materiaal nog verder te analyseren, onder andere met de vraag welke factoren bijdragen aan de uitkomst van een zoekactie na twee jaar.

Literatuur

- Andersen, R.S. (1988). Why adoptees search: Motives and more. *Child Welfare*, 67, pp.15-19.
- Andersen, R.S. (1989). The nature of adoptee search: Adventure, cure or growth? *Child Welfare*, 68, pp. 623-632.
- Aumend, S.A. & Barrett, M.C. (1984). Self-concept and attitudes towards adoption: A comparison of searching and non-searching adoptees. *Child Welfare*, 63, pp. 251-259.
- Bannink, I. (1991) Adoptie: een kind verbonden aan twee ouderparen. In: Hoksbergen, R. & Walenkamp, H. (red.). *Kind van andere ouders. Theorie en praktijk van adoptie*, pp.19-38. Houten/Antwerpen: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Baran, A., Pannor, R. & Sorosky, A.D. (1984). *The adoption triangle. Sealed or open records: how they affect adoptees, birth parents and adoptive parents*. San Antonia: Corona Publishing Company.
- Bootink, H.J.C. & Kortman, O. (1999). *Over afstand gesproken. Een onderzoek naar rouwverwerking na afstand ter adoptie*. (Afstudeerscriptie) Wetenschapswinkel Universiteit Nijmegen.
- Brodzinsky, D.M., Schechter, M.D. & Henig, M.D. (1992). *Being Adopted. The lifelong search for self*. New York: Doubleday.
- Brodzinsky, D.M. (1990). A stress and coping model of adoption adjustment. In: Brodzinsky, D.M. & Schechter, M.D. (eds.) *The psychology of adoption*, pp. 3-14. New York: Oxford University Press.
- Campbell, L.H., Silverman, P.R. & Patti, P. (1991). Reunions between adoptees and birth parents: The adoptees' experience. *Social Work*, 36, pp. 329-335.
- CBS. (1998) *Kwartaalbericht rechtsbescherming en veiligheid*, 98, 3. Voorburg: CBS.

- Coenradi, S. (1999). *Dan dacht ik: 'Misschien is dat 'r wel.'* Onderzoek naar familieromance en innerlijke dialogen bij Nederlands geadopteerden. (Afstudeerscriptie) Universiteit Utrecht.
- Deykin, E.Y., Campbell, L. & Patti, P. (1984). The post adoption experience of surrendering parents. *American Journal of Orthopsychiatrics*, 54, pp. 271-280.
- Feast, J., Marwood, M., Seabrook, S., Warbur, A. & Webb, L. (1994). *Preparing for reunion: adopted people, adoptive parents and birth parents tell their stories*. London: The Children's society.
- Fraser, J. (1997). Developing definitions of an adoptee-birthmother reunion relationship. *Families and adoption*, pp. 67-78.
- Furer, J.W., König-Zahn, C. & Tax, B. (1993-1995). *Het meten van de gezondheidstoestand; Beschrijving en evaluatie van vragenlijsten*. Hoofdstuk 11, General Health Questionnaire (GHQ), pp. 104-118. Assen: Van Gorcum.
- Geerars, H., Hoksbergen, R.A.C. & Rooda, J. (1995). *Geadopteerden op weg naar volwassenheid. De integratie van 68 Thaise jongeren in de Nederlandse samenleving*. Utrecht: Adoptie Centrum.
- Gisle, L. & Demarest, S. (1997). *Mentale gezondheid: bevindingen bij de gezondheidsenquête 1997*. Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid, afdeling Epidemiologie.
- Goldberg, D.P. & Blackwell, B. (1970). Psychiatric illness in general practice. A detailed study using a new method of case identification. *British Medical Journal*, 1, pp. 439-443.
- Goldberg, D.P. & Williams, P. (1988). *A user's guide to the General Health Questionnaire*. Windsor, UK: NFER-Nelson.
- Havelaar, W. (1997). *Waarom ben ik afgestaan? Nederlandse geadopteerden en hun zoektocht naar hun biologische wortels*. (Afstudeerscriptie) Universiteit Utrecht.
- Hoksbergen, R.A.C. & Walenkamp, H. (1991). *Kind van andere ouders. Theorie en praktijk van adoptie*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Hoksbergen, R.A.C., Storsbergen, H.E. & Brouwer-van Dalen, C. (1995). *Het begon in Griekenland. Een verkenning van de achtergrond van in Griekenland geboren jong-volwassenen en de betekenis van de adoptiestatus*. Utrecht: ISOR, Universiteit Utrecht.
- Holtrust, N. (1993). *Aan moeders knie. De juridische afstammingsrelatie tussen moeder en kind*. Nijmegen: Ars Aequi Libri.

- Hoopes, J.L. (1997). Adoption and identity information. In: Brodzinsky, D.M. & M.D. Schechter (eds.). *The psychology of adoption*. pp. 144-166. New York: Oxford University Press.
- Hueting, E. & Neij, R. (1990). *Ongehuwde moederzorg in Nederland*. Zutphen: Walburg Pers.
- Jones, W., Meyer, H. & Borgatta, E. (1962). Social and psychological factors in status decisions of unmarried mothers. *Journal of marriage and the family*, 24, pp. 224-230.
- Jones, M.B. (1993). *Birthmothers. Women who have relinquished babies for adoption tell their stories*. Illinois: Chicago Review Press.
- Juffer, F. (1993). *Verbonden door adoptie. Een experimenteel onderzoek naar hechting en competentie in gezinnen met een adoptiebaby*. (Dissertatie) Amersfoort: Academische Uitgeverij.
- Juffer, F. (1998). Adoptie van oudere kinderen: per definitie een risico? *Adoptietijdschrift*, 1, pp. 14-15.
- Juffer, F. & Stams, G.J.J.M., (2003). Zevenjarige buitenlandse adoptiekinderen: probleemgedrag, cognitieve en sociale ontwikkeling. *Jeugd Gezondheids Zorg*, 1, pp. 5-10.
- Juffer, F., Stams, G.J.J.M. & IJendoorn, M.H. (2004). Adopted children's problem behavior is significantly related to their ego resiliency, ego control and sociometric status. *Journal of child psychology and psychiatry*, 45, pp. 679-706.
- Kaptein, M. & Berkel, D. van (1999). *Drie partijen, drie perspectieven. Zoekacties van Nederlands geadopteerden*. 's-Hertogenbosch: Stichting Ambulante Fiom.
- Kaptein, M. & Berkel, D. van (2003). *Begeleiding bij zoekacties door de Fiom: op maat of ad hoc*. 's-Hertogenbosch: Stichting Ambulante Fiom.
- Kirk, H.D. (1964). *Shared fate*. New York: Free Press.
- Kirk, H.D. (1982). *Adoptive kinship: a modern institution in need of reform*. Toronto: Butterworths.
- Koeter, M.W.J. & Ormel, J. (1991). *General Health Questionnaire. Nederlandse bewerking*. Lisse: Swets Test Services.
- Kowal, K.A. & Schilling, K.M. (1985). Adoption through the eyes of adult adoptees. *American Journal Orthopediatrics*, 55, 3, pp. 354-362.

- Krueger, M.J.J. & Hanna, F.J. (1997). Why adoptees search: an existential treatment perspective. *Journal of counseling & development*, Vol. 75, pp. 195-202.
- Leeuw, L. de & Seville, W. van (1991). *Opgestaan is plaats vergaan. Een bericht van en over afstandsmoeders*. Amsterdam: An Dekker.
- Leeuw, L. de & Tuyl, A.C. van (red.) (1997). *Adoptiedriehoek Interactief*. 's-Hertogenbosch: Stichting Ambulante Fiom.
- Lifton, B.J. (1988). *Lost and Found: The adoption experience*. New York: Harper Collins.
- Londen, M. van (2002). *Gehechtheid in adoptiegezinnen*. (Dissertatie) Universiteit Utrecht.
- March, K. (1995a). *The stranger who bore me. Adoptee-birth mother relationships*. Toronto: University of Toronto Press.
- March, K. (1995b). Perception of Adoption as social stigma: Motivation for search and reunion. *Journal of Marriage and the family*, 57, pp. 653-660.
- Meyer, H., Jones, W. & Borgatta, E. (1956). The decisions by unmarried mothers to keep or surrender their babies. *Social Work*, 1, 2, pp. 103-109.
- Meyer, H., Borgatta, E. & Ganshel, D. (1959). Unwed mothers' decisions about their babies; an interim replication study. *Child Welfare*, 38, 2, pp. 1-6.
- Miller-Havens, S. (1990). *Connections and Disconnections: Birth origin fantasies of adopted women who search*. (Doctoral dissertation) Cambridge: Harvard University.
- Modell, J. (1997). "Where do we go next?" Long-term reunion relationships between adoptees and birth parents. *Families and adoption*, pp. 43-66.
- Müller, U. & Perry, B. (2001a). Adopted persons' search for contact with their birth parents I: Who searches and why. *Adoption Quarterly*, 4, 3, pp. 3-37.
- Müller, U. & Perry, B. (2001b). Adopted persons' search for contact with their birth parents II: Adoptee-birth parent contact. *Adoption Quarterly*, 4, 3, pp. 39-62.
- Nemesis (2002). Psychische stoornissen, prevalentie 2002. In: *Zorgbehoefte en Zorgvraag in de GGZ regio MWU, hoofdstuk 4*. Utrecht: Nemesis.
- Nota, J.A. (1969). *Het Adoptie-Rechtsinstituut in ontwikkeling* (Dissertatie).
- Pacheco, F. & Eme, R. (1993). An outcome study of the reunion between adoptees and biological parents. *Child Welfare*, 72, pp. 53-64.

- Rood-de Boer, M. (1981). Adoptie in Nederland 1956-1981. *Nederlands Juristenblad*, 38.
- Rosenberg, E.B. & Horner T.M. (1991). Birthparent romances and identity formation in adopted children. *American Journal Orthopediatrics*, 61, pp. 78-85.
- Rosenberg, M. (1979). *Conceiving the self*. New York: Basic Books.
- Rosenboom, L. (1994). *Gemengde gezinnen, gemengde gevoelens? Hechting en competentie van adoptiebaby's in gezinnen met biologische eigen kinderen*. (Dissertatie) Utrecht: Adoptie Centrum.
- Sachdev, P. (1989). *The triangle of fears: Fallacies and facts*. Child Welfare League of America, 68, 5.
- Sachdev, P. (1992). Adoption, reunion and after. A study of the search process and experience of adoptees. *Child Welfare*, 71, pp. 53-68.
- Schechter, M.D. & Bertocci, D. (1997). The meaning of the search. In: Brodzinsky, D.M. & M.D. Schechter (eds.). *The psychology of adoption*, pp. 62-90. New York: Oxford University Press.
- Silverman, P.R., Campbell, L.H., Patti, P.B. & Style, C.B. (1988). Reunions between adoptees and birth parents: The birth parents' experience. *Social Work*, 33, pp. 523-528.
- Silverman, P.R., Campbell, L.H. & Patti, P.B. (1994). Reunions between adoptees and birth parents: The adoptive parents' view. *Social Work*, 39, 5, pp. 542-549.
- Sobol, M.P. & Cardiff, J. (1983). A socio psychological Investigation of Adult Adoptees' Search for Birth Parents. *Family Relations*, 1983, 32, pp. 477-483.
- Sorosky, A.D., Baran A. & Pannor, R. (1974). The reunion of adoptees and birth relatives. *Journal of Youth and Adolescence*, 3, pp. 195-206.
- Sorosky, A.D., Baran A. & Pannor, R. (1975). Identity conflicts in adoptees. *American Journal of Orthopsychiatry*, 45 (1), pp. 18-27.
- Sorosky, A.D., Baran A. & Pannor, R. (1978). *The adoption triangle*. New York: Anchor.
- Storsbergen, H.E. (1995). Geadopteerd zijn is ... In: Hoksbergen, R.A.C., Storsbergen, H.E. & Brouwer-van Dalen, C. (red.). *Het begon in Griekenland. Een verkenning van de achtergrond van in Griekenland geboren jongvolwassenen en de betekenis van de adoptiestatus*. Utrecht: ISOR, Universiteit Utrecht.
- Stuitje, L. (1996). *Lijnen in Levens. Na de ontmoeting*. Afstudeerproject VO.

- Triseliotis, J. (1973). *In search of origins. The experiences of adopted people*. Londen: Routledge.
- Veenhoven, R. (1984). *Conditions of happiness*. (Proefschrift) Rotterdam: Erasmus Universiteit.
- Verhulst, F.C. & Versluis-den Bieman, H.J.M. (1989). *Buitenlandse adoptiekinderen; vaardigheden en probleemgedrag*. Assen/Maastricht: Van Gorcum.
- Verhulst, F.C. (2000). Internationally Adopted children: the Dutch longitudinal adoption Study. *Adoption Quarterly*, 4, nr.1, pp. 27-44.
- Versluis-den Bieman, H.J.M. (1994). *Interlandelijk geadopteerden in de adolescentie. Vervolgonderzoek naar gedragsproblemen en vaardigheden*. Rotterdam: Sophia Kinderziekenhuis/Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Wierzbicki, M. (1993). Psychological adjustment of adoptees: A meta-analysis. *Journal of Clinical Child Psychology*, 22, 4, pp. 447-454.

Van de onderzoekers verscheen in 1999 het rapport '*Drie partijen, drie perspectieven*', zoekacties van Nederlands geadopteerden. Uitgave: Stichting Ambulante Fiom, 's-Hertogenbosch. ISBN 90-72137-35-3.